เอกสารประกอบการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นวงปี่พาทย์พื้นเมือง
โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา

กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี

ตามมาตราฐานช่วงชั้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนฉบับนี้ เป็นไปตามเนื้อสาระของหลักสูตรท้องถิ่นวงปี่พาทย์พื้นเมือง โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับเนื้อหาสาระตามมาตรฐานช่วงชั้น กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 3 ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

วัตถุประสงค์ในการจัดทำเอกสารประกอบครั้งนี้เพื่อให้ครูโรงเรียนชุนชนบ้านฟ่อนวิทยาที่จะเป็นผู้สอนวิชาดนตรีได้ศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาบางเรื่องที่ยังคุมเครือก่อนทำการสอน เพื่อสร้างความมั่นใจ เพราะครูที่โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา ไม่มีผู้ใดสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาเอกดนตรี ในเอกสารประกอบการสอนฉบับนี้จะอธิบายให้ความกระจ่างชัดไว้ทุกเรื่องในเนื้อหาสาระของหลักสูตร

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาดนตรี ตามหลักสูตรท้องถิ่นวงปี่พาทย์พื้นเมือง ของโรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา ไม่มากก็น้อย อานิสงฆ์ใด ๆ ที่พึงบังเกิดแก่การที่ได้จัดทำเอกสารฉบับนี้ ผู้จัดทำของอุทิศให้แก่ บิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน

(นายประชุม บุญน้อม)
หัวหน้าคณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3	
บทที่ 1 กำเนิดเสียง และเสียงดนตรี	1
บทที่ 2 จังหวะดนตรี	6
บทที่ 3 การขับร้องเพลงเด็กและการเคลื่อนไหว	12
บทที่ 4 วงดนตรีพื้นเมือง	20
ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6	25
บทที่ 1 องค์ประกอบของดนตรี	26
บทที่ 2 โน้ตเพลงเบื้องต้น	26
2.1 โน้ตไทย	26
2.2 โน้ตสากล	31
2.3 โน้ตเชอเว	38
บทที่ 3 การขับร้องเพลงเดี่ยวและเพลงประสานเสียง	40
บทที่ 4 ดนตรีไทย	43
บทที่ 5 การสืบค้นข้อมูลดนตรี	53
ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3	58
บทที่ 1 บันไดเสียง	59
บทที่ 2 เพลงในสังคมไทย	65
บทที่ 3 วงดนตรีสากลในประเทศไทย	70
บทที่ 4 ศัพท์สังคีตดนตรีพื้นเมือง	75
บรรณานุกรม	82

เอกสารประกอบการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นวงปี่พาทย์พื้นเมือง
โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา

กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี

ตามมาตราฐานช่วงชั้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

บทที่ 1
กำเนิดเสียง และเสียงดนตรี

กำเนิดเสียง

ความหมายของเสียง เสียง คือการถ่ายทอดพลังงานจากวัตถุที่มีการสั่นผ่านตัวกลางมายังหู ผู้ฟังในลักษณะของคลื่น ซึ่งเราสามารถทดสอบความเป็นคลื่นเสียงได้ โดยทดสอบคุณสมบัติการแทรกสอดและการเลี้ยวเบน พบว่ามีคุณสมบัติเช่นเดียวกับคลื่นน้ำ การถ่ายทอดพลังงานเสียงผ่านอากาศเป็นการถ่ายทอดแบบคลื่นตามยาว คือการสั่นของโมเลกุลของอากาศมีทิศทางขนานกับทิศทางการเคลื่อนที่ของพลังงานเสียง ทำให้เกิดการแตกต่างของความดันเป็นระยะ ซึ่งเมื่อเขียนเป็นกราฟระหว่างความดันที่เปลี่ยนแปลงในตำแหน่งต่าง ๆ ในชั่วขณะหนึ่งจะได้กราฟคล้ายกับภาพของคลื่นตามขวาง ดังนี้

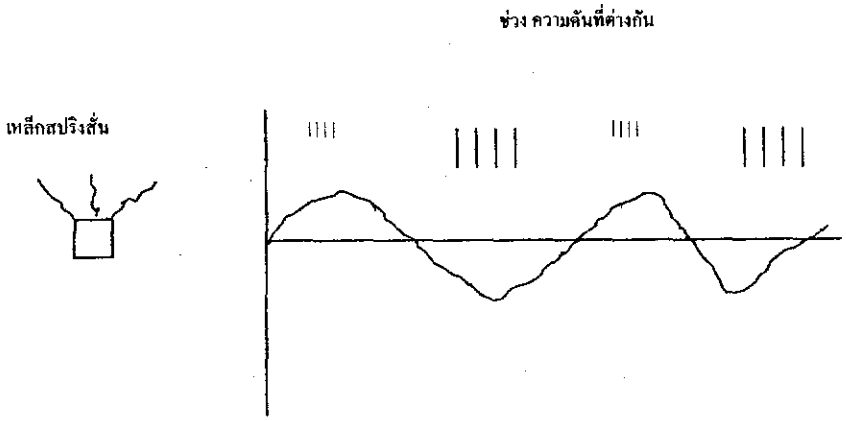

การจำแนกชนิดของคลื่นเสียงจะจำแนกตามความถี่ ซึ่งมีหน่วยเป็น เฮิร์ท (Hertz) ใช้สัญลักษณ์ย่อคือ (Hz) เสียงที่มีความถี่ต่ำกว่า 20 Hz เรียกว่า อินฟราโซนิค (infrasonic) เสียงที่สูงกว่า 20,000 Hz เรียกว่าอุลตราโซนิค (ultrasonic) ซึ่งเป็นความถี่ที่คนปกติจะไม่ได้ยิน แต่สัตว์บางชนิด เช่น สุนัข ค้างคาว ปลาวาฬบางชนิดจะรับรู้ได้ เสียงที่มีความถี่ระหว่าง 20 - 20,000 Hz เป็นช่วงความถี่ของคลื่นเสียงที่คนปกติรับฟังได้ เรียกว่า ออดิโอ (audio frequency)

การกำเนิดของเสียงที่เราได้ยินทั่วไปมีแหล่งกำเนิดหลากหลาย ซึ่งสามารถจัดเป็นประเภทของเสียงได้ดังนี้

1. เสียงที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำไหล เสียงน้ำตกน้ำตก เสียงลมพัด เสียงฟ้าร้อง เสียงคลื่นกระทบฝั่ง เป็นต้น

2. เสียงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือสัตว์ เช่น เสียงดนตรี เสียงคนพูด เสียงคนร้อง เสียงปืน เสียงเคาะ เสียงตี เสียงปรบมือ เสียงนกร้อง เป็นต้น

เสียงดนตรี

1. ลักษณะเสียงดนตรี เสียงที่เรารับรู้จากการได้ยินได้ฟังมี 2 ประเภท คือ

1.1 เสียงที่ไม่มีระบบแน่นอน (non conventional sound) เป็นเสียงที่ เกิดจากการกระทำของมนุษย์ สัตว์ หรือ ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น เสียงรถ เสียงฟ้าร้อง เสียงฟ้าผ่า เป็นต้น

1.2. เสียงที่มีระบบแน่นอน (conventional sound) เป็นเสียงที่มีระบบและโครงสร้าง ได้แก่เสียงภาษา เสียงดนตรี ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ เป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดความหมาย ความไพเราะ อารมณ์ และความรู้สึกได้

เสียงดนตรีเป็นเสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ และเสียงขับร้องของมนุษย์ โดยเกิดจากผู้บรรเลงหรือผู้ขับร้องเพลง เสียงเป็นพลังงานรูปหนึ่งที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของวัตถุ ถ้าวัตถุสั่นช้าจะเกิดเสียงต่ำ ถ้าวัตถุสั่นเร็วขึ้นก็จะเกิดเป็นเสียงสูง

เสียงดนตรีที่ใช้บรรเลงโดยทั่วไปมีไม่มาก เพราะเสียงถูกเลือกมาใช้ตามระบบของการเกิดเสียงดนตรีเพียงกลุ่มเดียว คือเสียงที่อยู่ในช่วงความถี่ประมาณ 27 - 4,186 Hz มีจำนวนเสียงหลักประมาณ 88 เสียง ได้แก่ เสียงที่ประดิษฐ์ไว้เป็นเสียงหลักในเปียโน (Piano)

เสียงดนตรีเป็นเสียงที่เกิดจากการสั่นอย่างสม่ำเสมอของวัตถุ และธรรมชาติของการเกิดเสียงจะมีความถี่ของคู่เสียงที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ความกลมกลืน (Harmonic) และนิยมเรียกกันในนักวิชาการดนตรีว่า ฮาร์โมนิค เมื่อนำคู่เสียงที่เป็นคู่กลมกลืนกันมาทำให้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันจะเกิดเป็นการประสานเสียง (Harmony)

จากการเกิดความกลมกลืนของเสียง จึงเป็นความจริงที่เมื่อเราไล่เสียงดนตรีจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง โดยจะเริ่มจากเสียงใดเป็นเสียงที่ 1 ก็ได้ และเมื่อไล่เสียงสูงขึ้นไปจนถึงเสียงที่ 8 แล้ววัดด้วยเครื่องวัดความถี่ จะปรากฏว่าเสียงที่ 8 จะมีความถี่มากเป็นสองเท่าของเสียงที่ 1

เรียกเสียงที่ 8 ว่าเป็นฮาร์โมนิคที่หนึ่งของเสียงที่ 1 และเสียงที่ 15 จะเป็นฮาร์โมนิคที่สองของเสียงที่ 1 เมื่อนำเสียงที่ 1 เสียงที่ 8 เสียงที่ 15 มาบรรเลงหรือร้องพร้อม ๆ กัน จะมีความกลมกลืนกันจนแยกไม่ออกว่าเสียงใดเป็นเสียงใด อาจจะสังเกตได้แต่เพียงว่า เสียงที่ 1 ทุ้มและต่ำกว่าเสียงที่ 8 หรือเสียงที่ 15 เท่านั้น เช่น ขณะที่เราฟังเสียงผู้หญิงและผู้ชายที่ผ่านวัยรุ่นไปแล้วร้องเพลงเดียวกันพร้อม ๆ กัน เรามักเข้าใจว่าร้องเสียงเดียวกัน จะมีความแตกต่างกันก็ตรงที่เสียงของผู้หญิงจะแหลม เสียงของผู้ชายจะทุ้ม ทั้งนี้เพราะผู้หญิงร้องเสียงที่ 8 ผู้ชายร้องเสียงที่ 1 ตามภาษาดนตรีเรียกเสียงที่ 8 ว่าเป็นเสียงอ๊อคเตฟ (Octave) ของเสียงที่ 1 (อวบ เหมะรัชตะ 2518 : 9-10)

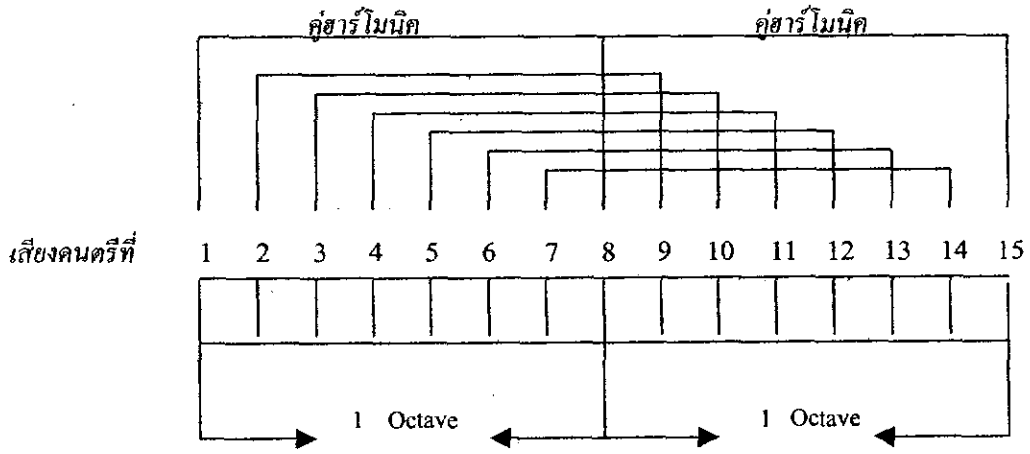

จากแผนผังจะเห็นว่า เสียงที่เรียงลำดับจากเสียงต่ำไปเสียงสูง คือ เสียงที่ 1 ถึง เสียงที่ 15 จะมีเสียงดนตรีเรียงลำดับเป็น 2 ชุด คือชุดที่ 1 ตั้งแต่เสียงที่ 1 ถึงเสียงที่ 8 เรียบกว่าอ๊อคเตฟที่ หนึ่ง ชุดที่ 2 ตั้งแต่เสียงที่ 8 ถึงเสียงที่ 15 เรียกว่าอ๊อคเตฟที่สอง ถ้าไล่เสียงเรียงลำดับจากเสียงที่ 1 ถึงเสียงที่ 8 เรียกว่าไล่เสียงดนตรี 1 อ๊อคเตฟ ถ้าไล่เสียงเรียงลำดับจากเสียงที่ 1 ถึงเสียงที่ 15 เรียกว่าไล่เสียง 2 อ๊อคเตฟ

2. ชื่อเสียงดนตรี คือเสียงดนตรีเมื่อออกเสียงแบบใดแบบหนึ่ง และมีสัญลักษณ์แทนเสียงเรียกว่าอักษรดนตรี (Music alphabet) จากปรากฏการณ์ที่เสียงเกิดความกลมกลืนหรือเกิดฮาร์โมนิค จึงทำให้การเรียงลำดับเสียงดนตรีจากเสียงต่ำไปยังเสียงสูงเสมือนถูกแบ่งออกเป็นช่วง ๆ หรือเป็นชุด (Set) จำนวนชุดละ 7 เสียง จึงทำให้ชื่อเสียงดนตรีและอักษรดนตรีถูกกำหนดไว้เพียง 7 ลักษณะ ในปัจจุบันนิยมใช้ 2 แบบ คือ แบบอังกฤษและแบบอิตาลี ดังต่อไปนี้

ตำแหน่งเสียงดนตรีที่	อักษรดนตรีแบบอังกฤษ	อักษรดนตรีแบบอิตาลี
1	C	โด (Do)
2	D	เร (Re)
3	E	มี (Me)
4	F	ฟา (Fa)
5	G	ซอล (Sol)
6	A	ลา (La)
7	B	ที (Ti)
8	C	โด (Do)
9	D	เร (Re)
10	E	มี (Me)
11	F	ฟา (Fa)
12	G	ซอล (Sol)
13	A	ลา (La)
14	B	ที (Ti)
15	C	โด (Do)

3. การออกเสียงดนตรี คือการออกเสียง สูง-ต่ำ สั้น-ยาว ออกเสียงได้เป็น 2 แบบ ดังนี้

3.1 การออกเสียงด้วยเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ เป็นเสียงจากเครื่องดนตรีไม่มีภาษาพูด

3.2 การออกเสียงด้วยเสียงร้องของคน ออกเสียงได้เป็น 3 ลักษณะได้แก่

3.2.1 ออกเสียงเป็นเนื้อหา คำร้อง และทำนอง ที่เรียกว่าร้องเพลง

3.2.2 ออกเสียงเป็นทำนองเพลงโดยไม่อาศัยอักษรดนตรี เช่น ออกเสียงเป็น

หน่อย นอย น้อย หล่า ลา ล้า เป็นต้น

3.2.3 ออกเสียงเป็นทำนองเพลงโดยอาศัยอักษรดนตรี และนิยมอ่านออกเสียงโดยใช้อักษรดนตรีแบบอิตาลี คือ โด เร มี ฯลฯ เรียกวิธีการออกเสียงแบบนี้ว่าอ่านออกเสียงแบบซอลฟาซิลลาเบิ้ล (Solfa syllable) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า อ่านออกเสียงแบบ ซอลฟา

(อวบ เหมะรัชตะ 2518 : 10-11)

สรุป

เสียง คือการถ่ายทอดพลังงานจากวัตถุที่มีการสั่นผ่านตัวกลางมายังหูผู้ฟังในลักษณะของคลื่น แหล่งกำเนิดเสียง ได้แก่ เสียงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่มีผู้กระทำ เช่น เสียงน้ำไหล เสียงน้ำตก เสียงฟ้าผ่า เป็นต้น และ เสียงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์และสัตว์ เช่น เสียงดนตรี เสียงขับร้องเพลง เสียงร้องของสัตว์ เป็นต้น เสียงดนตรีคือเสียงสูง-ต่ำ สั้น-ยาว หนัก-เบา เกิดขึ้นโดยหลักความกลมกลืนของเสียง เรียกว่าปรากฏการณ์ Harmonic ช่วงเสียงของคู่ที่เป็น Harmonic กันเรียกว่า อ๊อคเตฟ (Octave) ชื่อเสียงดนตรีหรืออักษรดนตรีจึงมีเพียง 7 ลักษณะ เสียงดนตรีและอักษรดนตรีที่นิยมใช้มี 2 แบบได้แก่ แบบอิตาลี ได้แก่ โด (Do) เร (Re) มี (Me) ฟา (Fa) ซอล (Sol) ลา (La) ที (Ti) และแบบอังกฤษ ได้แก่ C D E F G A B

คำถามท้ายบท

1. เสียงน้ำตก และ เสียงดนตรี มีความแตกต่างกันอย่างไร ?
2. เสียงดนตรีเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์อะไร ?
3. ชื่อเสียงดนตรีหรืออักษรดนตรีมีกี่ชื่อ อะไรบ้าง ?

บทที่ 2

จังหวะดนตรี

ลักษณะจังหวะดนตรี

คำว่าจังหวะ ตามพจนานุกรม หมายถึง ตอน ส่วน หรือระยะ จังหวะในเนื้อหาสาระของดนตรี คือ

1. จังหวะเคาะ (Beat) คือการเคาะแบ่งส่วนเท่า ๆ กันและเคาะอย่างสม่ำเสมอ ในการเดินทำนองเพลง จังหวะเคาะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำกับให้การเดินทำนองเพลง ช้าหรือเร็ เช่น

เพลงลอยกระทง

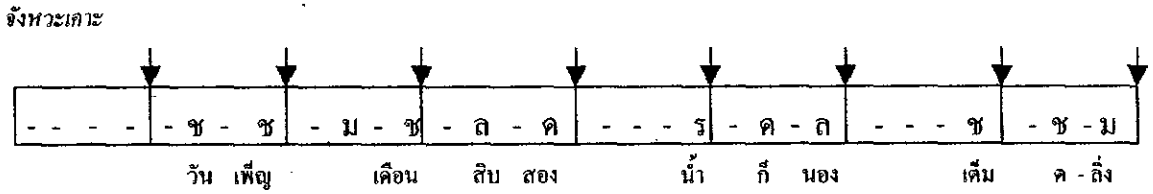

2. จังหวะลีลา (Rhythm) คือการแบ่งส่วนทำนองเพลงให้เท่า ๆ กัน และมีเครื่องประกอบจังหวะโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลอง เป็นตัวทำให้เกิดเป็นจังหวะลีลาที่แตกต่างกันออกไป การนับจังหวะเคาะ ในลีลาต่าง ๆ ของเพลงจะนับเป็นส่วน ๆ หรือห้องเพลง ที่พบเห็นบ่อย ๆ คือ หนึ่งห้องเพลงอาจนับเป็น 2 หรือ 3 หรือ 4 จังหวะ อาจมีการนับเป็นลักษณะอื่น ๆ แต่ไม่คอยได้พบเห็นในเพลงทั่ว ๆ ไป จังหวะลีลา มีชื่อเรียกจังหวะ ที่พบเห็นในเพลงทั่วไป เช่น

ชื่อจังหวะลีลา	จำนวนนับในแต่ละส่วนหรือห้องเพลง
สโลว์	4
บีกิน	2
ช่า ช่า ช่า	2
วอลซ์	3
มาร์ช	2

ชื่อจังหวะลีลา	จำนวนนับในแต่ละส่วนหรือห้องเพลง
กลองยาว	2
รำวง	2
ฯลฯ	

3. เทมโป (Tempo) คืออัตราความเร็ว-ช้าของดนตรี ในเพลงทั่วไปจะมีตัวเลขบอกอัตราความเร็ว เช่น = 60 เป็นต้น ในดนตรีตะวันตกจะมีการเขียนอักษร หรือสัญลักษณ์กำกับการขับเคลื่อนทำนองเพลงในแต่ละช่วงของเพลง (Movement) ให้ช้าหรือเร็ว เช่น เพลงซิมโฟนี่ (Symphony) เพลงคอนเชอร์โต้ (Concerto) เป็นต้น อักษรหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น Grave หมายถึง ช้ามากอย่างโหยหวลหรือโศกเศร้า Lento หมายถึง ช้ามากที่สุด Andante หมายถึง ช้าพอประมาณการเดินธรรมดา เป็นต้น ในดนตรีไทย ได้แก่ อัตรา 3 ชั้น หมายถึงอัตราจังหวะช้า อัตราจังหวะ 2 ชั้น หมายถึงอัตราจังหวะปานกลาง อัตราจังหวะชั้นเดียวหมายถึงอัตราจังหวะ เร็ว

จังหวะลีลาของไทย

จังหวะลีลาของไทย คือจังหวะลีลาที่บรรพบุรุษของไทยได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเป็นเวลาช้านาน เป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่ไม่เหมือนใครในโลก เป็นลีลาที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกสนุกสนานของคนไทย แม้ในปัจจุบันเมื่อใดที่คนไทยได้ยินจังหวะลีลาไทยก็จะเกิดความรู้สึกสนุกสนานครึกครื้น เพราะความคุ้นเคยกับลีลาจังหวะ จังหวะลีลาไทยที่นิยมในสังคมไทย ได้แก่

1. จังหวะกลองยาว เป็นจังหวะลีลาของภาคกลาง แต่คนไทยทุกภาคของประเทศนิยมใช้เป็นจังหวะในการแห่ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานในงานต่าง ๆ บางท้องถิ่นอาจเรียกว่า ป้อม เพิ้ง ป้อม มีกระสวนจังหวะดังนี้

- - - ป้อม	- เพิ้ง - ป้อม	- - - ป้อม	- เพิ้ง - ป้อม	- - - ป้อม	- เพิ้ง - ป้อม	- - ป้อม	- เพิ้ง - ป้อม

- - - ป้อม	- เพิ้ง - ป้อม	- - - ป้อม	- เพิ้ง - ป้อม	- - - ป้อม	ป้อม - - -	- ป้อม - ป้อม	- - - ปิ๊ะ

2. จังหวะกลองซิ้งหม้อง เป็นจังหวะแห่ของภาคเหนือตอนบน หรือจังหวะกลองยาวของภาคเหนือ มีกระสวนจังหวะดังต่อไปนี้

- - - หม้อง	- ซิ้ง- หม้อง	- - - หม้อง	- ซิ้ง - หม้อง	- - - หม้อง	- ซิ้ง - หม้อง	- - - หม้อง	- ซิ้ง- หม้อง

- - - หม้อง	- ซิ้ง- หม้อง	- - - หม้อง	- ซิ้ง- หม้อง	- - - หม้อง	ซิ้ง - หม้อง	- ซิ้ง- หม้อง	- ซิ้ง - หม้อง

3. จังหวะเซิ้ง เป็นจังหวะลีลาของภาคอีสาน ซึ่งมีลีลาคล้ายคลึงกับจังหวะกลองยาว เป็นที่นิยมกันทั่วประเทศไทย เพราะเป็นจังหวะลีลาที่ให้ความสนุกสนานกระฉับ กระสวนจังหวะเซิ้งเป็นดังนี้

- - - บ้อม	- เพิ้ง- บ้อม	- - - บ้อม	- เพิ้ง - บ้อม	- - - บ้อม	- เพิ้ง - บ้อม	- เพิ้ง- บ้อม	- เพิ้ง- บ้อม

4. จังหวะรำวง เป็นจังหวะลีลาของชาวบ้านภาคกลาง สืบทอดมาจากรำโทนในสมัยโบราณ ปัจจุบันเป็นที่นิยมรำวงในจังหวะรำวงกันทั่วประเทศไทย กระสวนจังหวะรำวงเป็นดังนี้

- (ปะ) - ปะ	-โท่น - โท่น	- (ปะ) - ปะ	-โท่น - โท่น	- (ปะ) - ปะ	- โท่น - โท่น	- (ปะ) - ปะ	-โท่น - โท่น

5. จังหวะตลุง เป็นจังหวะลีลาของภาคใต้ แต่เป็นที่นิยมกันทั่วประเทศไทย มีกระสวนจังหวะดังนี้

-นิ๊ง - นอง	- นิ๊ง - นอง	- นิ๊ง - ตึง	ตึงตึง ตึงตึง	-นิ๊ง - นอง	- นิ๊ง - นอง	- นิ๊ง - ตึง	ตึงตึง ตึงตึง

6. จังหวะกราว เป็นจังหวะลีลาการแห่ที่ครึกครื้น เป็นจังหวะที่ใช้ประกอบการเดินของยักษ์ในการแสดงโขน ในแตรวงจะใช้เป็นจังหวะแห่กันทั่วไป และใช้เป็นจังหวะลีลาในเพลงกราวกีฬา มีกระสวนจังหวะดังนี้

- - - -	- - - ตึง	- ตึง - -	- ตึง - ตึง	- - - -	- - - ตึง	- ตึง - - -	- ตึง - ตึง

7. หน้าทับต่าง ๆ เพลงไทยหรือนิยมเรียกกันทั่วไปว่า เพลงไทยเดิม จังหวะลีลาที่ใช้ประกอบเพลงไทยเรียกว่า หน้าทับ ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก แบ่งออกได้เป็น หน้าทับปรบไก่ หน้าทับสองไม้ หน้าทับลาว หน้าทับมอญ หน้าทับเขมร หน้าทับแขก หน้าทับพม่า หน้าทับญวน และหน้าทับพิเศษ นอกจากนั้นในเพลงพื้นบ้าน-พื้นเมือง จังหวะที่ใช้ประกอบเพลงพื้นบ้าน-พื้นเมือง ก็เรียกว่า หน้าทับ เช่นกัน กระสวนจังหวะของหน้าทับที่สำคัญ ได้แก่

7.1 กระสวนจังหวะหน้าทับปรบไก่

หน้าทับปรบไก่ 3 ชั้น

- ติง - ติง	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ	- - - -	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ

- ติง - ติง	- ทั่ง ติง ทั่ง	- ติง ทั่ง ติง	-โจ๊ะ - จะ	- ติง - ทั่ง	- ติง - ติง	- ทั่ง - ติง	- ติง -ทั่ง

หน้าทับปรบไก่ 2 ชั้น

- ติง - ติง	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ	- ติง - ทั่ง	- ติง - ทั่ง	-ทั่ง - ติง	- ติง - ทั่ง

หน้าทับปรบไก่ ชั้นเดียว

- ติง ทั่ง -	- ติง - -	- ติง ทั่ง ติง	-ทั่ง ติง ทั่ง

7.2 กระสวนจังหวะหน้าทับสองไม้

หน้าทับสองไม้ 3 ชั้น

- ติง - ติง	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ	-โจ๊ะ - จะ	- ติง - ติง	-ทั่ง ติง ทั่ง	- ติง - ติง	- ที่ง ติง ทั่ง

หน้าทับสองไม้ 2 ชั้น

- -โจ๊ะ จะ	ติง ติง - ติง	- - โจ๊ะ จะ	ติง ติง - ทั่ง	ติง - - -

หน้าทับสองไม้ 2 ชั้น

- -โจ๊ะ จะ	ติง ติง - ทั่ง	ติง - - -

จังหวะลีลาสากล

จังหวะลีลาของสากล หมายถึงจังหวะลีลาของกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป ประเทศในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ที่ได้แพร่หลายเข้ามาสู่ประเทศไทย เกิดเป็นรูปแบบเพลงใหม่ในวังคมไทยเรียกว่าเพลงไทยสากล จังหวะต่างๆ แพร่หลายเข้ามาสู่ประเทศไทยและมีอิทธิพลต่อเพลงไทย แบ่งเป็นยุค ๆ คือ ยุค จังหวะลาตินอเมริกัน ยุคจังหวะร้อคแอนโรล และยุคจังหวะโซลผู้นำคือ เดอะบีทเทิ้ล หรือที่ชาวไทยเรียกวงสี่เต่าทอง ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวะลาตินอเมริกัน จังหวะลีลาดังกล่าว ได้แก่

1. จังหวะลีลาของกลุ่มประเทศในทวีปยุโรปและประเทศอเมริกา เช่น จังหวะสโลว์ จังหวะมาร์ชจังหวะวอลซ์ จังหวะควิทสเตป จังหวะออฟบิท เป็นต้น
2. จังหวะลาตินอเมริกัน เช่น จังหวะช่า ช่า ช่า จังหวะบีกิน จังหวะโบเลโร่ จังหวะรุมบ้า จังหวะกัวลาช่า จังหวะแทงโก้ เป็นต้น
3. จังหวะร้อค เอนโรล ผู้นำคือ เอลวิส เพรสลี่ จากอเมริกา
4. ยุคจังหวะโซล ผู้นำคือ เดอะบีทเทิ้ล จากประเทศอังกฤษ

สรุป

จังหวะมี 2 ลักษณะ คือจังหวะเคาะที่สม่ำเสมอ ทำหน้าที่กำกับการเดินทำนองเพลง ได้แก่ จังหวะเคาะ (Beat) และ เทมโป และจังหวะลีลา (Rhythm) เป็นจังหวะที่ทำให้เพลงเกิดลีลาตามอรรรสของเพลง จังหวะที่พบเห็นอยู่ในสังคมไทย มีทั้งจังหวะที่สร้างสรรค์ขึ้นจากสติปัญญาของคนไทย เช่น จังหวะกลองยาว จังหวะเซิ้ง เป็นต้น และจังหวะที่แพร่มากจากต่างชาติ เช่น จังหวะช่า ช่า ช่า จังหวะบีกิน เป็นต้น

คำถามท้ายบท

1. จังหวะเคาะที่สม่ำเสมอปฏิบัติได้กี่แบบ
2. จังหวะลีลา เช่น จังหวะรำวง จังหวะกลองยาว จังหวะกราว จังหวะมาร์ช เป็นต้น ตีอย่างไร

บทที่ 3

การขับร้องเพลงเด็กและการเคลื่อนไหว

การสอนขับร้อง

การขับร้องมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปูพื้นฐานความเป็นนักดนตรี (Musician ship) ให้กับเด็ก ในการสอนการขับร้องเพลงสำหรับเด็กมีข้อที่พึงคำนึงดังต่อไปนี้

1. ข้อจำกัดตามธรรมชาติของเด็ก ธรรมชาติของเด็กเล็กย่อมมีข้อจำกัดและวิธีการแก้ไขที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

1.1 เด็กเล็กควรให้ฝึกออกเสียงเพื่อสื่อความหมายเป็นวลีสั้น ๆ หรือบทร้องเล่น เช่น กุ๋ย ๆ น่าไม่อาย ก่อนจะขับร้องเพลงจริง

1.2 เด็กผู้ชายจะมีปัญหาในการขับร้องเพลงเพี้ยนมากกว่าเด็กหญิง

1.3 ปัญหาสำหรับเด็ก ๆ ก็คือ ปรกติเด็กเล็กจะพูดเสียงต่ำ และไม่สามารถจะร้องเสียงสูงกว่าเสียงพูดปรกติของเขาได้ ทั้งนี้เพราะเด็กยังไม่รู้จักความแตกต่างระหว่างเสียงพูดกับเสียงร้องได้ การที่เด็กเล็กจะร้องเพลงได้ดีนั้น เด็กจะต้องสามารถแยกความแตกต่างระหว่างเสียงพูดกับเสียงร้อง

1.4 ในการฝึกหัดขับร้องเพลงของเด็ก เด็กจะต้องฝึกทักษะเบื้องต้นโดยการร้องเพลงเสียงเดียวกันกับกลุ่มเพื่อน

1.5 เด็กเล็กบางคนไม่สามารถร้องเทียบเสียงให้สามารถเข้ากับเสียงผู้อื่นได้เพราะร้องเพลงแบบตะโกนจึงทำให้เกิดปัญหาในการควบคุมเสียงร้อง

1.6 เด็กจะได้รับความรื่นเริงบันเทิงใจและประสบความสำเร็จในการร้องเพลงได้ การที่เด็กไม่กล้าร้องเพลงอาจเกิดจากเหตุผลทางจิตวิทยาที่เกี่ยวท่าทีหรือคำวิพ่กษ์วิจารณ์ในทางลบจาก พ่อแม่ ครู หรือผู้ใกล้ชิด

1.7 การแก้ไขการขับร้องเพลง ในชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แก้ไขเป็นกลุ่มจะทำได้ง่ายกว่า ส่วนเด็กชั้นสูงขึ้น การแก้ไขเป็นรายบุคคลจะได้ผลดีกว่า

1.8 ความสามารถในการขับร้องเพลงของเด็กจะผันตามอายุ อายุมากขึ้นจะขับร้องเพลงเก่งขึ้น

1.9 เด็กจะเรียนร้องเพลงจากครูผู้หญิงได้ดีครูผู้ชาย

1.10 การฝึกหัดหายใจและเปล่งเสียงในชั่วโมงดนตรี อาจจะเป็นวิธีที่มีประสิทธภาพในการปรับปรุงความแม่นยำในการขับร้องเพลง (Nye และคณะ , 1992 : 234-235)

2. ช่วงของเสียง หมายถึงเสียงต่ำสุดและเสียงสูงสุดที่เด็กสามารถเปล่งเสียงออกมาได้สะดวก เด็กเล็กจะมีช่วงเสียงแคบกว่าเด็กโต ดังนั้นครูจะต้องขัดหาเพลงที่เหมาะสมกับช่วงเสียงของเด็กแต่ละระดับ และตั้งเสียงหรือคีย์เพลงให้เหมาะสม

เด็กอายุ 6-7 ขวบ หรือเด็กชั้น ประถมศึกษาปีที่หนึ่ง บางคนอาจจะสับสนกับคำว่าเสียงสูงและต่ำ เมื่อทั้งสองคำถูกนำมาใช้กับดนตรี เด็กบางคนนำไปปะปนกันระหว่าง คำว่า สูง กับ ดัง หรือแรง และคำว่า ต่ำ กับ เบา หรือค่อย ดังนั้นในเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในการฝึกหัดไล่เสียงตามบันไดเสียง(Scale) ควรใช้โน้ตตัวเลข (Chev'e) เขียนในแนวตั้งดังนี้

โน้ตตัวเลข	อักษรดนตรีของอิตาลี่
4'	ฟา'
3'	มี'
2'	เร'
1'	โด'
7'	ที'
6	ลา
5	ซอล
4	ฟา
3	มี
2	เร
1	โด
7	ที

ช่วงเสียงของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 อยู่ระหว่าง เสียงที่ 1-2' หรือ เสียง โด - เร'

เขียนเป็นโน้ตสากล

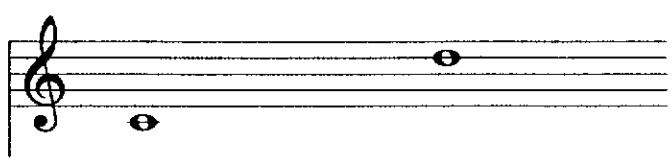

ช่วงเสียงของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 อยู่ระหว่าง เสียงที่ 7b -4' หรือ เสียง ทีb - ฟา'

(7b หรือ ทีb เรียกว่า ที่แฟ็ลต คือเสียงต่ำกว่าเสียง ที ครึ่งเสียง)

เขียนเป็นโน้ตสากล

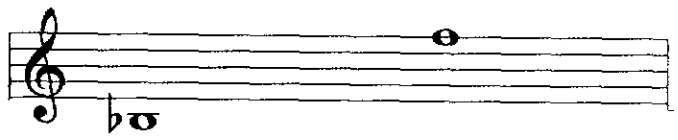

เด็กชายบางคนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะเริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมเสียงเนื่องจากเสียงแตก หรือเสียงเปลี่ยนไป เสียงที่เคยร้องได้สูง จะตกลงประมาณ 4 เสียง เนื่องจากการร้องเสียงสูงสุดหรือต่ำสุดจะทำได้ยากกว่าช่วงเสียงที่อยู่กลาง ครูจึงควรเลือกเพลงที่มีช่วงเสียงกลาง ๆ และเตรียมเพลงไว้มาก ๆ เพื่อดึงความสนใจในการร้องเพลงของเด็ก ขณะเดียวกันก็เตรียมเพลงไว้เป็นพิเศษสำหรับเด็กบางคนที่มีช่วงเสียงกว้าง เด็กที่มีเสียงสูงให้ร้องเพลงแนวเสียงสูง (Soprano) เด็กที่มีความสามารถร้องเสียงต่ำได้ให้ร้องแนวเสียงต่ำ(Bass)

ครูดนตรีจะทราบได้ว่าเด็กเสียงที่ยังไม่แตกหรือเปลี่ยนนั้นสามารถจะพัฒนาให้สูงขึ้นไปได้อีก ถ้าได้รับการฝึกเปล่งเสียง และฝึกหายใจ เก็บลม ปล่อยลม

วิธีการฝึกขับร้องเพลง

การฝึกขับร้องเพลงมีส่วนประกอบที่ต้องฝึกดังต่อไปนี้

1. ท่าทาง

1.1 ท่านั่งบนเก้าอี้ ให้วางเท้าทั้งสองราบกับพื้น โดยให้น้ำหนักตัวค่อนข้างจะโน้มไปข้างหน้า ไม่ให้น้ำหนักลงพนักพิงข้างหลัง นั่งหลังตรงโดยไม่เกร็ง

1.2 ท่ายืน ให้ยืนปล่อยแขนสบาย ๆ ข้างลำตัว และให้น้ำหนักลงที่หัวแม่เท้า ไม่ใช่ส้นเท้า

2. การหายใจ ให้หายใจเข้า เก็บลมลงปอดด้านล่าง เสมือนหนึ่งหายใจลงช่องท้อง จะรู้สึกว่าท้องป่อง เมื่อรู้สึกว่าเก็บลมลงช่องท้องแล้ว ให้อัดลมปล่อยออกทางปากโดยให้ลมออกอย่างสม่ำเสมอช้า ๆ

จนหมดลม ความวิเศษของการฝึกหายใจคือ การสามารถทำให้เก็บลมได้มากและปล่อยเสียงได้อย่างมีพลัง การปล่อยลมให้มีพลังท้องจะแข็ง ขณะปล่อยลมออกพยายามให้มีเสียงและให้เสียงเสียดสี

กับลมด้านล่าง - กลาง - บน และช่วงปากเป็นส่วน ๆ ให้จะรู้สึกว่าเสียงที่เปล่งออกมาพร้อมกับลมต้องสม่ำเสมอไม่ขาดกระท่อนกระแท่น ควรฝึกปล่อยเสียงออกเบา ๆ - ดัง - ดังมาก และดังที่สุด

3. การออกเสียง หลังจากฝึกหายใจและปล่อยเสียงออกมาอย่างคงที่แล้ว ให้ฝึกเปล่งเสียงเป็นคำ เบื้องต้นให้ฝึกเปล่งสียงคำที่ไม่มีตัวสะกด เช่น มา เม มี โม มู โดยฝึกให้แต่ละคำออกเสียงมายาว ๆ เมื่อหมดลมและสิ้นเสียงแล้วให้เริ่มหายใจเข้าทางจมูกเก็บลมและเปล่งเสียงคำต่อไป เมื่อผู้ฝึกสามารถออกเสียงตรงคงที่ได้แล้ว ให้ฝึกเสียงแบบคลื่น (Vibrato) เทคนิคการทำเสียงคลื่นข้อสำคัญต้องให้ท้องแข็งแบบตั้งใจ เมื่อชินและชำนาญแล้วจะทำได้อย่างอัตโนมัติ

ในการร้องเพลงจะพบว่ามีเสียงสั้น ๆ ยาว ๆ การทำเสียงเป็นคลื่นมักจะทำเมื่อเสียงยาว และลักษณะคลื่นให้ทำจากคลื่นห่างไปหาคลื่นถี่

4. การเปิดช่องคอ การร้องเพลงต้องเปิดช่องคอให้กว้างไม่เกร็ง

5. การแต่งเสียง เป็นเทคนิคขั้นสุดท้ายในการฝึกร้องเพลง บางคนมีน้ำเสียงไม่ดี ก็สามารถขับร้องเพลงให้ไพเราะได้ถ้าฝึกฝนถูกวิธี การแต่งเสียงร้องขึ้นอยู่กับอารมณ์เพลงนั้นๆ เพลงที่ครำ่ครวญจะใช้เทคนิคต่างกับเพลงประเภทปลุกใจ เทคนิคของการฝึกร้องเพลงสำคัญคือ การฝึกออกเสียง การร้องเสียงดังหรือค่อย การเปิดปากกว้างหรือแคบตามความเหมาะสมกับคำร้อง เทคนิคการขับร้องเพลงที่สำคัญ เช่น เทคนิคการขับร้องเพลงไทย หมายถึงเพลงไทยเดิมเดิมคือการเอื้อนเสียง การอัดเสียงขึ้นจมูกเพื่อให้เป็นเสียงนาสิก เทคนิคการขับร้องเพลงป๊อบ (Popular) ทั่ว ๆไปคือ การทำเสียงเป็นคลื่น (Vibrato) เป็นต้น การร้องเพลงที่ไร้คุณภาพมักมาจากการร้องดังเกินไป กลายเป็นตะโกนเพลง หรือร้องค่อยเกินไปกลายเป็นการบ่น การเปิดปากและปิดริมฝีปากที่เหมาะสมถูกต้อง

6. การเอื้อนเสียง การเอื้อนเสียงคือการออกเสียงหนึ่งถึงสองพยางค์ โดยใช้เสียงหลายตัวโน้ตติดต่อกัน การขับร้องเพลงโดยมีการเอื้อนเสียงมีปรากฏในหลายชาติหลายภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดนตรีไทยการเอื้อนเสียงนับว่าเป็นเทคนิคที่สำคัญของการขับร้องเพลง ทั้งนี้เพราะเพลงไทยเดิมมีลีลาที่ค่อนข้างช้า นุ่มนวล ประณีต และอ่อนโยน ตลอดจนการออกเสียงในการขับร้องเพลงไทยจะออกเสียงอยู่ในลำคอที่ติดอยู่กับช่องปากจึงทำให้สามารถเอื้อนเสียงได้สะดวก และเกิดความไพเราะ อย่างไรก็ตามการหัดเอื้อนเสียงคงต้องใช้เวลาในการฝึกฝนมากพอสมควร เพราะอาจจะต้องฝึกเป็นขั้นเป็นตอนในหลักการที่ว่าค่อย ๆ ขัดเกลาไปทีละเล็กละน้อย การขับร้องเอื้อนเสียงตอนใดไม่ดีก็แก้ไขไปจนกว่าจะดี โดยครูผู้สอนขับร้องเป็นต้นแบบ หรือใช้เทป หรือ ซีดี ก็น่าจะได้ผลเช่นกัน ขึ้นอยู่กับความมาระอดทนของผู้ฝึกหัดเป็นสำคัญ

เด็กเสียงเพี้ยน

1. สาเหตุการขับร้องเสียงเพี้ยน

ปัญหาการร้องเสียงเพี้ยนของเด็ก (out of tune) แท้จริงแล้วเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นกลับเด็กเล็กมากกว่าเด็กโต การที่เด็กขับร้องเพลงเพี้ยนมีหลายสาเหตุ ได้แก่

1.1 อวัยวะที่เสียงผ่านหรือปะทะ เช่น กล่องเสียง ปาก ฟัน จมูก เป็นต้น

1.2 ร้องเพลงดังเกินไปจนเป็นตะโกนเพลง

1.3 ระดับเสียงที่ขับร้องอาจสูงเกินไปหรือต่ำเกินไป

1.4 เพลงที่ร้องเป็นเพลงที่ยากเกินไป เช่น ทำนองเพลงมีเครื่องหมายแปลงเสียงที่ ทำให้แนวทำนองเพลงไม่เป็นไปตามธรรมชาติ

1.5 เด็กมีปัญหาการรับรู้ของโสตประสาท ทำให้เด็กไม่สามารถแยกแยะเสียงไม่ได้

2. วิธีการแก้ไขการขับร้องเพลงเพี้ยน การแก้ไขการขับร้องเพลงเพี้ยน เป็นดังต่อไปนี้

2.1 ให้เด็กร้องเพลงดังพอดี โดยสามารถได้ยินเสียงของตัวเองและผู้อื่น

2.2 เลือกเพลงที่ใช้เสียง 5 เสียงหรือใช้บันไดเสียงเพนตาโตนิค (pentatonic scale) เช่น ทำนองเพลงไทยเดิม เป็นต้น

2.3 ร้องเพลงเสียงไม่สูง หรือ ต่ำเกินไป

2.4 หัดออกเสียง หรือ ร้องไล่บันไดเสียงบ่อย ๆ

2.5 เด็กที่ร้องเสียงเพี้ยนถือว่าเป็นเด็กพิเศษควรจัดฝึกให้เป็นพิเศษ

2.6 ให้เด็กร้องเพลงลงแถบบันทึกเสียง เพราะความตื่นเต้นที่จะได้ยินเสียงตนเองจากเทปจะช่วยทำให้เด็กที่ร้องเพี้ยนพยายามแก้ไขเสียงตนเอง

2.7 ไม่ควรฝึกหัดเทียบเสียงอย่างเอาจริงเอาจังจนดูเป็นพิธีการอันน่าหวาดกลัว ควรฝึกหัดเป็นเกมส์ประกอบเพลง เพื่อให้เด็กเสียงเพี้ยนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยไม่รู้สึกมีปมด้อย

2.8 ฝึกหัดโดยใช้เพลงล้อ (Echo song) ช่วยเด็กเสียงเพี้ยน โดยให้เด็กในชั้นที่เสียงไม่เพี้ยนร้องนำแล้วให้เด็กเสียงเพี้ยนร้องล้อ

อย่างไรก็ตามเรื่องของดนตรีและการขับร้องเพลงเป็นเรื่องของความสนุกสนานเพลิดเพลิน การเรียนการสอนดนตรีควรเป็นไปด้วยความสุข การชื่นชมมีคุณค่ากว่าการติ การประณามเป็นการ

ทำร้ายอันใหญ่หลวง ในการเรียนการสอนดนตรี การกระตุ้นและการให้กำลังใจเป็นวิธีที่ดีอย่างยอดเยี่ยม

การเคลื่อนไหว

การเคลื่อนไหวเป็นธรรมชาติของเด็กที่กำลังพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจ บางครั้งเด็กจะเคลื่อนไหวตามจินตนาการของตัวเอง ซึ่งคนอื่นไม่อาจทราบได้ว่า เรากับลังคิดอะไร การแสดงออกของเด็กบางครั้งก็ดูน่ารักน่าเอ็นดู บางครั้งก็ดูไม่น่ารัก จนครูอาจกล่าวหาว่าเป็นเด็กซกซน เพราะเป็นเด็กที่ไม่อยู่ในโอวาทของครู ครูบางคนอาจให้นักเรียนนั่งกอดอกอย่างเรียบร้อย และฟังครูอย่างเดียว

การเคลื่อนไหวที่เด็กทำได้เองโดยไม่ต้องมีการฝึกเป็นพิเศษ เป็นการเคลื่อนไหวที่พัฒนาไปได้เอง เด็กชอบที่จะวิ่งกระโดด ไถล หมุนตัวหรือทำท่าต่าง ๆ โดยไม่มีจุดประสงค์อะไร ได้แต่ทำเพื่อความสนุกเท่านั้น ดังนั้นเขาจึงสามารถคิดสร้างสรรค์วิธีการเคลื่อนไหวของเขาเอง เด็กในระยะ 2-3 ขวบ จะไม่สามารถแสดงความคิด ความรู้สึกด้วยการพูด ได้ดีเท่ากับการแสดงออกท่าทางหรือการวาดรูป การเคลื่อนไหวของเด็กสามารถแบบได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การเคลื่อนไหวประกอบดนตรีหรือบทเพลง เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นสำหรับการสอนดนตรี เพราะเป็นพื้นฐานและมีความสัมพันธ์กับจังหวะในดนตรี ซึ่งเด็กในวัยต่าง ๆ จะมีลักษณะการเคลื่อนไหว ดังนี้

1.1 เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ควรส่งเสริมให้เด็กเคลื่อนไหวอย่างอิสระ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกและสร้างสรรค์ทางดนตรี

1.2 สำหรับเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 สามารถรับรู้และเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบตามบทเพลงได้ เช่น การกระโดด เต้น ฟ้อน รำ เป็นต้น

1.3 เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สามารถรับรู้และเข้าใจดนตรี และ อารมณ์เพลง จังหวะช้า-เร็ว ความดัง-เบา เสียงที่ซับซ้อน ครูจึงควรหาเพลงที่หลากหลายมาสอนเด็ก เช่น เพลงบันไดเสียงไมเนอร์ บันไดเสียงเมเจอร์ เพลงช้า เพลงเร็ว เพลงประสานเสียง เพลงจ้อย - ซอ เพลงไทยเดิม เป็นต้น

2. การคิดทำนองเพลงและท่าทางเคลื่อนไหวแบบกระทันทีทันใด คาร์ล ออร์ฟ นักประพันธ์เพลงและครูสอนดนตรีชาวเยอรมันได้ให้ความสำคัญในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งทำนองเพลงและการทำท่าทางประกอบเพลงแบบทันทีทันใด (Improviseation) ได้วางรากฐานในการ

สอนดนตรี ได้กล่าวว่า " ดนตรี การเคลื่อนไหว และการพูด เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งสามสิ่งรวมกันอย่างเป็นเอกภาพจัดได้ว่า ดนตรีเบื้องต้น การแต่งเพลงและการเคลื่อนไหวอย่างทันทีทันใด เป็นการสร้างสรรค์ การแสดงออกถึงการพัฒนา และการสร้างสมทางดนตรี " (Carl Orff, 1956)

การเคลื่อนไหวอย่างอิสระเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบท่าทางเป็นการพัฒนาจังหวะทางดนตรีอย่างดียิ่ง ปัจจุบันการแสดงดนตรีบนเวทีนิยมจัดให้มีการเต้นประกอบการร้องเพลง ซึ่งทำให้มีสีสันน่าชมขึ้น การออกแบบท่าทางหรือท่าเต้นเป็นความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออกอย่างพร้อมเพรียงกันเป็นการฝึกการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

สรุป

การสอนขับร้องเพลงสำหรับเด็กเล็กต้องคำนึงถึง ธรรมชาติและข้อจำกัดของเด็กวัยต่าง ๆ จึงควรดำเนินการสอนตามแนวทางต่อไปนี้ ควรให้เด็กฝึกออกเสียงเป็นวลีสั้น ๆ เด็กผู้ชายจะมีปัญหาเรื่องการร้องเพลงเพี้ยนมากกว่าเด็กหญิง ควรฝึกทักษะเบื้องต้นด้วยการร้องเพลงเป็นกลุ่ม ไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์การขับร้องเพลงของเด็กไปในทางลบเพราะจะทำให้เด็กไม่กล้าขับร้องเพลง ควรแก้ไขวิธีการขับร้องเพลงเป็นรายบุคคล ควรให้นักเรียนได้ฝึกหัดการออกเสียงตามบันไดเสียง การฝึกหายใจและเปล่งเสียงในชั่วโมงเรียนดนตรีเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงความแม่นยำในการขับร้องเพลง วิธีการขับร้องเพลงสิ่งที่ต้องให้นักเรียนได้เข้าใจคือ ท่าทาง การหายใจ การออกเสียง การเปิดช่องคอ การแต่งเสียง และการเอื้อนเสียง เด็กที่ขับร้องเพลงเสียงเพี้ยน ครูจำเป็นต้องช่วยเหลือและใช้วิธีการแก้ไขที่ถูกต้อง ก็จะสามารถแก้ไขได้ การเรียนการสอนดนตรีควรดำเนินการสอนให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยอยู่บนพื้นฐานของความชื่นชมยินดี จะดีกว่าการตำหนิติเตียน การเคลื่อนไหวตามจังหวะเพลงเป็นพื้นฐานที่ความสำคัญสำหรับการสอนดนตรี เพราะเป็นรากฐานหรือดนตรีเบื้องต้น ส่วนการเคลื่อนไหวจากการแต่งเพลงและท่าทางอย่างทันทีทันใดเป็นการส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และการสร้างสมทางดนตรี ส่วนการแสดงออกอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นการฝึกการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

คำถามท้ายบท

1. นักเรียนควรฝึกออกเสียงอย่างไร ?
2. ท่าทางการขับร้องเพลงควรเป็นอย่างไร ?
3. การเอื้อนเสียงควรฝึกฝนอย่างไร?
4. การเคลื่อนไหว ประกอบเพลงและการเคลื่อนไหวโดยการแต่งเพลงและท่าทางการเคลื่อนไหว อย่างทันทีทันใดให้ประโยชน์อย่างไร?

บทที่ 4
วงดนตรีพื้นเมือง

วงดนตรีพื้นเมือง คือวงดนตรีท้องถิ่นของชาวภาคเหนือ เป็นสุนทรียภาพทางดนตรีของชาวล้านนา ที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นด้วยภูมิปัญญาของบรรพชนคนล้านนา มาเป็นเวลาช้านาน เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทหนึ่งที่สืบทอดต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นทรัพย์สินทางสังคมที่มีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้ให้อยู่คู่ชุมชนชาวล้านนาสืบไป ดนตรีล้านมีสาระที่สำคัญคือ

1. ประเภทวงดนตรี วงดนตรีพื้นเมือง มี 3 ลักษณะ คือ

1.1 วงสะล้อซอซึง คือวงเครื่องสายของภาคเหนือ บรรเลงเพลงพื้นเมืองภาคเหนือ ใช้บรรเลงในงานสนุกสนานรื่นเริง งานมงคลและอวมงคล ปัจจุบันเป็นวงดนตรีนิยมบรรเลงกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในกลุ่มชาวบ้าน องค์กรเอกชนและองค์กรของรัฐ เป็นวงดนตรีที่ก่อตั้งได้ไม่ยากเพราะเครื่องดนตรียังมีการผลิตเพื่อจำหน่ายอยู่อย่างต่อเนื่องและมีราคาไม่แพง ที่สำคัญคือวงสะล้อซอซึงเป็นวงดนตรีที่ฝึกหัดให้สามารถบรรเลงได้ค่อนข้างง่าย เพราะสามารถพกพาเครื่องดนตรีไปฝึกหัดในสถานที่ต่าง ๆ ได้ วงสะล้อซอซึงประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้

สะล้อ	1	คัน
ซึงเล็ก	1	ตัว
ซึงใหญ่	1	ตัว
ขลุ่ยหลิบ	1	เลา
สิ้ง (ฉิ่ง)	1	คู่
แส่ง (ฉาบเล็ก)	1	คู่
กลองโป่งโป้ง	1	ลูก (กอลงสองหน้าพื้นเมือง)

1.2 วงปี่พาทย์พื้นเมือง เป็นวงดนตรีที่พัฒนามาจากวงป้าด เป็นวงดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนคนล้านนาในแง่พิธีกรรมงานศพมากกว่ากิจกรรมอย่างอื่นมาเป็นเวลาช้านาน ชาวบ้านมักจะเรียกวงปี่พาทย์พื้นเมืองว่า "วงทึ่งถิ้ง" หรือ ปุ่มผิง หรือ เติ่งถิ้ง และ "วงป้าด" การที่ชาวบ้านเรียกว่า วงทึ่งถิ้ง อาจเป็นเพราะได้ยินเสียงกลองดังทึ่งถิ้งงจึงเรียกวงดนตรีตามเสียงกลองที่ได้ยิน ส่วนการที่ชาวบ้านเรียกว่าวงป้าด เพราะเป็นชื่อเรียกดั่งเดิมก่อนที่จะพัฒนาเป็นวงปี่พาทย์พื้น

เมือง วงป้าด เป็นวงดนตรีพิธีกรรมที่เก่าแก่ดั้งเดิมของล้านนา ใช้บรรเลงในงานมงคลและอวมงคลทั่วไป เครื่องดนตรีที่ประกอบเป็นวงป้าด ได้แก่ ม้องวง หรือ ป้าด แน (ปี่) กลองทึ่งถึ้ง สิ้ง (ฉิ่ง) สว่า (ฉาบ)

ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 วงดนตรีจากกรุงเทพฯ ได้แพร่อิทธิพลมาถึงล้านนาเพราะนักดนตรีจากกรุงเทพฯ ที่ได้ติดตามเจ้าดารารัศมีพระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาที่เชียงใหม่ ได้นำความรู้วงปี่พาทย์ไทย ทั้งเครื่องดนตรีและเพลงไทย มาสอนให้แก่นักดนตรีพื้นเมือง ที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และขยายมาที่จังหวัดลำปางในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อิทธิพลของดนตรีจากกรุงเทพฯ ส่งผลให้เครื่องดนตรีจากกรุงเทพฯ ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้มไม้ และระนาดทุ้มเหล็ก ได้เข้าไปผสมในวงป้าด ทำให้วงป้าดเกิดความไพเราะเพราะพริ้งมากกว่าเดิม ได้รับความนิยมจากนักดนตรีพื้นเมืองขยายวงกว้างออกไป จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดเชียงราย (รวมจังหวัดพะเยา) ในขณะนั้น วงปี่พาทย์พื้นเมืองจึงประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

ระนาดเอก	1	ราง
ระนาดทุ้มไม้	1	ราง
ระนาดทุ้มเหล็ก	1	ราง
ป้าดหรือม้องวง	1	วง
แน (ปี่) หลวง	1	เลา
แน(ปี่)น้อย	1	เลา
กลองทึ่งถึ้ง	1	ลูก (คล้ายกลองตะโพน)
กลองฮับ	1	ลูก (กลองรับ)
สิ้ง (ฉิ่ง)	1	คู่ (ฉิ่งแบบเมืองเหนือ)
สว่า(ฉาบใหญ่)	1	คู่
ไม้เหิบ	2-3	อัน (ใช้เฉพาะประเพณีฟ้อนผี)

เพลงที่วงปี่พาทย์พื้นเมืองบรรเลงคือเพลงพื้นเมือง เช่น เพลงปราสาทไหว เพลงลูกกุย ไวย เพลงลูกกุยช้า เพลงมอญ เพลงเก๊าห้า เป็นต้น นอกจากนั้นยังนิยมบรรเลง เพลงไทย (เดิม) และเพลงลูกทุ่ง

1.3 วงปี่ซอ หรือ ปี่จุม เป็นวงดนตรีล้านนาที่มีลักษณะโดดเด่นมาก เพราะเป็นวงดนตรีที่เป็นหนึ่งเดียวไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือนในโลกนี้ ปี่ซอทำด้วยไม้ไผ่รวก มีขนาดเล็กใหญ่ต่างกันตามเสียงที่ต้องการ ชุดหนึ่งหรือชุมหนึ่ง ๆ จะมีปี่จำนวน 3 เลา หรือ 4 เลา หรือ 5 เลา หรือ 7 เลา ปี่ซอขนาดเล็กยาวประมาณ 45 ซม. ขนาดอื่นก็โตและยาวขึ้นไป ขนาด 8-9 ซม. จนถึงขนาดใหญ่ที่สุดยาวประมาณ 80 ซม. ปี่ 1 จุมส่วนมากจะทำมาจากไม้ไผ่รวกลำเดียวกัน วิธีทำปี่ซอ ตัดไม้รวกมาทะลวงข้อโดยเอาทางโคนลำต้นของไม้ไผ่รวกเป็นส่วนปลายปี่ซอ เอาส่วนทางปลายไม้ซึ่งเรียวเล็กเอาไว้ทำตัวปี่ และกะให้หัวปี่ตรงกับข้อไม้พอดี ข้อไม้ตรงหัวปี่ไม่ต้องทะลวงข้อปล่อยให้ตัน ปาดข้างไม้ไผ่รวกตรงใกล้สุดของหัวปี่ให้เป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นตำแหน่งที่จะใส่ลิ้นปี่ที่ทำด้วยทองเหลือง เงิน หรือโลหะอื่น และเจาะรูเรียงลำดับกัน 7 รู รูที่เจาะจะเจาะให้รูชอนย้อนขึ้นไปทางหัวปี่ที่ใส่ลิ้น ไม่เจาะตรง ๆ เหมือนปี่อื่น วิธีเป่าใช้ริมฝีปากอมเป่าตรงที่ใส่ลิ้นข้าง ๆ จะเป่าเข้าหรือดูดลมออกก็เกิดเสียงได้ทั้งนั้น การผสมวง และแนวทางการบรรเลง มีดังต่อไปนี้

1.3.1 ปี่ซอ บรรเลงเป็นชุด เรียกว่า จุม มีลักษณะของปี่ดังนี้

(1) จุมละ 3 เลา ได้แก่

1) ปี่ก้อย เป็นปี่ที่มีขนาดเล็กสุด เป็นปี่เอก

2) ปี่กลาง

3) ปี่แม่

(2) ชุมละ 4 เลา ได้แก่

1) ปี่เล็ก หรือปี่ตัด

2) ปี่ก้อย

3) ปี่กลาง

4) ปี่แม่

ในตอนหลังมีผู้นำเอาปี่มาผสมหลายเลา ได้แก่ 5 เลา 7 เลา ซึ่งส่วนมากใช้เป่าประกอบการขับซอพื้นเมือง ตามงานปอยหลวง หรืองานบวชลูกแก้ว

1.3.2 แนวทางการบรรเลงวงปี่ซอแบ่งออกได้เป็น 5 แนวทาง คือ

(1) แนวที่ 1 บรรเลงตามแนวทำนองเชียงใหม่ มักมีซึงบรรเลงประกอบ

(2) แนวที่ 2 บรรเลงตามแนวทำนองเงี้ยว จะใช้ปี่ 3 เลา ล้วนก็ได้ ตามปกติจะใช้เฉพาะปี่ก้อยบรรเลงร่วมกับซึง

(3) แนวที่ 3 บรรเลงตามแนวเพลงจ๊อย เป็นเพลงรำพันรักสำหรับแอ่วสาว ใช้สล้อกับปี่เล็ก บรรเลงคลอ นิยมเล่นเวลาค่ำ ๆ โดยชายหนุ่มจะพากันไปบ้านสาวแล้วบรรเลงเพลงขับร้อง หรือไม่ก็พากันเดินจ๊อยไปตามละแวกบ้าน เพลงเล่นเฉพาะหมู่ผู้ชาย ผู้หญิงจะไม่โต้ตอบ

(4) แนวที่ 4 บรรเลงทำนองเพลงพระลอ ใช้ประกอบการขับร้องเรื่องพระลอโดยเฉพาะ

(5) แนวที่ 5 บรรเลงแนวทำนองเพลงพม่า เช่น สร้อยเพลง เสเลเมา

1.3.3 การฝึกหัดปี่ซอ

การฝึกหัดเป่าปี่ซอ จะต้องหัดเพลงแรกคือ เพลงอื่อ เป็นเพลงเริ่มแรก เพราะเป็นเพลงที่อ่อนช้างง่าย เมื่อหัดเพลงนี้ได้แล้วจึงหัดเพลงอื่นต่อไป เพลงอื่อ ชาวปี่ซอเรียกว่าเพลงทหาร เป็นเพลงที่เล่าเรื่องเกี่ยวการคัดเลือกทหารในสมัยก่อน หรือตำรายา เพลงที่นิยมบรรเลงในวงปี่ซอ เช่น ซอเชียงใหม่ ซอล่องน่าน ซอพม่า ซอพระลอ เป็นต้น

2. พิธีกรรมความเชื่อ นักดนตรีพื้นเมืองล้านนา ก็มีความเชื่อเหมือนนักดนตรีไทยทั่วไป คือ นับถือครูดนตรีผู้ที่สืบทอดวิชา บูชาเครื่องดนตรีถือว่าเป็นของสูง เวลาจะบรรเลงดนตรีทุกครั้งจะต้องมีพิธีการยกครู โดยมีพานใส่อกไม้ธูปเทียน และเงินค่าขันตั้ง (ค่ากำนล) แล้วแต่ครูของแต่ละวงซึ่งอาจมีจำนวนเงินไม่เท่ากัน เช่น 5 , 5.25 , 12 , 32 บาท เป็นต้น ครูหรือหัวหน้าวงดนตรีจะทำพิธีไหว้ครูหรือยกขันครูเพื่อขอให้ครูบาอาจารย์จงดลบันดาลช่วยให้การบรรเลงครั้งนั้น ๆ สามารถดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย นับได้ว่าเป็นขนบธรรมเนียมที่ดีงามของนักดนตรีพื้นเมืองล้านนา

สรุป

ดนตรีพื้นเมือง เป็นดนตรีที่สร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญาของบรรพชนคนล้านนา เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่สืบทอดกันมาช้านานจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดนตรีพื้นเมือง มี 3 ลักษณะ คือ วงสล้อซอซึง วงปี่พาทย์พื้นเมือง และ วงปี่ซอหรือวงปี่ชุม นอกจากนั้นกระบวนการความเชื่อที่

เกี่ยวกับดนตรีพื้นเมืองยังเป็นจริยธรรมความเชื่อที่มีคุณค่าแก่การส่งเสริมให้ปฏิบัติสืบต่อกันไป ดนตรีพื้นเมืองเป็นทรัพย์สินทางสังคมที่ชาวล้านนาควรช่วยกันอนุรักษ์

คำถามท้ายบท

1. วงดนตรีพื้นเมืองมีลักษณะอย่างไร ?
2. วงดนตรีพื้นเมืองมีกี่ชนิด ? แต่ละชนิดมีบทบาทในสังคมล้านนาอย่างไร ?
3. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องดีดได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
4. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องสีได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
5. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องตีได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
6. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องเป่าได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
7. มีวิธีที่จะช่วยกันอนุรักษ์วงดนตรีพื้นเมืองให้อยู่รอดได้อย่างไร?

เอกสารประกอบการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นวงปี่พาทย์พื้นเมือง

โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา

กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี

ตามมาตราฐานช่วงชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

บทที่ 1

องค์ประกอบของดนตรี

องค์ประกอบของดนตรี เป็นศูนย์รวมเนื้อหาสาระวิชาการดนตรี ซึ่งประกอบด้วยสาระดังต่อไปนี้

1. ทำนองเพลง (melody) คือเสียงสูง - ต่ำ สั้น-ยาว ของบันไดเสียงที่นำมาเรียบเรียงให้เกิดเป็นแนวการเคลื่อนที่โดยทำให้เกิดความพึงพอใจ ไพเราะเพราะพริ้ง สละสลวย การตบแต่งรายละเอียดในทำนองเพลง กระทำได้ด้วยการเพิ่มเติมเสียงในแนวทำนองเพลงทำนองเพลงมี 2 ลักษณะ คือ

1.1 ทำนองหลัก คือแนวทำนองเพลงที่มีเสียงดนตรีที่เป็นเสียงหลัก โดยยังไม่มีการตบแต่งรายละเอียด

1.2 ทำนองแปร คือแนวทำนองเพลงที่ตบแต่งรายละเอียด โดยการเพิ่มเสียงดนตรีสอดแทรกในแนวทำนองหลัก ในดนตรีไทยเรียกว่า ทางเก็บ

2. จังหวะ (time) ***มีรายละเอียดเรื่องจังหวะอยู่ในเอกสารประกอบการสอนช่วงชั้น 1-3 บทที่ 2***

3. การประสานเสียง (harmony) คือการใช้เสียงตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไปเล่นพร้อม ๆ กัน หรือเล่นไล่ตามกันไปสิ่งที่ต้องคำนึงในการประสานเสียงคือ "คอร์ด(Chord)" คอร์ด หมายถึง การนำเสียงดนตรีมาผสมกันตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไป เช่น คอร์ดโด มักเรียกกันทั่วไปว่า คอร์ด C ประกอบด้วย เสียง โด(C) มี(E) ซอล(G) คอร์ดซอล มักนิยมเรียกว่าคอร์ด G ประกอบด้วยเสียง ซอล(G) ที(B) เร(D) เป็นต้น การประสานเสียงจะมุ่งเน้นที่ความกลมกลืนของเสียงที่นำมาผสมกัน เพราะเสียงบางเสียงเมื่อนำมาผสมกันแล้วอาจจะเกิดความกระด้างได้ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานจะต้องมีความรู้เรื่องคอร์ดเป็นอย่างดีจึงจะสามารถเรียบเรียงเสียงประสานได้อย่างดี เครื่องดนตรีที่สามารถเล่นคอร์ดได้คือ เครื่องคีย์บอร์ด เช่น เปียโน เป็นต้น

4. สีสันของเสียง (tone color) หมายถึงคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของเสียงดนตรี จากเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ หรือจากน้ำเสียงขับร้องของนักร้อง สีสันของเสียงมีความสำคัญมากต่ออารมณ์เพลง เพราะการเรียบเรียงเพลงจากเสียงดนตรีที่หลากหลายจะทำให้เพลงมีสีสันไพเราะน่าฟัง ดังนั้นเครื่องดนตรีจึงถูกประดิษฐ์ขึ้นอย่างมากมายหลายประเภทเพื่อให้เกิดน้ำเสียงที่แตกต่างกันออกไป เช่น เสียงแหลมคม เสียงทุ้มนุ่มนวล เสียงทุ้มหนักแน่น เป็นต้น น้ำเสียงต่าง ๆ ของเครื่องดนตรีจะให้อารมณ์ และความรู้สึกเป็นหลายลักษณะ เช่น อารมณ์แจ่มใส อารมณ์เศร้า ครึกครื้น สนุกสนาน เป็นต้น

5 พื้นผิวของดนตรี (music texture) พื้นผิวดนตรีเป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบดนตรีในแนวนอนกับแนวตั้ง แนวนอนคือทำนอง แนวตั้งคือคอร์ด สองอย่างมารวมกันคือการประสานเสียง เช่น ในขณะที่เราเล่นกีต้าร์ตัวเดียวและขับร้องเพลงก็เป็นดนตรีลักษณะหนึ่ง แต่ถ้าจะให้ได้ดนตรีที่ฟังแล้วสมบูรณ์ขึ้นก็ต้องเพิ่มเครื่องดนตรีแนวทางบรรเลงหรือแนวขับร้องเพื่อให้ดนตรีมีพื้นผิวตามต้องการ พื้นผิวแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

5.1 พื้นผิวทำนองเดียว (Monophonic texture) คือการขับร้องหรือบรรเลงเพลงที่มีทำนองเดียว ซึ่งจะขับร้องหรือบรรเลงเดี่ยวหรือหมู่ก็ได้ เช่น การสวดมนต์ การขับร้องทำนองเสนาะ เป็นต้น

5.2 พื้นผิวแนวทำนองเด่นหลายแนว (Polyphonic texture) เป็นพื้นผิวของดนตรีที่มีแนวทำนองเด่น 2 แนวหรือมากว่า บรรเลงพร้อมๆ กันแต่ละแนวทำนองเพลงมีความสำคัญทัดเทียมกัน และเป็นอิสระต่อกัน มีความสัมพันธ์กันในทางประสานเสียง

5.3 พื้นผิวที่มีแนวทำนองหลักและแนวประสานเสียง (Homophonic texture) เป็นพื้นผิวของดนตรีที่มีแนวทำนองหลักและแนวประสานเสียงมาประกอบเป็นเสียงซ้อนกัน เช่น การขับร้องประกอบดนตรีของวงดนตรีทั่วไป เป็นต้น

5.4 พื้นผิวที่มีทำนองหลักและทำนองแปร (Heterophonic texture) เป็นพื้นผิวดนตรีที่มีแนวทำนองหลักทำนองเดียวแต่มีผู้บรรเลงอย่างน้อย 2 คน โดยคนหนึ่งร้องหรือบรรเลงแนวทำนองหลัก ส่วนอีกคนหนึ่งหรืออีกหลายคนบรรเลงทำนองแปร เป็นแนวทางที่โลดโผนไปจากแนวทำนองหลัก เช่น เพลงไทย(เดิม) เพลงพื้นเมือง ดนตรีตะวันออก เป็นต้น

6. คีตลักษณ์ (Music form) คือโครงสร้างหรือรูปแบบของบทเพลงที่คีตกวีได้มีการประพันธ์ดนตรีทั่วโลก คีตกวีจึงได้สรุปเป็นโครงสร้างหรือรูปแบบหลักๆ และกำหนดสัญลักษณ์เพื่อเขียนเป็นโครงสร้างของเพลงไว้ 8 ลักษณะ ดังนี้ (Willi Apel, 1972 : 109-110)

6.1 เพลงเอกบท (Unitary form) คือเพลงที่มีทำนองหลัก 1 ทำนอง หรือทำนองหลักลักษณะเดียว หรือเรียกว่า strophic form ใช้สัญลักษณ์แทนทำนองหลักด้วย A เพลงที่บรรเลงด้วยทำนองหลักเพียงทำนองเดียวแต่เปลี่ยนเนื้อไปเรื่อย ๆ มีโครงสร้างเป็น AAAA.....เช่น เพลงแหล่ เป็นต้น

6.2 เพลงทวิบท (Binary form) คือเพลงที่มีทำนองหลัก 2 ทำนอง ใช้สัญลักษณ์แทนด้วย A B บางครั้งอาจมีการขับร้องหรือบรรเลงทำนองซ้ำเป็นแบบ AA BB หรือแบบ AB AB เช่น เพลงบัวขาว เป็นต้น

6.3 เพลงตรีบท (Ternary form) คือเพลงที่มีทำนองหลัก 3 ทำนอง ใช้สัญลักษณ์แทนด้วย ABC บางครั้งอาจมีการขับร้องหรือบรรเลงทำนองซ้ำเป็นแบบ AABC

6.4 เพลงรอนโด (Rondo form) คือเพลงที่มีการบรรเลงหรือขับร้องซ้ำท่อนแรกสลับกับท่อนที่สอง สาม สี่ .....ไปจนจบเพลง หรือบทสร้อยเพลงประกอบทำนองหลัก ใช้สัญลักษณ์แทนโครงสร้างด้วย ABACAD.....

6.5 เพลง แวริเอชั่น (Variation form) คือเพลงที่มีทำนองหลักทำนองเดียวแต่บรรเลงหรือขับร้องหลายครั้ง แต่ละครั้งทำนองจะเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกของผู้บรรเลงหรือผู้ขับร้อง

6.6 เพลงโซนาต้า (Sonata form) คือเพลงที่มีทำนองเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำทำนองเดิม ใช้สัญลักษณ์และเขียนเป็นโครงสร้างได้ดังนี้ ABC..... โดยปกติจะมีไม่เกิน 3 ทำนอง

6.7 เพลงราวไบนารี่ (Rounded binary form) เป็นเพลงที่มีทำนองหลัก 2 ทำนองคือ AB บรรเลงหรือขับร้องทำนอง A 2 รอบและต่อด้วยทำนอง BA และจบด้วย BA เขียนเป็นโครงสร้างได้ดังนี้ AA BA BA

6.8 เพลงโฟร์พาร์ท (Four part form) คือเพลงที่มีทำนองหลัก 2 ทำนอง บรรเลงหรือขับร้องด้วยทำนอง A ต่อด้วยทำนอง B และกลับมาทำนอง A และ B แล้วจบด้วยทำนอง A เขียนเป็นโครงสร้างได้ดังนี้ AB AB A

บทสรุป

องค์ประกอบของดนตรีมีส่วนสำคัญ 6 ส่วน ได้แก่ ทำนองเพลง จังหวะ การประสานเสียง สีสันของเพลง พื้นผิว และคีตลักษณ์

คำถามท้ายบท

1. องค์ประกอบดนตรีส่วนใดที่บอกให้ทราบว่าเป็นเพลงอะไร ?
2. องค์ประกอบดนตรีส่วนใดที่ทำให้เพลงเกิดความสนุกสนานครึกครื้น ?
3. องค์ประกอบดนตรีส่วนใดที่ทำให้เพลงเกิดความสลับซับซ้อน ?

บทที่ 2
โน้ตเพลงเบื้องต้น

โน้ตเพลงเป็นสื่อที่สำคัญในวิชาการดนตรีเพราะโน้ตเป็นเครื่องมือบันทึกทำนองเพลงที่สลับซับซ้อน ได้อย่างค่อนข้างละเอียดถี่ถ้วน และเป็นเครื่องช่วยให้นักดนตรีสามารถ ฝึกซ้อมการบรรเลงเพลงได้อย่างถูกต้องก่อนที่นักดนตรีจะจำทำนองเพลงได้ โน้ตเพลงมีการบันทึกกันหลายรูปแบบ ที่นิยมใช้กันในประเทศไทยได้แก่ โน้ตไทย โน้ตสากล และโน้ตเชอเว

โน้ตไทย

การบันทึกโน้ตแบบไทย เหมาะสำหรับบันทึกทำนองเพลงไทยเพราะทำความเข้าใจและอ่านง่าย จังหวะตกและห้องเพลงเหมาะสมกับส่วนของเพลงไทย เมื่อบันทึกทำนองเพลงแล้วสามารถนำโน้ตมาวิเคราะห์ทำนองเพลงได้ นักดนตรีไทยได้บันทึกโน้ตลักษณะเช่นนี้มาเป็นเวลานานแล้ว เป็นการบันทึกโน้ตที่มีจังหวะตรงอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างไปจากโน้ตประเภทอื่น ปัจจุบันโน้ตไทยเป็นโน้ตที่เป็นมาตราฐานการบันทึกทำนองเพลงไทย ในวงการศึกษาดนตรีทั่วประเทศไทยได้ใช้โน้ตไทยสอนนักศึกษา และให้นักศึกษาฝึกซ้อมดนตรีไทยโดยใช้โน้ตไทยกันทั่วทุกหนทุกแห่ง โน้ตไทยมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ห้องเพลงและจังหวะตก

1.1 ห้องเพลงในโน้ตไทย 1 บรรทัดจะมี 8 ห้องเพลง ดังต่อไปนี้

1	2	3	4	5	6	7	8

1.2 จังหวะตก จังหวะตกของโน้ตไทยจะตกท้ายห้องเพลงแสดงด้วยเครื่องหมาย (↓) ดังนี้

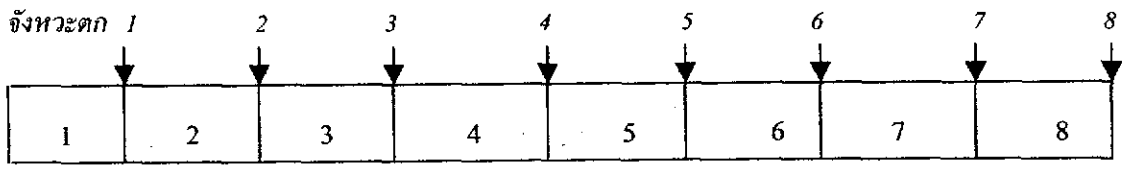

2. อักษรดนตรี การบันทึกโน้ตเพลงไทยเดิมใช้ตัวเลขเป็นแทนเสียงดนตรี หรือใช้เป็นตำแหน่งเสียงของเครื่องดนตรี ปัจจุบันนิยมบันทึกโดยใช้อักษรดนตรีแบบอิตาลี ดังต่อไปนี้

อักษรดนตรีแบบอิตาลี	อักษรดนตรีแบบไทย
โด (Do)	ด
เร (Ra)	ร
มี (Me)	ม
ฟา (Fa)	ฟ
ซอล (Sol)	ซ
ลา (La)	ล
ที (Ti)	ท

3. บันทึกเป็นทำนองเพลง การบันทึกโน้ตไทย 1 ห้องเพลงปกติจะบันทึกอักษรดนตรี 4 ตัว สำหรับทำนองที่เรียกว่าทำนองเพลงทางเก็บ น้อยกว่า 4 ตัว สำหรับทำนองเพลงที่เรียกว่าทำนองหลัก และมากกว่า 4 ตัว สำหรับทำนองเพลงที่สะบัด

ตัวอย่าง บันทึกทำนองเพลง ลาวดวงเดือน

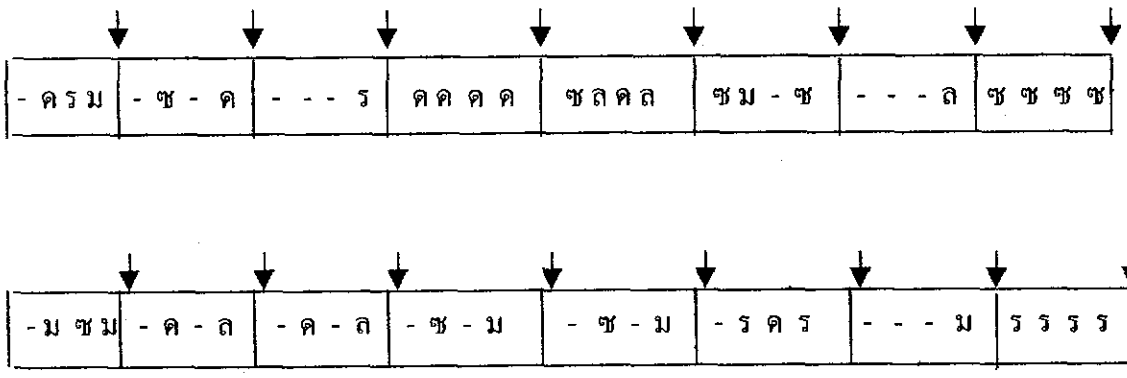

โน้ตสากล

โน้ตสากลคือการบันทึกเสียงดนตรีด้วยตัวโน้ตและบรรทัด 5 เส้น (Staff) การบันทึกโน้ตสากลเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ทุกประเทศจะสอนวิชาการดนตรีด้วยโน้ตสากล ซึ่งมีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1. ตัวโน้ต (Note) ตัวโน้ตเป็นสัญลักษณ์ที่แทนความสั้น-ยาวของเสียง (Duration) มีลักษณะและคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะตัวโน้ต

ลักษณะตัวโน้ต	อัตราตัวโน้ต
โน้ตตัวกลม (Whole note)	อัตราเต็ม
โน้ตตัวขาว (Half note)	อัตราเท่ากับครึ่ง 𝅝
โน้ตตัวดำ (Quarter note)	อัตราเท่ากับครึ่ง 𝅗𝅥
โน้ตตัวเขบ็ด 1 ชั้น (Eighth note)	อัตราเท่ากับครึ่ง ♩
โน้ตตัวเขบ็ด 2 ชั้น (Sixteenth note)	อัตราเท่ากับครึ่ง ♪
โน้ตตัวเขบ็ด 3 ชั้น (Thirty - second note)	อัตราเท่ากับครึ่ง 𝅘𝅥𝅯
โน้ตตัวเขบ็ด 4 ชั้น (Sixty – fourth note)	อัตราเท่ากับครึ่ง 𝅘𝅥𝅰

1.2 อัตราตัวโน้ต
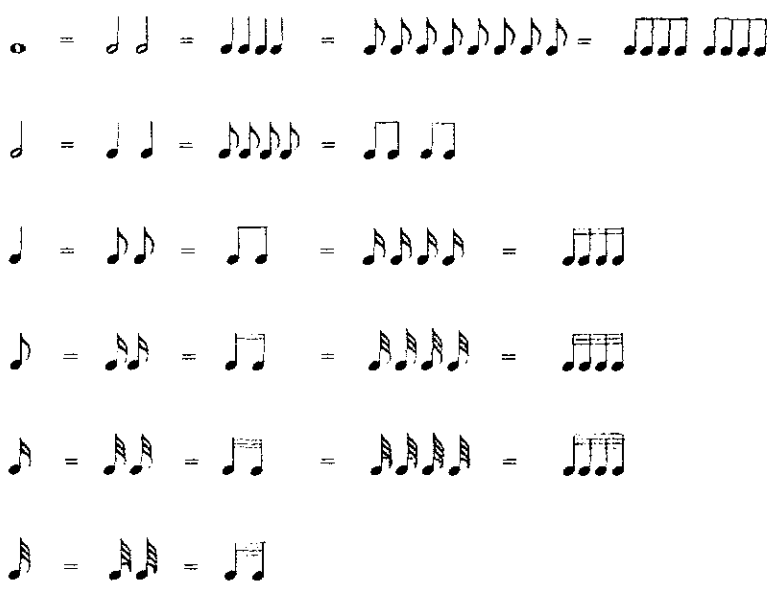
1.3 การขยายอัตราตัวโน้ตด้วยการประจุด โน้ตตัวที่ถูกประจุดจะมีค่าเพิ่มขึ้นเท่ากับครึ่งหนึ่งของตัวโน้ตตัวนั้น ดังนี้

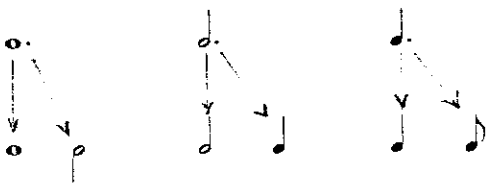

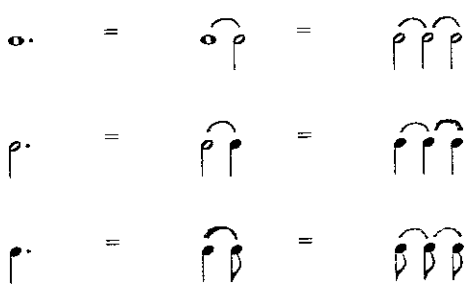

2. ตัวหยุด (Rests) และอัตราตัวหยุด ตัวหยุดคือเครื่องหมายที่แสดงการหยุดเสียงดนตรี เมื่อพบเห็นเครื่องหมายดังกล่าวในโน้ตเพลงให้หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราของตัวหยุด ซึ่งจะมีอัตราสอดคล้องกับอัตราของตัวโน้ตดังนี้

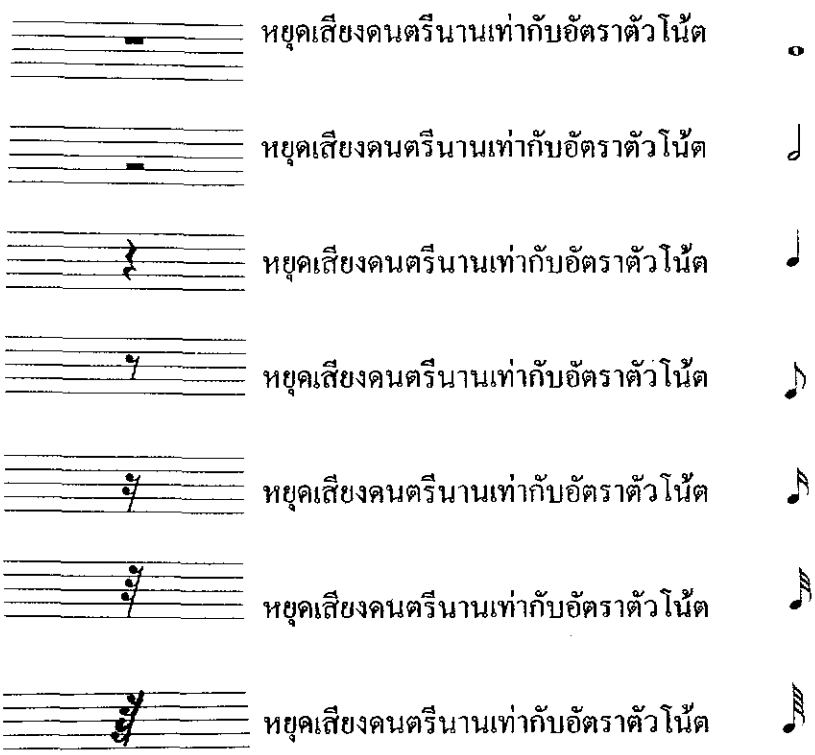

3. บรรทัด 5 เส้น (Staff) เป็นเส้นกำหนดระดับเสียง (pitch) สูง-ต่ำ ของตัวโน้ต ทั้งตัวโน้ตที่อยู่ในตำแหน่งคาบเส้นหรือระหว่างเส้น ตัวโน้ตที่อยู่ตำแหน่งต่ำเสียงจะต่ำ ตัวโน้ตที่อยู่ตำแหน่งสูงเสียงจะสูง มีลักษณะและคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

3.1 ลักษณะของบรรทัด 5 เส้น

3.2 คุณสมบัติของบรรทัด 5 เส้น คือเครื่องมือกำหนดระดับเสียงของตัวโน้ต โดยใช้บรรทัด 5 เส้น 2 ชุดเชื่อมต่อกัน (Great staff) รวมเป็น 11 เส้น ดังนี้

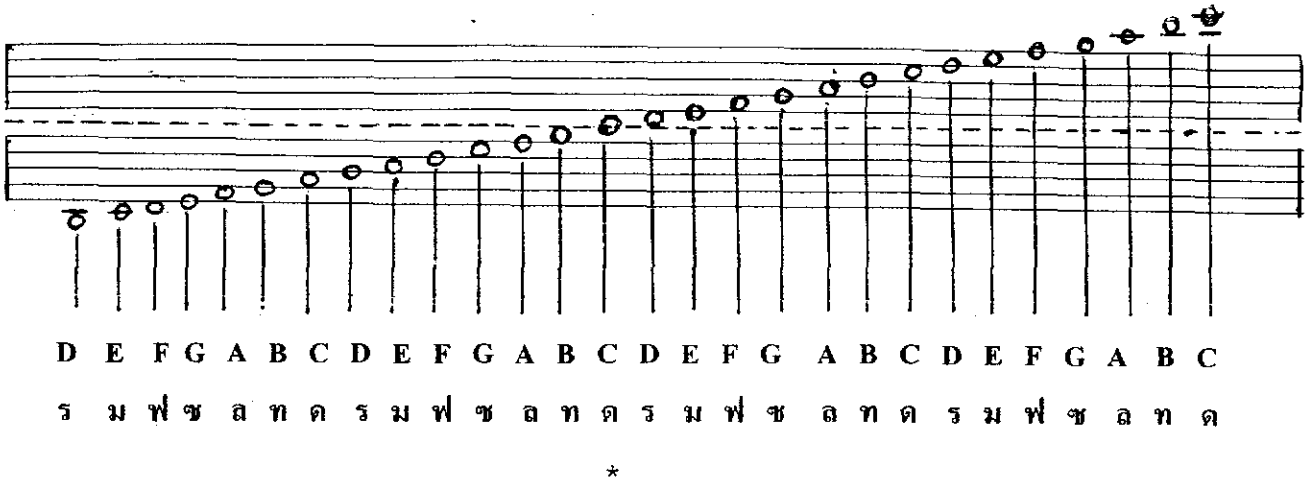

*เสียงที่มีเครื่องหมาย * เรียกว่าเสียงโดตัวกลาง (Middle C)*

4. กุญแจประจำหลักเสียง (Clefe) เป็นเครื่องหมายที่แสดงช่วงเสียง มีลักษณะและคุณสมบัติดังนี้

4.1 ลักษณะของกุญแจประจำหลักเสียงที่นิยมใช้ในปัจจุบัน 4 ลักษณะ คือ

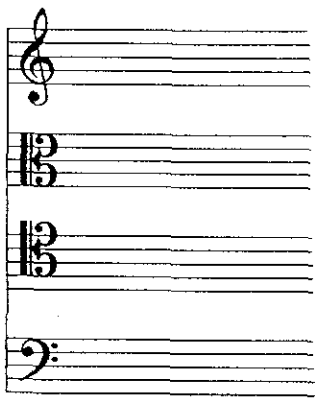

เรียกว่ากุญแจซอล (Treble clefe) ประจำหลักเสียงสูง(Soprano)

เรียกว่ากุญแจอัลโต้ (Alto clefe) ประจำหลักเสียงกลาง-สูง(Alto)

เรียกว่ากุญแจเทนเนอร์ (Tenor clefe) ประจำหลักเสียง กลาง-ต่ำ (Tenor)

เรียกว่ากุญแจฟา (Bass clefe) ประจำหลักเสียงต่ำ (Bass)

4.2 คุณสมบัติของกุญแจประจำหลักเสียง เป็นสัญลักษณ์ที่กำหนดช่วงเสียงในบรรทัด 11 เส้น ดังต่อไปนี้

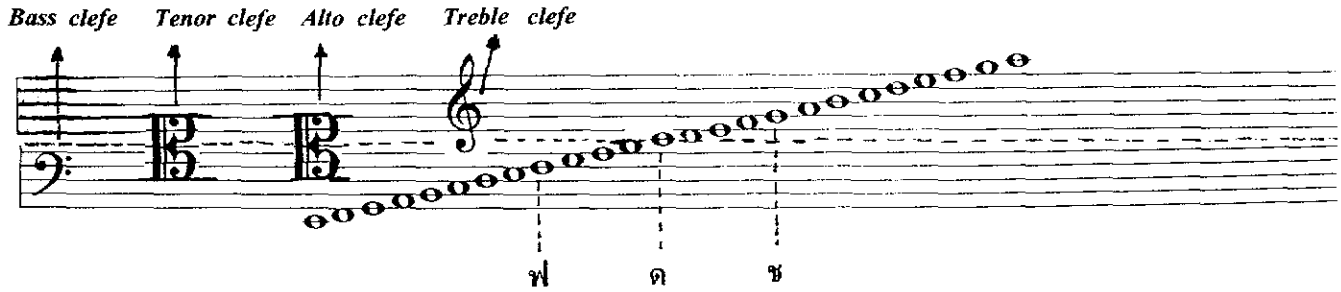

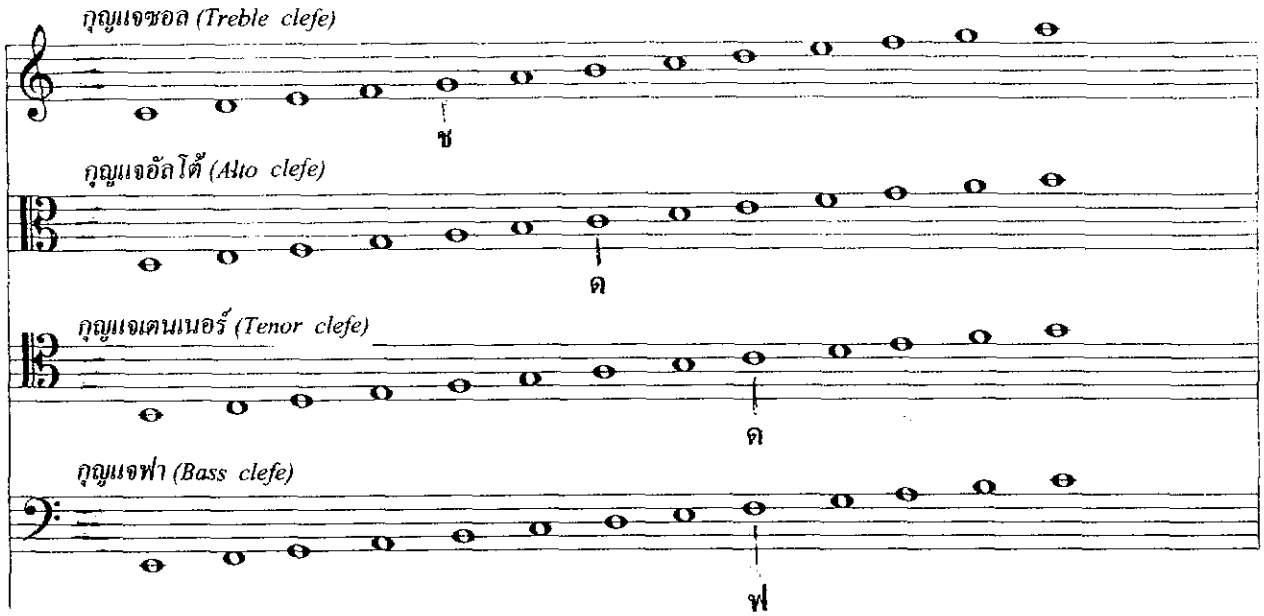

5. ห้องเพลง (Bar –line) คือเส้นกั้นบรรทัด 5 เส้น เพื่อแทนเครื่องหมายเน้นเสียงและทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มตัวโน้ตในทำนองเพลง ดังต่อไปนี้

6. เครื่องหมายกำหนดจังหวะ (time signature) คือสัญลักษณ์กำกับจังหวะ และลีลาของเพลง มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

6.1 ลักษณะของเครื่องหมายกำหนดจังหวะ เช่น

$\frac{2}{2}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{4}$ ฯลฯ

$\frac{2}{2}$ มีสัญลักษณ์คือ 𝍪

$\frac{4}{4}$ มีสัญลักษณ์คือ C

6.2 ตำแหน่งของเครื่องหมายกำหนดจังหวะเมื่อเขียนประกอบในบรรทัด 5 เส้น

6.3 ความหมายของเครื่องหมายกำหนดจังหวะ ซึ่งประกอบด้วยเลขล่างและเลขบน มีความหมายดังนี้

เลขบน : คือจำนวนจังหวะเคาะในแต่ละห้องเพลง

เลขล่าง : แทนลักษณะตัวโน้ตนับเป็น 1 จังหวะเคาะ ได้แก่ 1 2 4 8 16 32 64

1 หมายถึงโน้ตตัวกลม (𝅝) นับเป็น 1 จังหวะเคา

2 หมายถึงโน้ตตัวขาว (𝅗𝅥) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ

4 หมายถึงโน้ตตัวดำ (♩) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ

8 หมายถึงโน้ตตัวเขบ็ด 1 ชั้น (♪) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ

16 หมายถึงโน้ตตัวเขบ็ด 2 ชั้น (𝅘𝅥𝅯) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ

32 หมายถึงโน้ตตัวเขบ็ด 3 ชั้น (𝅘𝅥𝅰) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ

64 หมายถึงโน้ตตัวเขบ็ด 4 ชั้น (𝅘𝅥𝅱) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ

ตัวอย่างเครื่องหมายกำหนดจังหวะ

4 หรือ C หมายความว่า

4

4 ตัวบนคือแต่ละห้องเพลงมี 4 จังหวะ
4 ตัวล่างคือนับโน้ตตัวดำ (♩) เป็น 1 จังหวะ เคาะ

บันทึกเป็นโน้ตเพลงได้ดังนี้
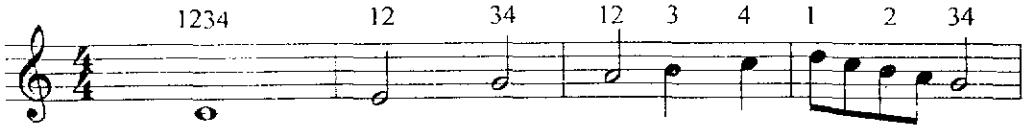
2 หรือ ¢ หมายความว่า

2

4 ตัวบนคือแต่ละห้องเพลงมี 4 จังหวะ
4 ตัวล่างคือนับโน้ตตัวดำ (♩) เป็น 1 จังหวะ เคาะ

บันทึกเป็นโน้ตเพลงได้ดังนี้

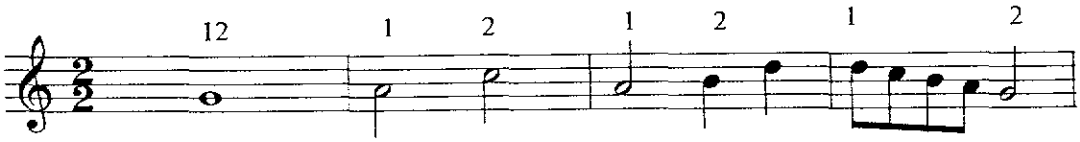

โน้ตเซอเว

การบันทึกโน้ตแบบเซอเว มีส่วนที่คล้ายและมีส่วนที่ต่างกันจากการบันทึกโน้ตสากล โดยมีหลักการวิธีการดังต่อไปนี้

1. การบันทึกโน้ตเซอเวใช้ตัวเลขแทนตัวโน้ต คือ

1.1 ใช้ตัวเลขแทนระดับสียงดนตรี ดังนี้

เสียงสูง

ตัวเลข	แทนเสียงดนตรี
7'	ที(Ti)
6'	ลา(La)
5'	ซอล(Sol)
4'	ฟา(Fa)
3'	มี(me)
2'	เร (Ra)
1'	โด (Do)
7	ที(Ti)
6	ลา(La)
5	ซอล(Sol)
4	ฟา(Fa)
3	มี(me)
2	เร (Ra)
1	โด (Do)

เสียงต่ำ

1.2 ใช้ตัวเลขแทนอัตราตัวโน้ต ได้ดังนี้

1 _ _ _	เท่ากับ	โน้ตตัวโด		อัตรา	ตัวกลม	
1 _	เท่ากับ	โน้ตตัวโด		อัตรา	ตัวขาว	
1	เท่ากับ	โน้ตตัวโด		อัตรา	ตัวดำ	
1 1	เท่ากับ	โน้ตตัวโด	2 ตัว	อัตรา	ตัวเขบ็ด	1 ชั้น
1 1	เท่ากับ	โน้ตตัวโด	2 ตัว	อัตรา	ตัวเขบ็ด	2 ชั้น
1 1	เท่ากับ	โน้ตตัวโด	2 ตัว	อัตรา	ตัวเขบ็ด	3 ชั้น
1 1	เท่ากับ	โน้ตตัวโด	2 ตัว	อัตรา	ตัวเขบ็ด	4 ชั้น

2. การบันทึกโน้ตเชอเวเปรียบเทียบกับการบันทึกโน้ตสากล
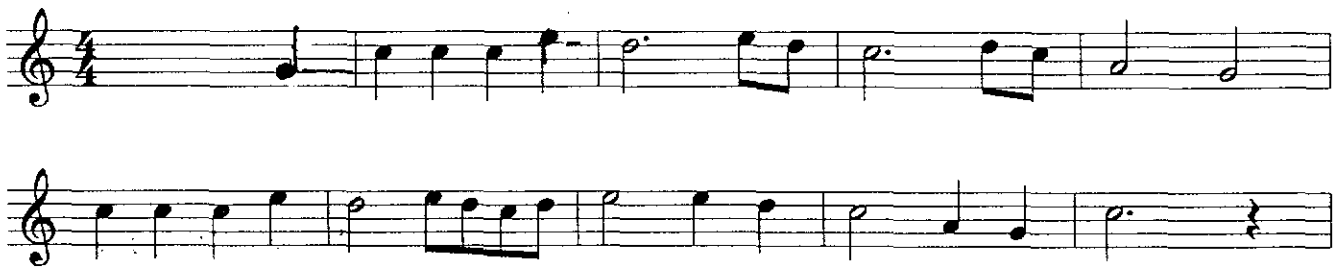
5	1 1 1 3	2 – 3 2	1 – 2 1	6 – 5 –

1 1 1 3	2 3 2 1 2	3 – 3 2	1 – 6 5	1 0

บทสรุป

การบันทึกโน้ตเพลงในประเทศไทยก็มีการบันทึกหลายแบบ แต่ที่นิยมใช้เป็นมาตราฐานได้แก่การบันทึก โน้ตไทย โน้ตสากล และโน้ตเชอเว ครูจึงควรสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ เข้าใจวิธีบันทึกทั้ง 3 อย่างและให้นักเรียนได้ฝึกหัดอ่านบ่อย ๆ

บทที่ 3
การขับร้องเพลงเดี่ยวและเพลงประสานเสียง

การขับร้องเพลงทั่วไป สามารถสรุปพอสังเขปได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การขับร้องเพลงเดี่ยว และ การขับร้องประสานเสียง

การขับร้องเพลงเดี่ยว

การขับร้องเพลงเดี่ยว เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลเพราะผู้ที่จะสามารถขับร้องเพลงเดี่ยวได้ดีจะควรเป็นบุคคลที่มีพลังเสียงดี มีน้ำเสียงดี มีขีดความสามารถในการแบ่งลมหายใจในการขับร้องได้ดี มีการฝึกการออกเสียงที่ถูกต้อง มีความเข้าใจในภาษาที่จะขับร้องดี มีการขับร้องอักขระวิธีที่ถูกต้อง มีความสามารถในการเอื้อนเสียงได้ มีความเข้าใจอรรถรสของเพลงที่จะขับร้องเพื่อให้การขับร้องสามารถใส่อารมณ์เพลงได้ถูกต้อง เช่น การขับร้องเพลงไทย (เดิม) การขับร้องเพลงไทยสากล เป็นต้น

การขับร้องเพลงประสานเสียง

การขับร้องประสานเสียงมีหลักการสำคัญคือ การขับร้องเพลงแบบแยกกลุ่มร้อง และแยกกลุ่มเสียง การขับร้องประสานเสียงคือการขับร้องคนละเสียงหรือกลุ่มละเสียง ดังนั้นในการขับร้องจึงจำเป็นต้องร้องแบบสามัคคี ต้องฟังสมาชิกในกลุ่ม รู้จักหยุด รู้จักหนัก เบา ตามสัญลักษณ์ที่บังคับในโน้ตเพลง เป็นการทำงานร่วมกันเป็นหมู่เป็นกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการทำงานอย่างรู้หน้าที่และบทบาทของตนเอง ไม่ใช่ตัวใครตัวมัน เป็นการฝึกนิสัยการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นเลิศ ซึ่งการขับร้องเพลงลักษณะดังกล่าวของไทยมีไม่มาก มีการขับร้องค่อนข้างมากในดนตรีตะวันตก อาจจะเป็นผลทำให้ชาติตะวันตกจะปฏิบัติการอะไรที่เป็นกลุ่มหรือทีมงานได้ดี เช่น การเล่นกีฬาที่เป็นทีม เป็นต้น ส่วนคนไทยจะเห็นได้ชัดเจนว่าทำงานเป็นทีมได้ไม่ดีเท่าที่ควร สังเกตได้จากการเล่นกีฬาเช่นกันคนไทยจะเล่นกีฬาที่เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลได้ดี เช่น การชกมวย เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนไทยไม่ได้ฝึกนิสัยพื้นฐานการปฏิบัติงานร่วมกัน ประเภทของการขับร้องแยกเป็นกลุ่ม(Part singing) มีดังต่อไปนี้

1. เพลงล้อไล่ (cannon) เป็นการแบ่งกลุ่มขับร้องเพลง โดยขับร้องเพลงเดียวกัน แต่เริ่มต้นขับร้องเนื้อเพลงไม่พร้อมกันหรือเรียกว่าขึ้นเพลงเหลื่อมกัน ตามที่ผู้ประพันธ์เพลงกำหนดให้ โดยจะมีเครื่องหมายเป็นตัวเลขกำหนดไว้ในโน้ตเพลง คือ ตำแหน่งเลข 1 กลุ่มที่ 1 เริ่มขับร้อง ตำแหน่งเลข 2 กลุ่มที่ 2 เริ่มขับร้อง และขับร้องเหลื่อมกันไปจนจบเพลง ถ้าแบ่งกลุ่มไว้ 3 4 ..... กลุ่มก็ให้ขับร้องเหลื่อมกันไปตามตำแหน่งที่กำหนดของแต่ละกลุ่ม หรือแล้วแต่จะนัดหมายกันเอง เพลงลักษณะเช่นนี้พบมากในเพลงสากล จะไม่ค่อยพบในเพลงไทย

2. เพลงวน (round) เป็นเพลงล้อไล่ที่สั้น ๆ ซึ่งแต่ละส่วนจะต้องให้จบด้วยเสียงเดียวกัน การร้องเพลงวนก็เหมือนการร้องเพลงล้อไล่แต่จะคำนึงถึงเรื่องความไพเราะที่ได้จากการขับร้องประสานเสียง เพลงลักษณะเช่นนี้พบมากในเพลงสากล จะไม่ค่อยพบในเพลงไทย

3. เพลงเดสแคนท์(descant) เป็นเพลงขับร้องหมู่ซึ่งมีแนวทำนองหลักเป็นเสียงสูง (soprano) และให้โอกาสผู้ขับร้องแนวเสียงสูงสามารถขับร้องด้นได้ โดยมีกลุ่มนักร้องขับร้องประสานเสียงเป็นแนวล่างควบคู่ไปกับทำนองเพลงหลัก ในทางตรงกันข้ามอาจให้แนวทำนองหลักเป็นแนวประสานเสียงแนวล่าง และให้แนวล่างเป็นแนวขับร้องเสียงสูงก็ได้

4. เพลงโต้ตอบ (call and response) หรือ dialogue song คือเพลงประเภทโต้-ตอบ หรือถาม-ตอบ ซึ่งสามารถขับร้องโต้ตอบเดี่ยวหรือโต้ตอบเป็นกลุ่มก็ได้ ลักษณะการถามตอบแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 ถาม-ตอบ ด้วยคำพูดหรือประโยค พบเห็นบ่อยในเพลงพื้นบ้านไทย เช่น เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เป็นต้น เพลงลักษณะเช่นนี้ในเพลงพื้นบ้านเรียกว่า เพลงโต้-ตอบ

2.2 ถาม-ตอบ ด้วยเสียงหรือทำนอง พบเห็นในเพลงไทย(เดิม)ทั้งในทำนองเพลงปกติและทำนองลูกล้อจำนวนมาก เช่น เพลงโหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง เพลงลาวดวงเดือน เป็นต้น

บทสรุป

การขับร้องเพลงทั่วไปมี 2 ลักษณะได้แก่ การขับร้องเดี่ยว และการขับร้องกลุ่มหรือเรียกว่าการขับร้องประสานเสียง ซึ่งมีรูปแบบการขับร้องหลายรูปแบบ ได้แก่ การขับร้องล้อไล่ การขับร้องแบบวน การขับร้องแบบเดสแคนท์ และการขับร้องแบบโต้ตอบ การขับร้องเพลงทุกลักษณะสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนให้ขับร้องก็จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กนักเรียนย เด็กบางคนอาจขับร้องเพลงเดี่ยวได้ดีเพราะมีความสามารถเฉพาะบุคคล เมื่อได้รับการฝึกฝนอย่างถูกวิธีก็จะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรง ส่วนการขับร้องเพลงหมู่เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะเป็นเครื่องมือฝึกให้เด็กมีความสามัคคี มีความรับผิดชอบร่วมกันแล้วเด็กยังได้รับอรรถรสจากการขับร้องเพลงอีกส่วนหนึ่ง

คำถามท้ายบท

1. การขับร้องเพลงเดี่ยวมีความสำคัญอย่างไร ?
2. การเพลงหมู่มีความสำคัญอย่างไร ?

บทที่ 4
ดนตรีไทย

ดนตรีไทยคือ ดนตรีที่ดั้งเดิมนิยมเรียกกันทั่วไปว่า ***ดนตรีไทยเดิม*** ในแวดวงของผู้รู้ทางดนตรีได้จัดดนตรีไทยเป็นดนตรีคลาสสิก (classic) คือเป็นดนตรีที่ได้การยอมรับว่ามีการพัฒนาถึงขั้นสูงสุดทางศิลปะของดนตรีไทย เรียกดนตรีไทยว่า ***Thai classical music*** ดนตรีไทยถือว่าเป็นดนตรี ***ประจำชาติไทย*** รากฐานของดนตรีไทยคือดนตรีพื้นบ้านจากภาคต่าง ๆ ที่ชาวบ้านขับร้องและบรรเลงดนตรีกันทั่วไป

ในช่วงเวลา สมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศล้านภาลัย ถึง สมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาดนตรีไทยภายในวัง ความสำคัญของดนตรีในขณะนั้นคือดนตรีเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมบารมีให้แก่เจ้าของวัง วังที่มีบทบาทสำคัญ เช่น วังบางขุนพรหม ของสมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ วังบูรพาของสมเด็จเจ้าฟ้าภาณุพันธ์รังษีสว่างวงศ์ วังสุโขทัยของสมเด็จเจ้าฟ้าประชาธิปก (รัชกาลที่ 7) เป็นต้น การพัฒนาดนตรีไทยมีกระบวนการหลาย ได้แก่ มีการคัดเลือกนักดนตรีฝีมือดีจากพื้นบ้านเข้าไปเป็นข้าราชบริภารในวัง มีการประชันขันแข่งทางดนตรีอย่างจริงจัง มีการพัฒนาแนวทำนองเพลงพื้นบ้านซึ่งเป็นเพลงสั้นๆ ให้เป็นเพลงที่มีความสมบูรณ์ เช่น ขยายแนวทำนองเพลงจากอัตราความเร็วปานกลางที่เรียกว่า อัตรา 2 ชั้น เป็นอัตราที่ช้าเรียกว่า อัตรา 3 ชั้น และเป็นอัตราที่เร็วเรียกว่า อัตราชั้นเดียว และเรียกเพลงที่มีความสมบูรณ์ว่า ***เพลงเถา*** เป็นต้น ดนตรีไทยมีสาระที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. เครื่องดนตรีไทย แบ่งแยกเป็นกลุ่มตามลักษณะการบรรเลงเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1.1 เครื่องดีด ได้แก่ จะเข้ กระจับปี่

1.2 เครื่องสี ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ ซอสามสาย

1.3 เครื่องตี ได้แก่ ระนาดเอกไม้ ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มไม้ ระนาดทุ้มเหล็ก ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก กลองทัด กลองตะโพน กลองโทน กลองรำมะนา ฉิ่ง ฉาบ กรับ ฆ้องโหม่ง

1.4 เครื่องเป่า ได้แก่ ขลุ่ยหลิบ ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยอู้ ปี่นอก ปี่ใน ปี่มอญ

2. วงดนตรีไทย การผสมวงดนตรีไทย แยกออกเป็นลักษณะ 3 ลักษณะ ได้แก่

2.1 *วงเครื่องสาย* เป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายเป็นหลัก มี 3 ลักษณะ ได้แก่

2.1.1 วงเครื่องสายวงเล็ก ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

ซอด้วง	1	คัน
ซออู้	1	คัน
จะเข้	1	ตัว
ขลุ่ยเพียงออ	1	เลา
โทน รำมะนา	1	ชุด
ฉิ่ง	1	คู่
ฉาบ	1	คู่

เป็นวงเครื่องสายที่เครื่องดนตรีแต่ละชนิดสามรถบรรเลงได้อย่างเป็นอิสระที่สุดเพราะมีเครื่องดนตรีชนิดละหนึ่งเท่านั้น นักดนตรีจึงมีอิสระในการบรรเลงอย่างเต็มที่จึงทำให้เพลงเกิดความไพเราะเพราะพริ้งมาก

2.1.2 วงเครื่องสายเครื่องคู่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

ซอด้วง	2	คัน
ซออู้	2	คัน
จะเข้	2	ตัว
ขลุ่ยเพียงออ	1	เลา
ขลุ่ยหลิบ	1	เลา
โทน รำมะนา	1	ชุด
ฉิ่ง	1	คู่
ฉาบ	1	คู่

เป็นวงเครื่องสายที่บรรเลงให้ไพเราะได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากมีเครื่องดนตรีชนิดเดียวกันจำนวนเป็นคู่นักดนตรีจึงขาดอิสระในการแสดงออก จำเป็นต้องฝึกซ้อมมากเพื่อให้เกิดความพร้อมเพียงกันจึงจะทำให้เกิดความไพเราะได้

2.1.3 วงเครื่องสายผสม คือวงเครื่องสายที่มีเครื่องดนตรีชนิดอื่นนอกเหนือจากเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายทั้งสองประเภท เข้าไปผสมวง เช่น ขิมเข้าผสมในวงเครื่องสายเรียกว่าวงเครื่องสายผสมขิม ไวโอลินเข้าไปผสมในวงเครื่องสายเรียกว่าวงเครื่องสายผสมไวโอลินเป็นต้น

2.2 *วงปี่พาทย์* เดิมเรียกว่า "พาทย์" เชื่อกันว่าเป็นวงดนตรีที่ใช้ประโคมในพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และความครึกครื้นตามงานต่าง ๆ มากกว่าที่จะบรรเลงเพื่อฟังให้เกิดความไพเราะ เพราะเครื่องดนตรีแต่ละอย่างที่ผสมวงล้วนแต่เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียดังทั้งสิ้น ประกอบ

ด้วยเครื่องดีเป็นสำคัญ เช่น ระนาด ฆ้องวง กลอง เป็นต้น นอกจากเป็นวงดนตรีที่ใช้ประโคมแล้วยังใช้บรรเลงประกอบการแสดงโขน ละคร และ ลิเก

วงปี่พาทย์ทั้งในอดีตและที่บรรเลงอยู่ในปัจจุบัน แบ่งได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 วงปี่พาทย์ชาตรี คือวงปี่พาทย์โบราณที่มีเครื่องดนตีน้อยที่สุด สำหรับบรรเลงประกอบการแสดงหนังตะลุงและละครโนราห์ชาตรี ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้

ปี่นอก	1	เลา
โทน	1	คู่
กลองชาตรี	1	คู่
ฆ้องคู่	1	ราง
กรับ	1	คู่
ฉิ่ง	1	คู่

2.2.2 วงปี่พาทย์ไม้แข็ง คือวงปี่พาทย์สามัญสำหรับประกอบการแสดง และประโคมทั่วไป มีอยู่ 3 ขนาด คือ

(1) วงปี่พาทย์เครื่อง 5 ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ระนาดเอก	1	ราง
ฆ้องวงใหญ่	1	วง
ปี่ใน	1	เลา
กลองทัด	1	ชุด
ตะโพน	1	ลูก

เป็นวงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการเล่น โขน ละคร และลิเก

(2) วงปี่พาทย์เครื่องคู่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ปี่ใน	1	เลา
ปี่นอก	1	เลา
ระนาดเอก	1	ราง
ระนาดทุ้ม(ไม้)	1	ราง
ฆ้องวงใหญ่	1	วง
ฆ้องวงเล็ก	1	วง
ตะโพน	1	ลูก
กลองทัด	1	คู่
ฉิ่ง	1	คู่

ฉาบ	1	คู่
โหม่ง	1	ลูก

(3) วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ปี่ใน	1	เลา
ปี่นอก	1	เลา
ระนาดเอก	1	ราง
ระนาดทุ้ม(ไม้)	1	ราง
ระนาดเอกเหล็ก	1	ราง
ระนาดทุ้มเหล็ก	1	ราง
ฆ้องวงใหญ่	1	วง
ฆ้องวงเล็ก	1	วง
ตะโพน	1	ลูก
กลองทัด	1	คู่
ฉิ่ง	1	คู่
ฉาบ	1	คู่
โหม่ง	1	ลูก

2.2.3 วงปี่พาทย์ไม้นวม เป็นวงปี่พาทย์ที่มีเครื่องดนตรีคล้ายกับวงปี่พาทย์ไม้แข็ง มีที่ต่างกันคือ ใช้ขลุ่ยเพียงออแทนปี่ และเพิ่มซออู้ และกลองแขก ใช้ไม้นวมตีระนาดเพื่อให้เกิดเสียงนุ่มนวล

2.2.4 วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ คือวงปี่พาทย์ที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงปรับปรุงขึ้นใหม่สำหรับใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครดึกดำบรรพ์ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีคือ

ระนาดเอก (ไม้นวม)	1	ราง
ระนาดทุ้มไม้	1	ราง
ระนาดทุ้มเหล็ก	1	ราง
ฆ้องวงใหญ่	1	วง
ขลุ่ยเพียงออ	1	เลา
ขลุ่ยอู้	1	เลา
ซออู้	1	คัน
ฆ้องหุ่ยหรือฆ้องชัย	1	ชุด (ฆ้องราว 3-7ลูก)

ตะโพน(เดี่ยว)	1	ลูก
ตะโพนคู่	1	คู่ (ใช้แทนกลองทัด)
ฉิ่ง	1	คู่
กลองแขก	1	คู่

2.2.5 วงปี่พาทย์มอญ เป็นวงปี่พาทย์ของมอญที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยพร้อมๆ กับชาวมอญที่อพยพ ในสมัยเมื่อมอญจะสิ้นชาติ และไทยได้ปรับปรุงเครื่องดนตรีให้ดูสวยงามแต่ยังคงเอกลักษณ์ของมอญไว้ ปัจจุบันเป็นวงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงประโคมศพของคนทั่วไปในพื้นที่ภาคกลาง ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ปี่มอญ	1	เลา
ระนาดเอก(ไม้)	1	ราง
ระนาดทุ้ม(ไม้)	1	ราง
ระนาดเอกเหล็ก	1	ราง
ระนาดทุ้มเหล็ก	1	ราง
ฆ้องวงใหญ่มอญ	1	วง
ฆ้องวงเล็กมอญ	1	วง
ตะโพนมอญ	1	ลูก
เปิงมางคอก	1	ชุด
ฉิ่ง	1	คู่
ฉาบเล็ก	1	คู่
ฉาบใหญ่	1	คู่
ฆ้องโหม่ง	1	ลูก

2.2.6 วงปี่พาทย์นางหงส์ เป็นวงดนตรีที่ใช้บรรเลงเฉพาะงานศพเท่านั้น เครื่องดนตรีที่ใช้ผสมวงเหมือนกับวงปี่พาทย์เครื่องคู่เกือบทุกอย่าง ที่แตกต่างกันคือ วงปี่พาทย์นางหงส์ใช้กลองมลายู 1 คู่ แทน ตะโพนและกลองทัด

2.3 *วงมโหรี* ในสมัยโบราณเป็นคำเรียกชื่อวงดนตรีทั่วไป ได้แก่ วงมโหรีเครื่องสาย วงมโหรีปี่พาทย์ แต่ปัจจุบัน คำว่า " มโหรี " .ใช้เรียกชื่อวงดนตรีที่มีทั้งเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายและเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ผสมกัน แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังต่อไปนี้

2.3.1 วงมโหรีเครื่องเล็ก ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ซอด้วง	1	คัน
ซออู้	1	คัน
ซอสามสาย	1	คัน
จะเข้	1	ตัว
ขลุ่ยเพียงออ	1	เลา
ระนาดเอก	1	ราง
ฆ้องวง (ฆ้องมโหรี)	1	วง (ฆ้องวงขนาดกลาง)
โทน รำมะนา	1	ชุด
ฉิ่ง	1	คู่

2.3.2 วงมโหรีเครื่องคู่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ซอด้วง	2	คัน
ซออู้	2	คัน
ซอสามสาย	1	คัน
ซอสามสายหลิบ	1	คัน(ซอสามสายขนาดเล็ก)
จะเข้	2	ตัว
ขลุ่ยเพียงออ	1	เลา
ขลุ่ยหลิบ	1	เลา
ระนาดเอก	1	ราง
ระนาดทุ้ม	1	ราง
ฆ้องวง (ฆ้องมโหรี)	1	วง
ฆ้องวงเล็ก	1	วง
โทน รำมะนา	1	ชุด
ฉิ่ง	1	คู่
ฉาบเล็ก	1	คู่

2.3.3 วงมโหรีเครื่องใหญ่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี

ซอด้วง	2	คัน
ซออู้	2	คัน
ซอสามสาย	1	คัน
ซอสามสายหลิบ	1	คัน(ซอสามสายขนาดเล็ก)

จะเข้	2	ตัว
ขลุ่ยอู้	1	ตัว
ขลุ่ยเพียงออ	1	เลา
ขลุ่ยหลิบ	1	เลา
ระนาดเอก	1	ราง
ระนาดเอกเหล็ก	1	ราง
ระนาดทุ้ม	1	ราง
ระนาดทุ้มเหล็ก	1	ราง
ฆ้องวง (ฆ้องมโหรี)	1	วง
ฆ้องวงเล็ก	1	วง
โทน รำมะนา	1	ชุด
ฉิ่ง	1	คู่
ฉาบเล็ก	1	คู่

เครื่องดนตรีทุกชนิดที่นำมาจากวงปี่พาทย์ ต้องย่อขนาดให้เล็กลง เพื่อให้มีเสียงพอเหมาะกับเครื่องดนตรีในวงเครื่องสาย และอาจเพิ่มโหม่งอีกอย่างก็ได้

3. เพลงไทย เพลงไทยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทต่อไปนี้

3.1 เพลงบรรเลง หมายถึงเพลงที่ใช้ดนตรีล้วน ๆ ไม่มีการขับร้องประกอบ เช่น เพลงโหมโรง เพลงหน้าพาทย์ เพลงเรื่อง เพลงหางเครื่อง เป็นต้น

3.1.1 เพลงโหมโรง ตามประเพณีแต่โบราณ การบรรเลงดนตรีจะต้องเริ่มด้วยการโหมโรงเสียก่อน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 2 การ คือ

(1) เป็นการประกาศให้ชาวบ้านทราบว่า ถ้าวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงโหมโรงเย็นแสดงว่าจะมีการนิมนต์พระสวดมนต์เย็น ถ้าบรรเลงเพลงโหมโรงเช้า แสดงว่ามีการเลี้ยงพระ และถ้าบรรเลงเพลงโหมโรงละครตอนเช้าต่อไปอีก แสดงว่าหลังจากการเลี้ยงพระแล้วจะมีการแสดงละครด้วย ถ้าบรรเลงเพลงโหมโรงเสภาแสดงว่าจะมีเสภา สำหรับโหมโรงเสภาหรือโหมโรงมโหรีมักโหมโรงเพียงเพลงเดียว แต่โหมโรงเย็น – เช้าและโหมโรงละคร จะบรรเลงเพลงเป็นชุด

(2) เป็นการอัญเชิญเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาประชุมพร้อมกันในบริเวณงาน

3.1.2 เพลงหน้าพาทย์ คือเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบอากัปกริยาของตัวโขนตัวละคร หรือใช้สำหรับอัญเชิญ ฤาษี เทวดา และครูอาจารย์ให้มาร่วมพิธีไหว้ครู และพิธีที่เป็นมงคลต่าง ๆ เพลงประเภทนี้ไม่บทร้องมี 2 ชนิด

(1) เพลงหน้าพาทย์สำหรับโขนละคร มีดังต่อไปนี้ *เพลงตระนิมิตร* ใช้ประกอบในท่าแปลงตัวของพระหรือนางผู้สูงศักดิ์ *เพลงกระบองกัน* ใช้ประกอบการแปลงตัวของตัวละครที่สำคัญ ๆ สำหรับพระนางที่เป็นยักษ์ *เพลงรัวสามลาและเพลงคุกบาทย์* ใช้บรรเลงประกอบการแผงฤทธิ์เดชหรือแสดงอาการโกรธเคืองอย่างน่าเกรงขามของผู้มีฤทธิ์เดช *เพลงเสมอ* ใช้ประกอบกิริยาการเคลื่อนที่ไปมาของตัวละครระยะใกล้ ๆ เช่น เดินออกจากฉากออกมานั่งบนบัลลังก์ *เพลงเชิด* ใช้ประกอบกิริยาการเคลื่อนที่ไปมาของตัวละครระยะไกล และใช้ประกอบการโลดไล่ การรบราฆ่าฟันกัน *เพลงเชิดนอก* ใช่ประกอบกิริยาตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์โลดไล่กัน *เพลงกลม* ใช้กิริยาการเคลื่อนที่ไปมาของเทวดาผู้ใหญ่ *เพลงโคมเวียน* ใช้ประกอบกิริยาการเคลื่อนที่ไปมาของเทวดาผู้น้อยที่ไปกันเป็นหมู่ *เพลงพญาเดิน* ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินเป็นหมู่พร้อมด้วยข้าราชบริพาร *เพลงทะแยโยน* ใช้ประกอบกิริยาการเดินเป็นขบวนพยุหยาตรา *เพลงเชิดเหล้า* ใช้ประกอบกิริยาการดื่มสุรา *เพลงนั่งกิน* ใช้ในพิธีไหว้ครูตอนเชิญครูมาแล้วจึงถวายเครื่องกระยาบวชสังเวยวงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงนั่งกิน *เพลงตระนอน* ใช้สำหรับตัวละครที่สูงศักดิ์เข้าที่บรรทม *เพลงทะยอย* ใช้เมื่อตัวละครได้รับความสะเทือนใจอย่างรุนแรง เช่น เดินพลาง ร้องไห้พลาง *เพลงโอด* ใช้ประกอบกิริยาการร้องไห้ของตัวละคร เพลงสาธุการ ใช้อัญเชิญพระรัตนตรัย *เทพยดา* และสิ่งศักดิ์สิทธ์ทั้งหลาย

(2) เพลงหน้าพาทย์สำหรับไหว้ครู อาจมีท่ารำประกอบหรือไม่ก็ได้ ใช้บรรเลงประกอบในพิธีไหว้ครูดนตรีและไหว้ครูโขนละคร เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง

3.1.3 เพลงเรื่อง เป็นเพลงที่ใช้ดนตรีเฉพาะวงปี่พาทย์เท่านั้นบรรเลงเพลงเรื่อง คือเอาเพลงที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมารวมกันเพื่อบรรเลงติดต่อกันเป็นชุด

3.1.4 เพลงหางเครื่อง หรือเพลงท้ายเครื่อง คือเพลงที่บรรเลงต่อท้ายเพลงใหญ่ เช่น เพลงเขมรโพธิสัตว์(เถา) เสร็จแล้วออกเพลงหางเครื่องชุดเขมรต่าง ๆ โดยทั่วไป เป็นต้น

เพลงหางเครื่องจัดไว้เป็นชุดตามสำเนียงภาษาของเพลง เช่น เพลงหางเครื่องชุดแขก ชุดมอญ ชุดพม่า ชุดลาว ชุดญวน ชุดเงี้ยว ชุดตะลุง เป็นต้น จะใช้เพลงหางเครื่องชุดใดและภาษาใดนั้นแล้วแต่เพลงใหญ่ที่บรรเลงนำมาก่อนเป็นสำคัญ เพลงหางเครื่องในสมัยโบราณมีไม่กี่ชุด เป็นเพลงที่มีเนื้อร้องประกอบก็มี เช่น เพลงชุดแขกไทร เพลงชุดแขกโหม่ง เป็นต้น เพลงหางเครื่องที่ทำขึ้นใหม่มักจะไม่มีเนื้อร้อง

3.1.5 เพลงออกภาษา เป็นเพลงชุดเดียวกับเพลงชุดหางเครื่อง แต่แทนที่จะนำเอาเพลงจากภาษาใดภาษาหนึ่งมารวมกันเข้าเป็นชุดภาษา ก็นำเอาเพลงหลาย ๆ ภาษามารวมกันเป็นชุดตามแบบแผนดั้งเดิมเพลงที่ต้องบรรเลงก่อนคือ ภาษาจีน ภาษาเขมร ภาษาตะลุง และภาษาพม่า แล้วจึงเลือกภาษาอื่นเรียงลำดับตามความเหมาะสม

3.1.6 เพลงภาษา หมายถึงเพลงไทยที่ครูอาจารย์ทางดนตรีแต่งขึ้นเลียนสำเนียงของชาติต่าง ๆ เช่น เพลงไทยที่มีสำเนียงไปในทางลาว ก็มักตั้งชื่อนำหน้าว่า "ลาว" เช่น เพลงลาวดำเนินทราย เพลงลาวดวงเดือน เป็นต้น

3.2 เพลงขับร้อง หมายถึงเพลงที่นิยมนำมาร้องประกอบดนตรีตามแบบของเพลงไทย คือ ร้องแล้วมีดนตรีรับ เรียกว่า "ร้องส่ง" เช่น เพลงสามชั้น เพลงสองชั้น เพลงชั้นเดียว เพลงเถา และเพลงตับต่าง ๆ เป็นต้น

3.2.1 เพลงอัตรา 2 ชั้น คือเพลงที่มีจังหวะปานกลาง เป็นเพลงหลัก เป็นเพลงสั้น ๆ เป็นส่วนใหญ่ สามารถขับร้องและจำทำนองได้ง่าย เช่น เพลงลาวเจริญศรี เพลงแขกสาหร่าย เพลงสีนวล เป็นต้น

3.2.2 เพลงเถา เป็นเพลงที่ได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ ส่วนใหญ่จะพัฒนามาจากเพลง 2 ชั้น และบรรเลงอัตราจังหวะติดต่อกันคือ อัตรา 3 ชั้น อัตรา 2 ชั้น และอัตราชั้นเดียว อัตรา 3 ชั้น คือเพลงที่แต่งขยายจากทำนองเพลง 2 ชั้น โดยมีอัตราช้ากว่าอัตรา 2 ชั้นไปเท่าตัว อัตราชั้นเดียว คือเพลงที่ตัดทอนทำนองจากเพลง 2 ชั้น โดยมีอัตราเร็วกว่าอัตรา 2 ชั้นไปเท่าตัว

3.2.3 เพลงตับ คือเพลงที่นำเอาเพลงตั้งแต่ 2 เพลงขึ้นไป มาบรรเลงติดต่อกัน แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิดคือ

(1) ตับเรื่อง คือการที่นำเอาเพลงหลาย ๆ เพลงมาเรียบเรียง โดยเอาเนื้อร้องหรือบทร้องมาติดต่อกันเป็นเรื่อง ส่วนทำนองเพลงจะให้อารมณ์แตกต่างกันอย่างไรก็ได้

(2) ตับเพลง คือเพลงที่เรียบเรียงโดยเอาทำนองเพลงที่บรรเลงติดต่อกันให้ถูกแบบแผนเป็นสำคัญ เนื้อเรื่องจะติดต่อกันหรือไม่ก็ได้

3.2.4 เพลงเกร็ด หมายถึงเพลงสำหรับใช้บรรเลงในเวลาสั้น ๆ ไม่ได้เรียบเรียงไว้เป็นชุดต่าง ๆ

บทสรุป

วงดนตรีไทยเป็นดนตรีประจำชาติไทย เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย ที่ถือว่าได้พัฒนาจนถึงที่สุดแล้ว เรียกว่า Thai classical music องค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ของดนตรีไทยได้คือ *เครื่องดนตรี* แบ่งตามลักษณะการบรรเลงได้ 4 ลักษณะ คือ ดีด สี ตี เป่า *ทำนองเพลง* เป็นทำนองที่ลีลาที่แบบราบเรียบไพเราะนุ่มนวลประกอบด้วยทำนองหลักและทำนองแปร *จังหวะ* เป็นจังหวะลีลาที่มีทั้ง ช้า เรียกว่า 3 ชั้น ปานกลาง เรียกว่า 2 ชั้น และ เร็ว เรียกว่าชั้นเดียว การประสานเสียง เป็นการประสานเสียงที่ปรากฏเป็นระยะอยู่ในแนวทางการบรรเลง *พื้นผิว* เป็นพื้นผิวของเพลงที่บรรเลงแนวทำนองหลักและทำนองแปรไปพร้อม ๆ กัน เรียกว่า Heterophny *เพลง* แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ เพลงบรรเลง และเพลงขับร้อง วงดนตรี แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ วงเครื่องสาย วงปี่พาทย์ และวงมโหรี

คำถามท้ายบท

1. ดนตรีไทยมีความสำคัญอย่างไร ?
2. ดนตรีไทยมีองค์ประกอบที่สำคัญอะไรบ้าง ?
3. เพลงไทยมีลักษณะเด่นอย่างไร?

บทที่ 5
การสืบค้นข้อมูลดนตรี

สังคมในจังหวัดลำปางมีความเกี่ยวพันกับดนตรีพื้นบ้านอยู่ค่อนข้างมาก เราสามารถพบวงดนตรีพื้นบ้านอยู่ทั่วไป คือ วงพาทย์ วงกลองสิ้งหม้อง วงกลองยาว วงกลองมองเซิง วงแห่ตกเส้ง วงสะล้อซอซึง วงซอ จะเห็นดนตรีพื้นบ้านดังกล่าว ตามงานวัด งานบุญต่าง ๆ เช่น งานประเพณี(ปีาเวณี)ของวัด งานทานก๋วยสลาก(ทำบุญสลากภัตร์) ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า งานฉลองถาวรวัตถุ ลองศาลาการเปรียญ ฉลองหอระฆัง ฉลองกำแพง หรือ งานพิธีกรรมของชาวบ้าน เช่น งานประเพณีฟ้อนผี พิธีกรรมงานศพ นอกจากนี้ยังสามารถพบวงดนตรีพื้นบ้านแห่แหนในขบวนลอยกระทง ขบวนสงกรานต์ ขบวนแห่สลุงหลวง หรือแม้กระทั่งการชกมวย งานขึ้นบ้านใหม่ งานรื่นเริงต่าง ๆ ก็มีการนำเอาวงดนตรีพื้นบ้านมาประโคมสร้างความครึกครื้นให้แก่ผู้มาร่วมงาน

ดนตรีพื้นบ้านจึงมีความผูกพันธ์กับวิถีชีวิต และมีความใกล้ชิดกับคนล้านนามากพอสมควร ดังนั้นการจะรู้ถึงเรื่องราวของดนตรีพื้นบ้านจึงไม่จำเป็นต้องไปเสาะหาข้อมูลไกลออกไปจากโรงเรียน หรือหมู่บ้าน ความรู้เรื่องพื้นบ้านนั้นอยู่ใกล้บ้านของนักเรียน

ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลที่นักเรียนสามารถสืบค้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทคือ

1. **ข้อมูลชั้นต้น** ข้อมูลชั้นต้น คือข้อมูลที่เราได้มาจากแหล่งข้อมูลโดยตรง เช่น ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากการเล่าเรื่อง จากการกรอกแบบสอบถาม ต่าง ๆ โดยผู้ให้ข้อมูลคือนักดนตรีพื้นบ้านทั้งรุ่นเก่าหรือรุ่นใหม่ ผู้เกี่ยวข้องหรือเคยมีประสบการณ์กับวงดนตรีพื้นบ้าน เช่น พระสงฆ์ ช่างซ่อมสร้างเครื่องดนตรี สล่าทำปราสาท อาจารย์เวรทาน และผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

2. **ข้อมูลชั้นสอง** ข้อมูลชั้นสองคือ ข้อมูลที่เราได้จากการค้นหาจากหนังสือ ตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ แถบบันทึกเสียง แผ่นเสียง แผ่นซีดี วีซีดี วีดีโอ เป็นต้น

ในระดับนี้นักเรียนควรฝึกสืบค้นข้อมูลแบบชั้นต้นไปก่อน เพื่อฝึกการตั้งคำถาม ฝึกสอบถามสัมภาษณ์ ประโยชน์ที่ตามมาคือ นักเรียนจะได้ฝึกเขียนบันทึก ฝึกเรียงความ จนถึงฝึกบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ทำให้เยาวชนรู้จักสอบถามเรื่องใกล้ตัว การมองเห็นคุณค่าของ นิทาน ตำนาน เรื่องเล่าต่าง ๆ การได้ใกล้ชิดและเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ หรือวิทยากรในหมู่บ้าน อันเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีในการเรียนรู้ ตลอดจนการได้มีโอกาสซึมซับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

ส่วนการสืบค้นข้อมูลชั้นสองนั้น แม้จะมีข้อดีคือสามารถหาข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว แต่ความพร้อมของห้องสมุดในโรงเรียนตามชนบทยังไม่สามารถเอื้อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้ามากนัก อีกประการหนึ่ง การเก็บข้อมูลชั้นต้นซึ่งเป็นข้อมูลในพื้นที่ของนักเรียนเอง เป็นข้อมูลที่ตรงตามจุดประสงค์ในการเรียนรู้มากกว่า

การสอนการสืบค้นข้อมูล

ในการสอนให้นักเรียนฝึกหัดสืบค้นหาข้อมูล มีกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูล มีวิธีเก็บข้อมูลที่นักเรียนสามารถกระทำได้ดังนี้

1.1 การสอบถาม หรือการสัมภาษณ์ สามารถทำได้ 2 แบบ คือ

1.1.1 การสอบถามโดยตรง โดยสอบถามวิทยากรตามหัวข้อที่ได้เตรียมไว้ บางครั้งอาจส่งแบบสอบถามให้วิทยากรไปกรอก หรือ ให้วิทยากรเตรียมข้อมูลสำหรับเล่าให้ฟัง บางครั้งเราอาจถามและกรอกข้อมูลไปพร้อมกันโดยไม่ต้องให้วิทยากรทราบคำถามล่วงหน้าก็สามารถทำได้

1.1.2 การสอบถามโดยอ้อม เป็นการพูดคุยแบบการสนทนาทั่วไป โดยผู้เก็บข้อมูลไม่ปล่อยให้วิทยากรเล่าออกนอกเรื่องมากเกินไป ต้องคอยชักนำผู้ร่วมสนทนาให้เข้าสู่ประเด็นที่เราต้องการอยากรู้ ด้วยวิธีการพูดที่สุภาพ

1.2 การสังเกต นับเป็นวิธีได้ข้อมูลที่ดีอีกแบบหนึ่ง บางครั้งวิทยากรอาจเล่าให้ฟังได้เพียงบางส่วน และบางข้อมูลอาจถูกดัดแปลง หรือถูกแต่งเติมขึ้นมา บางเรื่องวิทยากรอาจลืมไปแล้ว บางเรื่องอาจมีการปิดบังไว้ ดังนั้นการใช้วิธีสังเกตจากการพูดคุย จากพฤติกรรมในการสนทนาระหว่างวิทยากรกับบุคคลอื่นอาจได้ข้อมูลมาเพิ่มเติมได้ นอกจากนี้ยังสามารถใช้วิธีสังเกตจากบุคคลในอาชีพอื่น หรือสังเกตจากผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับวงดนตรี เช่น นักดนตรีรุ่นเก่า

พระสงฆ์ อาจารย์วัด(เวรทาน) ผู้มีอาวุโสในหมู่บ้าน ศรัทธาชาวบ้านทั่วไป เป็นต้น วิธีการสังเกตจึงเป็นการได้มาซึ่งข้อมูลที่ดีอีกวิธีหนึ่ง

นักเรียนจึงมิได้เป็นเพียงผู้ฟังดนตรี หรือผู้ใช้บริการดนตรีเช่นชาวบ้านทั่วไป ดังนั้นจึงต้องคอยเฝ้ามองความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในวงดนตรีไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การพูดคุย ทำนองเพลง วิธีการบรรเลง พฤติกรรมของนักดนตรี และผู้เกี่ยวข้องกับวงดนตรี

1.3 การมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ เป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยเข้าไปเป็นนักดนตรีร่วมบรรเลงอยู่ในวง หรือเข้าไปเป็นเด็กฝึกในวงดนตรี จากนั้นจึงเรียบเรียงสิ่งที่ต้องการรู้ โดยเตรียมตั้งคำถามไว้จากนั้นจึงนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสนทนา และใช้วิธีสังเกตเข้าช่วย

2. การจดบันทึกข้อมูล ให้นักเรียนฝึกบันทึกข้อมูลโดยการฝึกเขียนบรรยายและการถ่ายภาพ

3. การตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้มานั้นต้องสมมุติไว้ก่อนว่าอาจมีการคลาดเคลื่อน จึงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้ง สามารถทำได้หลายวิธีคือ ถามซ้ำเรื่องเดิมในคราวต่อไปหรือในโอกาสอื่น นำข้อมูลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับข้อมูลจากวิทยากรคนอื่น นำข้อมูลเปรียบเทียบจากการไปสังเกต หรือจากหนังสือตำราอื่นๆ

4. การนำเสนอข้อมูล นักเรียนนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการดังต่อไปนี้

4.1 นักเรียนนำเสนอข้อมูลที่ได้สืบค้นด้วยการเขียนเป็นรายงาน

4.2 เล่าเรื่องต่าง ๆ เช่น คำบอกเล่าของวิทยากร การไปสังเกตวงดนตรี ลักษณะเครื่องดนตรีที่พบเห็น สภาพหมู่บ้าน หรือบ้านของนักดนตรี สภาพหรือบรรยากาศของงาน วิธีการสืบทอด หรือการต่อเพลง เป็นต้น

ขั้นตอนในการเรียนรู้

1. เตรียมการ

1.1 ร่วมกันตั้งประเด็นหรือหัวข้อ

1.2 หารายละเอียด หรือสิ่งที่ต้องการเรียนรู้

1.3 เตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เช่น แบบสอบถาม สมุดบันทึก ดินสอ ยางลบ เป็นต้น ในระดับนี้ยังไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องบันทึกเสียง หรือกล้องถ่ายรูป

1.4 วิทยากร ช่วยกันสำรวจหาวิทยากรในท้องถิ่น เช่น นักดนตรีรุ่นใหม่ นักดนตรีรุ่นเก่า พระสงฆ์ อาจารย์เวรทาน ผู้สูงอายุที่สามารถเล่าเรื่องตามหัวข้อที่ได้เรียบเรียงไว้ได้

1.5 วางแผนการออกไปเก็บข้อมูล แบ่งกลุ่มวิทยากร หรือนักเรียนออกไปเก็บข้อมูล กำหนดเวลาในการออกไปเก็บข้อมูล

1.6 ออกไปเก็บข้อมูล

1.7 นักเรียนเรียบเรียงข้อมูลที่ได้มา และนำมาเล่าในชั้นเรียน

1.8 นักเรียนช่วยกันตรวจสอบ วิเคราะห์ และสรุปข้อมูล

1.9 บันทึกข้อสรุปลงสมุดของนักเรียน

1.10 จัดบอร์ด ตามวาระและโอกาส

1.11 จำแนกประเภทข้อมูลเป็นหมวดหมู่(หากสามารถทำได้)

1.12 เก็บเป็นข้อมูลของโรงเรียน

ประโยชน์ของการสืบค้น

1. ได้มาซึ่งข้อมูลท้องถิ่น
2. เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ก่อให้เกิดการฟื้นฟู และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. เยาวชนมีโอกาสได้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ ได้ซึมซับวัฒนธรรมท้องถิ่น
5. เยาวชนได้ฝึกการสังเกต สัมภาษณ์ ตั้งคำถาม รู้จักวิธีสนทนากับผู้อื่น
6. เยาวชนได้แสดงออกจากการนำเสนอข้อมูล
7. เยาวชนเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

บทสรุป

การสืบค้นข้อมูลเป็นกิจกรรมหนึ่งสามารถฝึกให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต รู้จักวิธีตั้งคำถามเพื่อค้นหาข้อมูล รักการวางแผน รู้จักการเรียบเรียงข้อมูล รักการนำเสนอข้อมูล และปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรักและมองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำถามท้ายบท

1. ข้อมูลมีกี่ประเภท ?
2. การฝึกหัดสืบค้นข้อมูลก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง ?

เอกสารประกอบการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นวงปี่พาทย์พื้นเมือง

โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา
ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี

ตามมาตรฐานช่วงชั้น
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

บทที่ 1
บันไดเสียง

บันไดเสียง (Scale) คือเสียงที่เรียงลำดับจากเสียงต่ำไปเสียงสูง หรือเสียงสูงไปเสียงต่ำ บันไดเสียงหลัก 1 ชุดมี 7 ขั้นคู่เสียง และมีตำแหน่งเสียง 8 เสียง เรียกว่า 1 อ๊อคเตฟ โดยจะเริ่มจากเสียงใดก่อนก็ได้ ถ้าเรียงลำดับจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง เรียกว่า ทางขึ้น (Ascending scale) ถ้าเริ่มจากเสียงสูงไปเสียงต่ำ เรียกว่า ทางลง (Descending scale) ดังต่อไปนี้

ทางขึ้น *ทางลง*

บันไดเสียงเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดทำนองเพลงของดนตรี การไล่บันไดเสียงด้วยการร้องหรือด้วยเครื่องดนตรี เสียงแรก เรียกว่า โตนิค (Tonic) หรือคีย์โทน (Key-Tone) การเปล่งเสียงร้องของคนแต่ละคน เสียงเริ่มต้นจะเป็นเสียงที่ออกเสียงง่ายที่สุด และมีระดับเสียงแตกต่างกัน

เสียงโตนิคมีความสำคัญมากในบันไดเสียง เพราะผู้ประพันธ์เพลงจะนำไปใช้ในการประพันธ์เพลง เช่น เป็นเสียงในตอนเริ่มต้นและในตอนปลายของบทเพลง เป็นต้น แม้ว่าเสียงในแนวทำนองเพลงจะสลับกันไปก็ตาม แต่เมื่อนำเสียงโตนิคใช้เป็นเสียงสุดท้ายของประโยคเพลงจะทำให้เกิดความรู้สึกอิ่มเอิบและสงบ เสียงโตนิคประดุจเป็นเสียงศูนย์กลางซึ่งชักจูงหรือดึงดูดให้เสียงอื่นวนเวียนเข้าหาหรือเรียกว่าเป็นเสียงที่ปกครอง (Govern sound)เสียงอื่น ๆ ในบันไดเสียงนั้น ๆ เสียงดนตรีทุกเสียงสามารถเป็นเสียงโตนิคได้

บันไดเสียงในดนตรีของชนชาติต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกันไปหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสติปัญญา ความรู้สึก ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ๆ ในปัจจุบันไดเสียงที่ยอมรับและใช้กันไปทั่วโลกคือบันไดเสียงที่แบ่งขั้นคู่เสียงเท่า ๆ กัน 12 ขั้นคู่เสียงต่อ 1 ชุด หรือ 1 อ๊อคเตฟ และบันไดเสียงหลักเรียกว่าบันไดเสียง เดียโตนิค (Diatonic scale) เป็นบันไดเสียงที่ใช้เสียงหลัก 7 ขั้นคู่เสียง และถ้าไล่เสียงเรียงลำดับทั้ง 12 ขั้นคู่เสียง เรียกว่า บันไดเสียงโครมาติก (Chromatic scale) สรุปได้ว่าบันไดเสียงที่ใช้กันในปัจจุบันมี 2 ประเภทคือ

บันไดเสียงเดียโตนิค และ**บันไดเสียงโครมาติก** บันไดเสียงหลัก คือบันไดเสียงเดียโตนิค ดังมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

บันไดเสียงเดียโตนิค (Diatonic scale)

บันไดเสียงเดียโตนิค แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิดได้แก่ บันไดเสียงเดียโตนิคเมเจอร์ (Diatonic major scale) เรียกสั้น ๆ ว่าบันไดเสียงเมเจอร์ บันไดเสียงเดียโตนิคไมเนอร์ (Diatonic minor scale) เรียกสั้น ๆ ว่าบันไดเสียงไมเนอร์

1. บันไดเสียงเมเจอร์ (Major scale) คือบันไดเสียงที่มีขั้นคู่เสียง 7 ขั้น ตำแหน่งเสียง 8 เสียง ดังต่อไปนี้

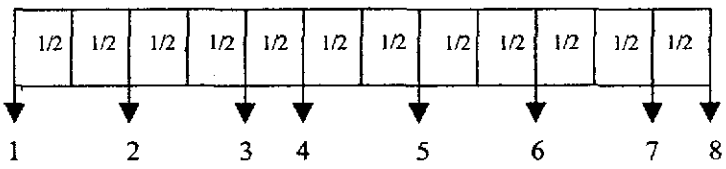

ตำแหน่งเสียงที่ 1	เรียกว่า	โตนิค (Tonic)
ตำแหน่งเสียงที่ 2	เรียกว่า	ซุปเปอร์โตนิค (Super tonic)
ตำแหน่งเสียงที่ 3	เรียกว่า	มีเดี้ยน (Mediant)
ตำแหน่งเสียงที่ 4	เรียกว่า	สับดอมินันท์ (Subdominant)
ตำแหน่งเสียงที่ 5	เรียกว่า	ดอมินันท์ (Dominant)
ตำแหน่งเสียงที่ 6	เรียกว่า	ซับมีเดี้ยน (Submediant)
ตำแหน่งเสียงที่ 7	เรียกว่า	ลีดดิ้งโน้ต (Leading note)

เมื่อเริ่มต้นหรือเริ่มตำแหน่งที่ 1 ด้วยเสียงดนตรีเสียงใดตามขั้นคู่เสียงของบันไดเสียงเมเจอร์ ก็จะเรียกบันไดเสียงนั้น ๆ ตามชื่อเสียงดนตรีเสียงที่เป็นเสียงเริ่มต้น เช่น เมื่อเริ่มต้นด้วยเสียงโด (C) หรือ โด (C) เป็นตำแหน่งเสียงที่ 1 เรียกว่าบันไดเสียงโด เมเจอร์ (C major scale) เมื่อเริ่มต้นด้วยเสียงเร(D) หรือเสียงเรเป็นเสียงตำแหน่งที่ 1 เรียกว่าบันไดเสียงเรเมเจอร์ (D major scale) เมื่อเริ่มต้นด้วยเสียงมี(E) หรือเสียงมีเป็นเสียงตำแหน่งที่ 1 เรียกว่าบันไดเสียงมีเมเจอร์ (E major scale) เป็นต้น

บันไดเสียงโดเมเจอร์ (C major scale) มีขั้นคู่เสียงดังต่อไปนี้

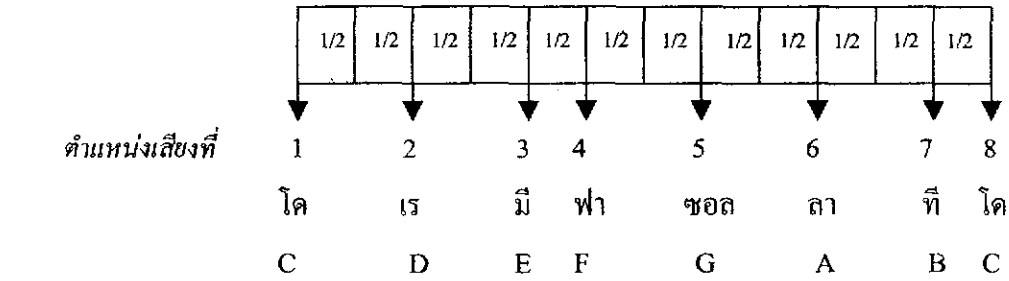

เสียง โด - เร ห่างกัน หนึ่งเสียง (Tone)
เสียง เร - มี ห่างกัน หนึ่งเสียง (Tone)
เสียง มี - ฟา ห่างกัน ครึ่งเสียง (Semitone)
เสียง ฟา - ซอล ห่างกัน หนึ่งเสียง (Tone)
เสียง ซอล - ลา ห่างกัน หนึ่งเสียง (Tone)
เสียง ลา - ที ห่างกัน หนึ่งเสียง (Tone)
เสียง ที - โด ห่างกัน ครึ่งเสียง (Semitone)

บันไดเสียงโดเมเจอร์เขียนเป็นโน้ตสากล

บันไดเสียงโดเมเจอร์ (C major scale) เป็นบันไดเสียงที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นบันไดเสียงที่นำไปใช้สร้างเครื่องดนตรีทุกชนิด เครื่องดนตรีที่มองเห็นขั้นคู่เสียงบันไดเสียงโดเมเจอร์ได้ชัดเจนคือ เปียโน (Piano) และถือว่าเปียโนเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเป็นหลัก เรียกว่าเครื่องโด (C) ครูควรสอนให้นักเรียนเกิดความเข้าใจเครื่องดนตรีเปียโนกับความสัมพันธ์กับเครื่องดนตรีชนิดอื่นอย่างชัดเจน เพื่อให้การเรียนวิชาดนตรีสากลที่สลับซับซ้อนในภายหน้าเกิดความเข้าใจง่ายขึ้น

2. บันไดเสียงไมเนอร์ (Minor scale) เป็นบันไดเสียง ที่พัฒนามาจากรูปแบบการเรียงลำดับเสียงแบบเก่า คือ เออีโอเลี่ยน (Aeolian mode) (Parry William 1972 : 13) บันไดเสียงไมเนอร์แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 บันไดเสียงเมโลดิคไมเนอร์ (Melodic minor scale) เป็นบันไดเสียงที่เหมาะสำหรับการเขียนทำนองเพลง เพราะเป็นบันไดเสียงที่มีขั้นคู่เสียงที่ไม่ติดขัดในการดำเนินทำนองเพลง มีขั้นคู่เสียงดังนี้

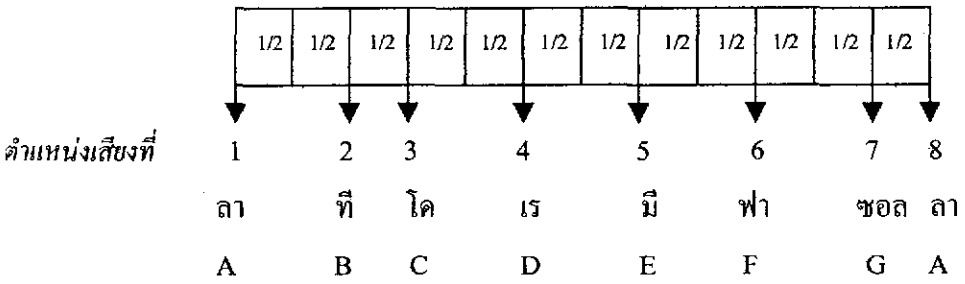

บันไดเสียงข้างบน เรียกว่า บันไดเสียง ลาเมโลดิคไมเนอร์ (A melodic minor scale) เขียนเป็นโน้ตสากลได้ดังนี้ มีขั้นคู่เสียงดังนี้

ทางขึ้น *ทางลง*

 # เรียกเครื่องหมาย ซ้าบ มีความหมายว่า ตัวโน้ตที่มีเครื่องหมายซ้าบกำกับแสดงว่าจะมีเสียงสูงกว่าเสียงปกติไปครึ่งเสียง เช่น # กำกับที่ตัวโน้ตเสียงโด (C#) อ่านว่า โดซ้าบ แสดงว่าเสียงโดซ้าบจะมีเสียงสูงไปกว่าเสียงโดปกติไปครึ่งเสียง

2.2 บันไดเสียงฮาร์โมนิคไมเนอร์ (Harmonic minor scale) เป็นบันไดเสียงที่เหมาะสำหรับใช้ประสานเสียง เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึก นุ่มนวล โศกเศร้า

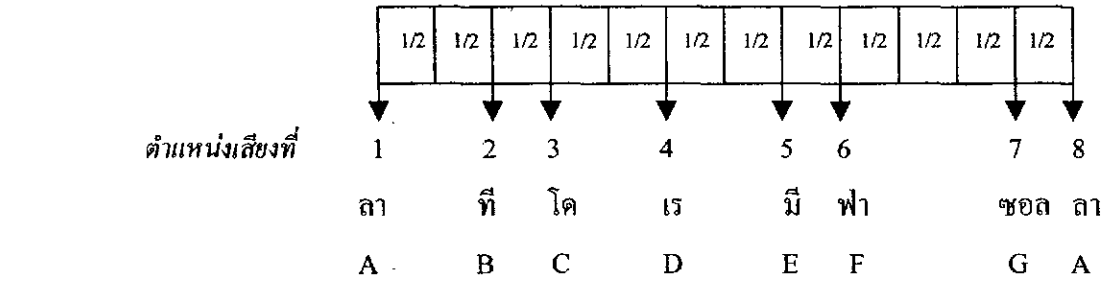

บันไดเสียงข้างบน เรียกว่า บันไดเสียง ลาฮาร์นิคไมเนอร์ (A harmonic minor scale) เขียนเป็นโน้ตสากลได้ดังนี้ มีขั้นคู่เสียงดังนี้

ทางขึ้น *ทางลง*

บทสรุป

บันไดสียงคือเสียงที่เรียงลำดับจากเสียงต่ำไปเสียงสูง หรือเสียงสูงไปเสียงต่ำ บันไดเสียงหลัก 1 ชุดมี 7 ขั้นคู่เสียง และมีตำแหน่งเสียง 8 เสียง ในปัจจุบันไดเสียงที่ยอมรับและใช้กันไปทั่วโลกคือบันไดเสียงที่แบ่งขั้นคู่เสียงเท่า ๆ กัน 12 ขั้นคู่เสียงต่อ 1 ชุด หรือ 1 อ๊อคเตฟ บันไดเสียงมี 2 ลักษณะใหญ่ คือ บันไดเสียงหลักที่มีเสียงเรียงลำดับ 7 ขั้นคู่เสียง เรียกว่าบันไดเสียงเดียโตนิค (Diatonic scale) และ บันไดเสียงที่มีเสียงเรียงลำดับ 12 ขั้นคู่เสียง เรียกว่าบันไดเสียงโครมาติค (Chromatic scale) บันไดเสียงเดียโตนิค แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ บันไดเสียงเมเจอร์ (Major scale) และบันไดเสียงไมเนอร์ (Minor scale)

คำถามท้ายบท

1. บันไดเสียงคืออะไร ?
2. บันไดเสียงมีกี่ประเภท ?
3. บันไดเสียงหลักคือบันไดเสียงอะไร ?
4. บันไดเสียงที่สำคัญคือบันไดเสียงอะไร? และมีความสำคัญอย่างไร?

บทที่ 2
เพลงในสังคมไทย

เพลงที่พบเห็น ได้ยิน ได้ฟังในสังคมไทย นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีจำนวนมากมาย จำเป็นต้องทำความเข้าใจและจำแนกเป็นหมวดหมู่ให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมาย วัตถุประสงค์ และอรรถรสของเพลงในแต่ประเภท ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนขับร้องเพลงเกิดประโยชน์แก่นักเรียนที่จะได้รับรู้ เข้าใจ และซาบซึ้ง ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้ง ความหมาย ความไพเราะ และเป้าหมายของเพลง ตลอดจนครูยังสามารถสอนขับร้องเพลงได้อย่างเป็นเรื่องเป็นราวที่ได้จากสาระของเพลง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในอดีต เช่น ภาพชีวิตของคนไทย เรื่องการเมืองไทย เรื่องเศรษฐกิจ เป็นต้น ในบทนี้จะกล่าวถึงเรื่องราวของเพลง ดังต่อไปนี้

ประเภทของเพลง

เพลงในสังคมไทยที่เป็นทั้งเพลงไทยและสากล ลำดับการเกิดและสาระ พอสังเขปดังนี้

1. เพลงพื้นบ้านและดนตรีพื้นบ้าน ทางภาคเหนือหรือล้านนาจะเรียกว่าเพลงพื้นเมือง เพลงประเภทนี้จัดเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral literature) ซึ่งรวมบทร้อยกรองและดนตรีเข้าด้วยกัน สืบทอดกันมาปากต่อปาก มีลักษณะเด่นอยู่ที่ความเรียบง่ายของถ้อยคำ การร้องและการแสดงออก เพลงพื้นบ้านมีทุกภาคของประเทศไทย แต่ละภาคแสดงถึงเอกลักษณ์อย่างชัดเจน เป็นเพลงที่ถ่ายทอดภาพชีวิต ทั้งเรื่องอาชีพ ความเป็นอยู่ กิจกรรม พิธีกรรมความเชื่อ ตลอดทั้งการละเล่นต่าง ๆ จนมองเห็นภาพของชีวิตในอดีตได้อย่างชัดเจนว่าบรรพบุรุษของชนชาวไทยมีความเป็นอยู่อย่างไร มีศิลปะในการดำรงชีวิตอย่างไร มีสุนทรียภาพอะไรปรุงแต่งชีวิต เพลงพื้นบ้านและดนตรีพื้นบ้านสามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.1 เพลงกล่อมลูก จัดเป็นเพลงที่ให้คุณค่าในความเป็นชีวิตได้อย่างแท้จริง เพราะไม่มีการปรุงแต่งใด ๆ ผู้ที่ขับร้องไม่ต้องแต่งตัว ผู้ฟังก็เป็นผู้บริสุทธิ์ที่ไม่มีมารยาใด ๆ เสียงร้องของแม่-พ่อ ที่ขับกล่อมเพื่อให้ลูกหลับเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักและห่วงใยอย่างสุดซึ้ง เนื้อหาของเพลงกล่อมลูกโดยทั่วไปมีความคล้ายคลึงกัน คือ กล่าวถึงภาวะการนอนหลับ เช่น เพลงกล่อมลูกภาคอีสานว่า "ดึกออนซอน หมู่เขานอนมิดมี่" เพลงกล่อมลูกภาคกลาง ว่า "ค่ำแล้วจะนอนที่ตรงไหน" เป็นต้น บางเพลงกล่าวเปรียบเทียบความน่ารักน่าเอ็นดูของเด็กกับสัตว์ที่คุ้นเคย เช่น นกเขา นกเอี้ยง นกขุนทอง เป็นต้น เพลงกล่อมลูกจึงนับได้ว่าเป็นเพลงที่มีความสำคัญมากเพลงหนึ่ง

1.2 เพลงปลอบเด็ก เป็นเพลงที่ร้องเพื่อปลอบหรือหยอกเด็ก เป็นเพลงสั้น ๆ ใช้คำง่าย มักเป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติเพื่อเรียกร้องความสนใจของเด็ก เพลงพวกนี้มักมีท่าทางประกอบ

1.3 เพลงร้องเล่น คือเพลงที่เด็กใช้ร้องเล่นเพื่อความสนุกเพลิดเพลินอาจเป็นเพลงร้องธรรมดาหรือเพลงล้อเลียน

1.4 เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก คือเพลงที่เด็กใช้ร้องประกอบการเล่น อาจเป็นการร้องกลุ่ม ร้องเดี่ยว หรือสลับกันร้องก็ได้ บางครั้งมีการปรบมือให้จังหวะหรือทำท่าทางประกอบ

1.5 เพลงโต้ตอบ หรือเรียกว่าเพลงปฏิพากย์ ที่หญิงชายร้องโต้ตอบกันในเชิงเกี้ยวพาราสี ซึ่งมีจุดเด่นอยู่ที่ปฏิภาณ การใช้โวหารเชิงชิงไหวชิงพริบ

1.6 เพลงรำพัน คือเพลงร้องเดี่ยวเพื่อพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว หรือพรรณนาสิ่งที่พบเห็น เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อาจร้องธรรมดาหรือมีเครื่องมีดนตรีประกอบก็ได้ ข้อสำคัญอยู่ที่ผู้ร้องซึ่งจะร้องคนเดียว เช่น จ๊อย ซอ เพลงขอทาน เป็นต้น

1.7 เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่ คือเพลงที่ใช้ร้องประกอบการละเล่นของชาวบ้านทั้งชายหญิงในยามตรุษสงกรานณ์

1.8 เพลงประกอบพิธีกรรม คือเพลงที่ใช้ร้องประกอบในพิธีกรรม ซึ่งเพลงจะเป็นส่วนสำคัญยิ่ง เพราะได้สรุปหลักการ จุดประสงค์ในการทำพิธีนั้น ๆ ไว้ในบทร้อง ส่วนดนตรีที่บรรเลงประกอบก็ช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความรู้สึกคล้อยตาม

2. เพลงไทย ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 ในช่วงชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6

3. ดนตรีสากล หมายถึงดนตรีตะวันตกเป็นหลัก ที่ได้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยเป็นระยะ ๆ ดนตรีสากลเริ่มมีบทบาทต่อวิถีชีวิตคนไทยที่ชัดเจนขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา คนไทยได้สัมผัสวงดนตรีซิมโฟนี่ (Symphony orchestra) ซึ่งเป็นวงดนตรีมาตรฐานของตะวันตก ในระยะต่อมาศิลปะทางดนตรีของชาวตะวันตกก็ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างไม่หยุดยั้ง เพลงที่เข้ามาสู่ประเทศไทยตามลำดับเหตุการณ์ คือ ดนตรีคลาสสิก (Classic) ดนตรีโรแมนติค (Romantic) ดนตรีลูกทุ่งตะวันตก และดนตรีแจ๊ส (Jazz) ดนตรีตะวันตกได้รับความนิยมชมชอบจากคนไทยมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีแจ๊ส ซึ่งเป็นดนตรีที่ให้ความรู้สึกสนุกสนาน ครึกครื้น ด้วยลีลาที่ตื่นเต้นเร้าใจ เพราะเป็นดนตรีแจ๊ซเป็นดนตรีที่แสดงออกถึงความเป็นอิสระเสรีอย่างเต็มที่ เนื่องจากเป็นดนตรีที่มีรากเหง้ามาจากการปลดปล่อยทาษในสหรัฐอเมริกา พวกทาษซึ่งเป็นคนผิวดำเป็นผู้ที่มีดนตรีอยู่ในสายเลือดอยู่แล้ว เมื่อได้อิสระเสรีจึงได้แสดงศิลปะดนตรีออกมาอย่างเต็มที่ เพลงแจ๊สจึงเป็นเพลงที่ไม่มีเงื่อนไขในการบรรเลงมากนัก

เมื่อเพลงแจ๊สได้ผสมผสานกับจังหวะลีลาแบบลาตินอเมริกันซึ่งเป็นจังหวะลีลาที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกฮึกเหิมตื่นเต้นจึงทำให้เกิดแพลงที่ให้ความสนุกสนานและมีความไพเราะเพราะพริ้งชวนให้หลงใหล อิทธิพลของเพลงเพลงแจ๊ส กล่าวโดยรวม ๆ คือเพลงร่วมสมัยที่กำลังอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน

4. เพลงไทยสากล เป็นเพลงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีไทย(เดิม) กับดนตรีสากล เพลงไทยสากลเริ่มมีบทบาทในสังคมไทยค่อนข้างชัดเจนประมาณปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เพลงไทยสากลเป็นเพลงที่ให้ความสนุกสนาน เร้าใจ และมีความไพเราะเพราะพริ้งเข้าถึงชีวิตของคนไทยได้เป็นอย่างดี เพราะทำนองเพลงพื้นบ้านและเพลงไทยเดิมเป็นทำนองเพลงที่คุ้นหูคนไทยอยู่แล้ว เมื่อผสมกับสีสันของเสียงจากเครื่องดนตรีสากลและจังหวะลีลาของลาตินอเมริกัน ทำให้เพลงไทยสากล มีความสนุกสนานตื่นเต้นเร้าใจ ไพเราะ นุ่มนวล เพลงไทยสากลแบ่งออกได้ 4 ลักษณะคือ

4.1 เพลงผู้ดี เป็นเพลงที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างเพลงไทย(เดิม) กับดนตรีสากล เช่น เพลงพ่อแง่แม่งอน เป็นเพลงที่ใช้ทำนองเพลงราตรีประดับ และใช้เครื่องดนตรีสากลประกอบ เป็นต้น วงดนตรีที่ว่าบรรเลงเพลงผู้ดีเกือบทั้งหมดคือวงดนตรีสุนทราภรณ์ เพลงผู้ดีเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมกันอย่างหลากหลายเฉพาะคนในเมือง คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี คนที่อยู่ตามชนบท บ้านนอก ชาวไร่ ชาวนา จะไม่ให้ความสนใจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการใช้ภาษาในเพลงค่อนข้างฟังยาก เข้าใจยาก เป็นภาษาที่เปรียบเทียบ อุปมา อุปไมย ฟังแล้วต้องแปรความจึงจะสามารถเข้าถึงเพลงได้ เพลงผู้ดีมีบทบาทต่อสังคมไทยในราวปี พ.ศ. 2480 เป็นต้นมา ควบคู่กับเพลงตลาดที่ได้รับความนิยมจากคนบ้านนอกโดยทั่วไป ในปี พ.ศ. 2507 เพลงผู้ดี ได้รับการเรียกขานใหม่ว่า ***เพลงลูกกรุง*** เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้นิยมชมชอบที่อาศัยในเมือง ในราวปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เพลงลูกกรุงเริ่มมีบทบาทลดลงตามลำดับนับตั้งแต่มีวงดนตรีแนวใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากเพลงจังหวะร้อคแอ็นโรล (Rock 'n' roll) และเพลงจังหวะโซล (SouL) เกิดขึ้นในประเทศไทยที่เรียกว่าวงสตริง ที่ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ในเมืองหันไปให้ความสนใจกับเพลงประเภทนี้อย่างมากขึ้น จนปัจจุบันเพลงลูกกรุงค่อนข้างจะหาฟังได้ยากจากวิทยุกระจายเสียง และเยาวชนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เกือบจะไม่รู้จักเพลงประเภทนี้แล้ว

4.2 เพลงตลาด เป็นเพลงที่เกิดขึ้นพร้อมกับเพลงผู้ดี เกิดจากการผสมผสานระหว่างเพลงพื้นบ้าน เพลงไทย(เดิม) และดนตรีตะวันตก เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมชมชอบมากจากคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย คือคนที่อาศัยอยู่ในเขต ชนบท บ้านนอก ผู้ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน ทำไร่ และรับจ้างทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ค่อนข้างยากจน มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ส่วนคนในเมืองไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนในเมืองมอง

เห็นว่าเพลงตลาดเป็นเพลงที่ไม่ละเมียดละไม ไม่สุภาพเรียบร้อย และเป็นศิลปะของคนยากจน คนบ้านนอก ที่สังคมคนในเมืองถือว่าเป็นคนชั้นต่ำ เพราะสังคมนั้นในสมัยนั้นสังคมไทยยังมีการแบ่งกลุ่มคนเป็นชนชั้น

เพลงตลาดเป็นเพลงที่ใช้ภาษาง่าย ๆ ตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย เป็นเพลงรำพึงรำพันถึงวิถีชีวิตของคนชนบท คนบ้านนอก คนที่มีอาชีพ ชาวสวน ชาวไร่ ชาวนา กรรมกรรับจ้างทั่วไป วิถีชีวิตที่มีปรากฏในเนื้อเพลงตลาด เช่น การทำงาน ความยากจน ความรัก ความน้อยเนื้อต่ำใจ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ทำให้ได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น จึงเรียกอีกชื่อว่า *เพลงชีวิต*

แนวทางการขับร้องเพลงตลาด เป็นแนวทางที่เลียนแบบจากเพลงพื้นบ้าน เพลงไทย(เดิม) และลิเก คือมีการขับร้องโดยเปล่งเสียงดังฟังชัด มีการลงลูกคอ และมีการเอื้อนเสียงแบบลิเก จึงทำให้การขับร้องค่อนข้างยาก

ในปี พ.ศ. 2507 สื่อมวลชนเริ่มสนใจเพลงตลาดเพราะเห็นว่ามีคนนิยมฟังจำนวนมาก จึงได้นำไปออกทางรายการทีวี เพื่อให้คนในเมืองได้รับฟัง ในระยะแรก ๆ ได้รับการต่อต้านจากคนเมืองพอสมควร และเมื่อได้รับอรรถรสของความไพเราะสนุกสนานของเพลงประเภทนี้ คนในเมืองจึงเริ่มให้ความสนใจเพลงตลาดมากขึ้นเป็นลำดับ และเรียกเพลงประเภทนี้ว่า ***เพลงลูกทุ่ง***

4.3 เพลงเพื่อชีวิต เป็นเพลงที่เกิดควบคู่มากับเพลงลูกทุ่ง เป็นเพลงที่เสียดสีสังคมเนื่องสาระเนื้อหาของเพลงจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่มุ่งสะท้อนการทำงานของรัฐบาล มุ่งต่อต้านผู้เอารัดเอาเปรียบ ต่อต้านผู้กระทำการทุจริตในวงราชการ สะท้อนพฤติกรรมของนักการเมือง และสภาพชีวิตของคนที่ตกทุกได้ยาก จัดว่าเป็นเพลงชีวิตประเภทหนึ่ง แนวทางการแสดงออกของเพลงเพื่อชีวิตเป็นการปลุกเร้า กระตุ้น ให้รวมพลังกันต่อต้านความไม่เป็นธรรมในสังคม

ประมาณปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เพลงเพื่อชีวิตมีบทบาทที่ชัดเจนขึ้นในสังคม เนื่องจากเป็นเวลาที่โลกเกิดภาวะสงครามเย็นที่ค่อนข้างรุนแรงโลกแบ่งแยกออกเป็น 2 ขั้ว คือฝ่ายประชาธิปไตย หรือ เรียกอีกอย่างว่าฝ่ายทุนนิยม กับ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยอยู่ในภาวะที่เกิดปัญหาสงครามเย็นอย่างรุนแรงเช่นกัน มีการรอบทำร้ายกันระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์ กับฝ่ายรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง กลุ่มคนไทยที่ฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ก็ได้หนีภัยจากฝ่ายรัฐบาลที่กลุ่มคนดังกล่าวเรียกว่าฝ่ายเผด็จการ เข้าไปต่อสู้อยู่ในป่าในเขาได้เขียนเพลงเพื่อชีวิตขับร้องกันในป่าและถ่ายทอดความรู้สึกดังกล่าวมาสู่พื้นราบ เพื่อหาแนวร่วมในการต่อสู้ เพลงยอดนิยมที่วงดนตรีเพื่อชีวิตนำมาและขับร้องกันจนถึงปัจจุบัน คือเพลงของ นายอัศนีย์ พลจันทร์ หรือ นายผี เช่น เพลงเดือนเพ็ญ เป็นต้น ปัจจุบันมีวงดนตรีเพื่อชีวิตจำนวนมาก และเป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มวัยรุ่นเป็นอย่างมาก

4.5 เพลงสตริง เป็นเพลงชนิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากเพลงจังหวะร้อคเอ็นโรล (Rock 'n' roll) และเพลงจังหวะโซล (SouL) ซึ่งเป็นเพลงได้รับความนิยมจากโลกตะวันตกอย่างรุนแรง เป็นเพลงที่ค่อนข้างร้อนแรงและน่าตื่นเต้น เมื่อดนตรีดังกล่าวหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยในราวปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ในระยะแรก ๆ ยังไม่ได้รับความนิยมจากคนไทยแพร่หลายนัก เนื่องจากเป็นเพลงที่ร้อนแรง รวดเร็ว สังคมไทยที่มีพื้นฐานทางศิลปะดนตรีที่ราบเรียบจึงยังรับไม่ได้ ในช่วงเวลาประมาณ 10 ปี ดนตรีประเภทนี้ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ขยายวงกว้างออกไป มีการก่อตั้งวงดนตรีขึ้นบรรเลงกันโดยทั่วไปเพราะเป็นวงดนตรีที่ก่อตั้งได้ไม่ยาก เรียกวงดนตรีประเภทนี้ว่า วงสตริง และได้รับการพัฒนาในกลุ่มคนรุ่นใหม่ขึ้นเป็นลำดับ กล่าวได้ว่า ประมาณปี พ.ศ 2510 วงสตริงมีบทบาทชัดเจนมากขึ้น วงที่มีชื่อเสียงในขณะนั้นคือ เดอะวงอิมพ็อสซิเบิ้ล เป็นวงดนตรีที่สามารถดึงดูดผู้คนให้มาสนใจได้อย่างมากมาย จนกระทั่งเพลงลูกกรุง ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้คนในขณะนั้นเริ่มได้รับผลกระทบเพราะ ผู้คนหันไปให้ความสนใจกับวงสตริง

บทสรุป

เพลงที่มีบทบาทในสังคมไทย ได้แก่ (1) เพลงที่เป็นภูมิของคนไทยโดยแท้ที่ไม่ได้รับการลอกเลียนแบบจากที่อื่นคือเพลง พื้นบ้าน และเพลงไทย(เดิม) (2) เพลงสากลที่เป็นเพลงของคนต่างชาติโดยแท้ส่วนใหญ่เป็นเพลงของชาวตะวันตก (3) เพลงที่เกิดการผสมผสานระหว่างเพลงของไทยกับดนตรีสากล คือเพลงไทยสากล ได้แก่ เพลงผู้ดี หรือเพลงลูกกรุง เพลงตลาดหรือเพลงลูกทุ่ง เพลงเพื่อชีวิต และเพลงสตริง ในปัจจุบันเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายคือเพลงลูกทุ่งและเพลงสตริง

คำถามท้ายบท

1. เพลงในสังคมไทยแบ่งออกได้เป็นกี่ประเภท ?
2. เพลงผู้ดีเป็นเพลงที่มีลักษณะอย่างไร ?
3. เพลงชีวิตเป็นเพลงลักษณะใด ?
4. เพลงที่มีบทบาทในปัจจุบันคือเพลงประเภทใด ?

บทที่ 3

วงดนตรีสากลในประเทศไทย

วงดนตรีที่พบเห็นในประเทศไทยมีมากมายหลายรูปแบบ การจะเข้าใจวงดนตรีเหล่านั้นได้ต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน มิฉะนั้นอาจเกิดความสบสนได้ เพราะวงดนตรีแต่ละวง แต่ละประเภทมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน ถ้าไม่ได้ศึกษาจริง ๆ ก็ไม่สามารถจะแยกแยะได้ วงดนตรีทั้งหลายที่พบเห็นในปัจจุบัน ได้แก่ **วงดนตรีพื้นบ้าน – พื้นเมือง** ซึ่งมีอยู่ทุกภาคของประเทศไทย สำหรับในเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ ได้อธิบายรายละเอียดของวงดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ ไว้แล้วในบทที่ 4 ตามมาตรฐานช่วงชั้น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 **วงดนตรีไทย (เดิม)** ได้อธิบายรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ 4 ตามมาตรฐานช่วงชั้น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 **วงดนตรีสากล** เป็นวงดนตรีที่ เด็กนักเรียนอาจจะได้พบเห็นมากกว่าวงดนตรีพื้นบ้านบางภาคของประเทศไทยด้วยซ้ำไป เป็นวงดนตรีที่มีความจำเป็นต้องอธิบายให้นักเรียนได้เข้าใจ ถึงลักษณะของวงดนตรีสากล

วงดนตรีสากล คือวงดนตรีตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

เครื่องดนตรีสากล

เครื่องดนตรีสากล จำแนกออกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประเภทเครื่องสาย (String instrument) เช่น ไวโอลิน วิโอล่า เชโล่ ดับเบิ้ลเบส กีต้าร์ แบนโจ เป็นต้น

2. ประเภทเครื่องลมไม้ (Woodwind instrument) เช่น แซ็กโซโฟน คลาริเน็ท โอโบ ฟลุต ปิคโคโล่ เป็นต้น

3. ประเภทเครื่องทองเหลือง (Brass instrument) เช่น ทรัมเป็ท คอร์เน็ต ทรอมโบน ฮอร์น บาริโทน ยูโฟเนียม ทูบา เป็นต้น

4. ประเภทเครื่องลิ่มนิ้ว (Keyboard instrument) เช่น เปียโน ออร์แกน แอคคอเดี้ยน เป็นต้น

5. ประเภทเครื่องประกอบจังหวะ (Percussion instrument) เช่น กลอง แทมบูลีน เป็นต้น

วงดนตรีสากล

วงดนตรีสากลมีหลายชนิด ดังต่อไปนี้

1. วงดุริยางค์ซิมโฟนี่ (Symphony orchestra) เป็นวงดนตรีสากลขนาดใหญ่ที่สุด การบรรเลงของวงดุริยางค์ซิมโฟนี่มีระเบียบเรียบร้อย มีวาทยากร (Conductor) เป็นผู้อำนวยการเพลง เป็นวงดนตรีที่สามารถสร้างบรรยากาศในการฟังให้เกิดสุนทรีย์ภาพได้อย่างดีเยี่ยม เพราะเป็นวงดนตรีที่มีนักดนตรีบรรเลงร่วมกันเป็นจำนวนร้อยคน มีเครื่องดนตรีผสมวงครบทุกประเภทของเครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่เป็นหลักคือเครื่องสาย จึงทำให้เสียงดนตรีที่แสดงออกมีสีสันของเสียงครบถ้วน มีความหนักแน่น กระหึม มีพลัง และให้อารมณ์เพลงได้หลากหลาย เช่น อ่อนหวาน เกรี้ยวกราด ดุดัน เป็นเสียงดนตรีที่กลมกลืนกับความงดงามของธรรมชาติ วงดุริยางค์ซิมโฟนนี่ถึงแม้จะเป็นวงขนาดใหญ่แต่ชาวไทยก็ได้ชื่นชม ขนาดของวงดนตรีดุริยางค์ซิมโฟนี่เป็นดังนี้

วงขนาดเล็กมีนักดนตรีร่วมบรรเลงประมาณ 40-60 คน

วงขนาดกลางมีนักดนตรีร่วมบรรเลงประมาณ 60-80 คน

วงขนาดใหญ่มีนักดนตรีร่วมบรรเลงประมาณ 80-120 คน

2. วงดนตรีแชมเบอร์ (Chamber music) เป็นวงดนตรีขนาดเล็กเหมาะที่จะบรรเลงในห้องที่มีผู้ฟังไม่มากนัก มีชื่อเรียกวงต่าง ๆ กัน ดังนี้

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 2 คน เรียกว่า ดูเอ็ต (Duet)

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 3 คน เรียกว่า ทรีโอ (Trio)

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 4 คน เรียกว่า ควอเต็ด (Quartet)

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 5 คน เรียกว่า ควินเต็ด (Quintet)

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 6 คน เรียกว่า เซกส์เต็ด (Sextet)

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 7 คน เรียกว่า เซ็ปเต็ด Septet)

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 8 คน เรียกว่า อ็อคเต็ด (Octet)

มีนักดนตรีบรรลงร่วมกัน 9 คน เรียกว่า โนเนต (Nonet)

3. วงซิมโฟนี่แบนด์ (Symphony band) หรือวงซิมโฟนิค เป็นวงดนตรีที่ผสมวงด้วยเครื่องดนตรีประเภททองเหลืองเป็นส่วนใหญ่ เป็นวงดนตรีขนาดใหญ่ที่มีนักดนตรีร่วมบรรเลงเป็นร้อยคน บรรเลงเพลงเช่นเดียวกับดุริยางค์วงซิมโฟนี่

4. วงโยธวาทิต (Military band) เป็นวงดนตรีที่ผสมวงด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องทองเหลืองเป็นหลัก เดิมรู้จักกันทั่วไปว่า แตรวงทหาร ต่อมาเมื่อวงดนตรีประเภทนี้ได้รับความนิยมมากขึ้น โรงเรียนมัธยมหลายแห่งมีวงดนตรีประเภทนี้ ไว้สำหรับเป็นวงแห่ขบวนเดินแถวในงานต่าง ๆ เช่น งานกีฬา งานประเพณี เป็นต้น เพราะเป็นวงดนตรีที่มีเสียง กระหึ่ม มีจังหวะที่ให้ความรู้สึกคึกคัก ฮึกเหิม เหมาะสำหรับเดินแถว เดินพาเหรด หรือบรรเลงประโคมเพื่อสร้างบรรยากาศที่ตื่นเต้น สนุกสนาน จึงเรียกวงโยธวาทิตเรียกอีกอย่างว่าวงเดินแถว (Marching band) เครื่องดนตรีในวงประเภทนี้มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเครื่องทองเหลือง กลุ่มเครื่องลมไม้ และกลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ

5. วงแตรวง (Brass band) เป็นวงดนตรีที่มีเสียงดัง คึกคัก สนุกสนาน เครื่องดนตรีที่ผสมเป็นวงดนตรีมีเครื่องทองเหลืองเป็นหลัก ในอดีตแตรวงเป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมมากในประเทศแถบยุโรปเพราะชาวบ้านจะรวมตัวกันก่อตั้งแตรวงเป็นวงดนตรีประจำหมู่บ้าน ประจำเมือง ผสมวงดนตรีโดยใช้เครื่องทองเหลืองทั้งหมด

แตรวงแบบไทยแตกต่างไปจากแตรวงของชาวยุโรป เพราะแตรวงของไทยจะนำเอาเครื่องลมไม้ เช่น ปี่คลาริเน็ท แซ็กโซโฟน เข้าไปผสมด้วย

ปัจจุบันประเทศไทยมีแตรวงอาชีพของเอกชนเหลือไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะอยู่ภาคกลาง เช่น จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

แตรวงที่จังหวัดลำปาง มีแตรวงบรรเลงให้เห็นกันตั้งแต่สมัยเจ้าบุญวาทย์ วงษ์มานิต เจ้าผู้ครองนคร ระหว่างปี พ.ศ. 2425-2465 เพราะเจ้าบุญวาทย์ ให้การสนับสนุนศิลปะดนตรีหลายด้าน ทั้งดนตรีพื้นเมืองและแตรวง ลำปางจึงเป็นเมืองเดียวในภาคเหนือที่มีแตรวงประจำในหน่วยงานทหาร ปัจจุบันแตรวงในจังหวัดลำปางก็ยังมีบรรเลงให้พบเห็นอยู่บ้าง

6. วงบิ๊กแบนด์ (Big band) เป็นวงดนตรีสากลรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่าแจ๊สแบนด์ (Jazz band) ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศไทยในช่วงเวลา ประมาณปี พ.ศ. 2500 - 2530 ใช้ประกอบการเต้นรำงานราตรี หรือเรียกกันทั่วไปว่างานบอล (Ball) เป็นวงดนตรีที่เลียนแบบมาจากวงดนตรีสำหรับเต้นรำของชาวอเมริกันในยุคที่ดนตรีแจ๊สได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เรียกกันในสมัยนั้นว่า วงแจ๊สแบนด์ วงดนตรีดังกล่าวได้เข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดนตรีแจ๊สแบนด์ได้มาผสมผสานกับจังหวะลีของลาตินอเมริกัน เช่น จังหวะ ช่าช่าช่า รุมบา แซมบา เป็นต้น ทำให้เพลงที่บรรเลงด้วยทำนองเพลงไทย เนื้อเพลงภาษาไทย เกิดความไพเราะน่าฟังในจังหวะลีลาที่ ตื่นเต้น ครึกครื้น เหมาะสมกับการเต้นรำ วงดนตรีที่เกิดการผสมผสานกับอรรถรสความเป็นไทย จึงเรียกว่า วงบิ๊กแบนด์ มีนักดนตรีร่วม

บรรเลงประมาณ 15-20 คน และถ้ามีการประสมวงแบบกระทัดรัดมีนักดนตรีร่วมบรรเลง 8-9 คน จะนิยมเรียกว่า วงคอมโบ วงหัสดนตรีเป็นวงดนตรีที่ สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ นิยมจัดตั้งเป็นวงดนตรีประจำหน่วยงาน ปัจจุบันวงหัสดนตรียังคงนิยมบรรเลงกันทั่วไป เช่น วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ วงดนตรีลูกทุ่ง เป็นต้น

7. วงดนตรีสมัยนิยม (Popular band) เป็นวงดนตรีที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นวงดนตรีขนาดกระทัดรัดใช้เครื่องดนตรีและนักดนตรี 4-5 คน ร่วมบรรเลง เป็นวงดนตรีที่เคลื่อนย้ายได้สะดวก จึงเหมาะสำหรับการบรรเลงตามงานเลี้ยงเฉลิมฉลองต่าง ๆ หรือบรรเลงในสถานบันเทิง วงดนตรีประเภทนี้เป็นวงดนตรีที่นิยมกันอย่างกว้างขวางเพราะเสียค่าใช้จ่ายน้อย เครื่องดนตรีหลักอันเป็นหัวใจของวงดนตรีลักษณะนี้ คือ กีตาร์คอร์ด กีตาร์เบส และกลองชุดหรือกลองแจ็ส บางครั้งอาจมีเครื่องคีย์บอร์ด เช่น เปียโน และเครื่องเป่า เช่น แซ็กโซโฟน ทรัมเป็ท เป็นต้น ร่วมผสมวง ปัจจุบันเทคโนโลยีทางดนตรีได้พัฒนาก้าวไกลมาก เครื่องดนตรีต่าง ๆ มักเป็นเครื่องดนตรีที่เสียงกำเนิดจากไฟฟ้า เช่น ซินธิไซเซอร์ (Synthesizer) คอมพิวเตอร์ (Computer) เป็นต้น เครื่องดนตรีดังกล่าวสามารถสร้างเสียงต่าง ๆได้มากมาย ทำให้ดนตรีมีสีสันหลากหลายยิ่งขึ้น วงดนตรีประเภทนี้จะนิยมเรียกชื่อแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัย ได้แก่ วงชาโดว์ วงสตริง วงสตริงคอมโบ วงร็อค วงป็อบ และยังเป็นที่นิยมเรียกชื่อตามสไตล์ดนตรี เช่น วงป็อบร็อค วงคันทรีร็อค วงเพื่อชีวิต เป็นต้น

บทสรุป

วงดนตรีสากลที่ได้หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ วงดุริยางค์ซิมโฟนี่ วงแชมเบอร์ วงซิมโฟนี่แบนด์ วงโยธวาทิต วงแตรวง วงหัสดนตรี และวงดนตรีสมัยนิยม วงดนตรีต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นวงดนตรีที่เข้าไปมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยค่อนข้างมาก อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันคนไทยได้บริโภคอรรถรสของดนตรีประเภทนี้อย่างเต็มรูปแบบ จนเป็นที่ยอมรับไปโดยปริยายว่าดนตรีดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนไทย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสั่งสอนลูกหลาน เยาวชนรุ่นใหม่ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

คำถามท้ายบท

1. วงดนตรีสากลคือวงดนตรีประเภทใด ?
2. วงดนตรีสากลที่มีปรากฏในประเทศไทยมีกี่ชนิด ?
3. วงดนตรีที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของโลกคือวงดนตรีชนิดใด ?
4. วงดนตรีแจ็ส เป็นวงดนตรีลักษณะใด ?
5. วงหัสดนตรีเป็นวงดนตรีลักษณะใด ?

บทที่ 4
ศัพท์สังคีตดนตรีพื้นเมือง

ศัพท์สังคีตหรือศัพท์ในวงการดนตรีของเมืองเหนือในที่นี้ ส่วนมากเป็นศัพท์ที่พบในวงการดนตรีของจังหวัดลำปาง มีเป็นส่วนน้อยที่มาจากต่างจังหวัด เช่น เชียงใหม่ เป็นต้น อย่างไรก็ตามภาษาไทยท้องถิ่นที่เรียกว่าคำเมืองเหล่านี้มิได้เป็นศัพท์เฉพาะของจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง จึงเชื่อว่าชาวภาคเหนือตอนบนสามารถนำไปใช้สื่อความหมายได้ไม่มากก็น้อย

ความหมายของศัพท์ได้อธิบายไว้ค่อนข้างละเอียด ด้วยว่าบางคำเป็นภาษาโบราณที่ไม่ค่อยปรากฏในชีวิตประจำวัน อาจหาผู้มาอธิบายเพิ่มเติมได้ค่อนข้างลำบาก จึงต้องมีรายละเอียดมากขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเยาวชนให้มากที่สุดนั่นเอง

กะหลา เข้าคู่กัน เทียมคู่กัน เช่น ใช้แนเป่ากะหลากัน ได้ดุลกัน

กินกัน (ก) กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เสียงดนตรีที่เทียบแล้วเท่ากัน บางครั้งเรียกว่าเสียงคับกัน เสียงเข้ากันก็ว่า

ข้าวตอกเต้น สำนวน เปรียบความไพเราะของเสียงซึงที่พลิ้วไหวกระโดดโลดเต้นสูงๆ ต่ำๆ ดุจดังข้าวตอกเต้น ใช้อธิบายถึงฝีมือของนักดีดซึง ที่บรรเลงโดยนับนิ้วอย่างรวดเร็วที่สายล่างสายบนตามลูกนับ เลื่อนไหลขึ้นไหลลงอยู่บนคอซึง มองดูนิ้วที่พลิกพลิ้วแล้วดุจดังข้าวตอกเต้น

ไข เปิด การเปิดนิ้วมือออกจากการปิดรูเสียงที่ขลุ่ย แน หรือปี่ คือการไขสมออกนั่นเอง ไขนิ้วนางออก คือยกนิ้วนางออก การยกกะโหลกเพียะออกจากหน้าอกเพื่อทำเสียงก้องเรียกว่าไขเสียงออก ซึ่งตรงข้ามกับการ หับ หรือปิดกะโหลกให้แนบกับหน้าอก ส่วนในเครื่องเป่าหากใช้นิ้วปิดรูเสียงก็จะพูดว่า หับนิ้ว หับและไขสองคำนี้ยังใช้กันอยู่ในกลุ่มนักดนตรีอาวุโส

ควบ คร่อม เช่นใช้กับกระเบื้องที่ครอบส่วนแหลมของหลังคาหรือจองหลังคาว่า ดินควบหรือดินควบจอง หากใช้กับเครื่องเป่าเช่นขลุ่ยหรือแน **ควบบนสาม** หมายถึงมือด้านบนหับรูเสียงทั้งสามนิ้ว

ควบหมด หมายถึงใช้นิ้วหับรูบน และล่างหมดทุกรูเสียง

คู่ถ้อง คู่สนทนา การขับซอชายหญิงคู่กัน หรือการเข้าคู่เล่นเครื่องดนตรี เช่น สล่าแนหน้อยกับสล่าแนหลวงที่เป่าแนด้วยกันมานานจนเป็นคู่ขากัน สามารถที่จะตอด รับ ส่งลูกเล่นแบบรู้ใจกัน รู้กำลังฝีมือของกันและกัน การเป็นคู่ถ้องกันนั้นบางครั้งใช้ผิด

คือไปใช้คำว่า **คู่ล้อ** คำว่าคู่ล้อหมายถึงวัวควายที่เทียมเกวียนเข้าคู่ถูกขากันเป็นอย่างดี

จ่ากลอง จ่า เป็นคำโบราณมีอยู่หลายความหมาย ในที่นี้จ่าหมายถึง การดูแล เช่น จ่าสวน ดูแลสวน จ่าบ้าน คือนายบ้านหรือผู้ควบคุมกิจการของหมู่บ้าน จ่ายมภิบาน หรือ จ่ายมบาล ก็คือผู้ดูแลนรก ส่วนจ่ากลองนั้น ก็คือการเอาวัตถุที่มีลักษณะเหนียวมาพอกลงที่หน้ากลองเพื่อทำให้มวลของหนังกลองเปลี่ยนไป ซึ่งมีผลทำให้กลองเกิดเสียงสูงต่ำ

วัตถุที่เอามาจ่ากลองนิยมใช้ขนมเส้นหรือขนมจีนคลุกกับขี้เถ้า สมัยใหม่ใช้กล้วยตากบด สองอย่างนี้เสร็จงานแล้วต้องขูดออกและเช็ดหนังกลองให้สะอาดเพื่อกันแมลงหรือหนูมาแทะ ที่ทันสมัยเอามากๆ คือใช้วัสดุซึ่งทำจากยางพาราและยางรถยนต์ผสมกับน้ำมันเบ็นซิน อย่างหลังนี้ติดได้ทนนาน อนึ่งคำว่าจ่านี้ พม่าก็ใช้ในความหมายเดียวกันกับภาษาไทยเรา โดยเรียกว่า โปงจ่า (โปง คือ กลอง)

จับมอก ลักษณะทางกายภาพที่ได้มาตรฐาน

ชัก จูง ดึง นำ **คนชัก** หมายถึงคนขึ้นเพลง คนนำเพลงในวงดนตรี ในการประโคมดนตรีหรือเล่นกล่อมงานนั้น ดนตรีจะเล่นติดต่อกันไปไม่มีการหยุดเล่นทีละเพลง ดังนั้นเมื่อต้องการเปลี่ยนเพลงก็จะต้องมีผู้ขึ้นเพลงใหม่ให้ เรียกคนขึ้นเพลงว่าคนชัก(นำ) หากแปลเป็นภาษาไทยก็คือ ผู้นำวง หรือที่สากลเรียกว่าลีดเดอร์(Leader)นั่นเอง

ดังม่วน ไพเราะ

ตบ ความหมายทั่วไปคือการตีด้วยฝ่ามือ หรือตีด้วยของแบน ๆ แต่ในวงการดนตรีเมืองเหนือนำเอามาใช้กับการปฏิบัติเครื่อง เช่น ตบเหิบ ตบไม้เหิบ(ตะขาบ) ตบสว่า(ฉาบ) ตบสิ้ง(ฉิ่ง) บางแห่งใช้ ใช้คำว่า ตีสิ้ง

ตบป่าผาบ การใช้ฝ่ามือตบตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้เกิดเสียงดังติดต่อกันเหมือนจุดประทัด เป็นขบวนท่าร่ายรำในศิลปะการต่อสู้ เรียกรวมกันว่า ตบมะผาบฟ้อนเชิง(เจิง)

ตบตีต่อยต้อง เล่นดนตรี เป็นกิริยาในการเล่นดนตรีเฉพาะวงปี่พาทย์ สำนวนเล่นคำสัมผัสอักษรโดยใช้ต่อยต้องเป็นสร้อยห้อยตาม

ตอดลิ้น การใช้ลิ้น(tounq)ของนักเล่นเครื่องเป่า เช่น แน หรือขลุ่ย ไปแตะที่ลิ้น(reed)แน หรือบริเวณปุ่มเหงือกเพื่อบังคับลมและเสียง ดู **เป็นไม้เป็นตัว** ประกอบ

ถวา ลำโพง ของแนหน้อย แนหลวง

ถอบ ออกเสียงได้ชัดเจน พูดคล่อง ใช้ในดนตรี เช่น เป่าไม่ถอบ ตีกลองไม่ถอบ

ถ่อม น้อม คล้อยตาม ติดตามไป นักดนตรีหัดใหม่ หรือมือใหม่ที่ยังขาดความเชื่อมั่นในตนเอง หากประสงค์ใครฝึกแบบปฏิบัติกับของจริง ก็จะใช้วิธีเป่าเบาๆ คลอตามไปกับวงดนตรี โดยไม่ให้เสียงเด่นล้ำออกไปมากนัก เรียกว่าเป่าถ่อมไปกับวง ซึ่งมีความเช่นเดียวกันกับสำนวนไทยที่ว่าถ่อมตน หรือถ่อมตัว ซึ่งก็คือการแสดงฐานะหรือความรู้ความสามารถไม่ให้เด่นหรือดังกว่าที่เป็นจริง

ทั่ง กระแทก **ทั่งลม** การเป่าแบบกระแทกลม ดันลมให้ได้เสียงตามที่ต้องการ อีกนัยหนึ่งหมายถึงการเป่าเพื่อให้เสียงแนของตนเองโดดเด่น หรือจ้าออกมาในการบรรเลงร่วมวงครั้งนั้น

ท่อ กำพวดแนทำด้วยโลหะทองเหลือง ใช้เชือกชุบขี้ผึ้งพันรอบ เพื่อกันลมรั่ว และประคองให้กำพวดกระชับกับเลาแน บางแห่งเรียกว่า **หลี้**

ทึบ ไม่โปร่งใส ใช้ร่วมกับคำอื่น เช่นแนเสียงทึบ คือเสียงไม่กังวาน เสียงปี๊กก็ว่า

เทียวม้อง เทียว(เตียว)-เดิน ตีม้องไปตามจังหวะตก หรือจังหวะหนักตลอดบทเพลง **ม้องเทียว** หมายถึงม้องที่ใช้ตีลงที่จังหวะหนัก เทียวไปหรือย่ำไปตลอดเพลง ต่างจากม้องอุ้ยที่ใช้เป็นม้องตีสรุปวรรค หรือประโยคเพลง

น้ำตั้นท่อ หมายถึงการกระแทกลม หรือทั่งลม อีกนัยหนึ่งหมายถึงการสร้างกลอนเพลงให้พลั่งพลูออกมา

น้ำตกตาด หมายถึงการเป่าให้เกิดแนวเสียงสูงที่ขึ้นสูงกว่าแนวปกติ

น้ำเลอโต้ง(ทุ่ง) หมายถึงการเป่าแบบไม่ใช้ลิ้นตอดเสียง ซึ่งตรงข้ามกับเสียงที่ออกมาแบบเป็นเม็ดเป็นตัว

บังลม วัสดุทำจากกะลามะพร้าว พลาสติค เป็นแผ่นกลม ติดที่รูท่อแน เพื่อทำให้เป่าได้สะดวกไม่เมื่อยปาก บางแห่งเรียกว่า **แอ้นแหว้น** ภาคกลางเรียกว่า กระบังลม แนลำปางไม่ใช้ บังลม

ปลิ้นเพลง หมายถึงการเปลี่ยนทางเพลง หรือเปลี่ยนบันไดเสียง เพื่อให้เกิดอารมณ์และสีสัน สามารถพบการปลิ้นเพลงได้ในพิธีงานศพ ขณะที่ไฟกำลังลุกโหมดนตรีจะประโคมเพลงมวยขึ้นทันที เมื่อเล่นไปสักพักก็จะปลิ้นเพลงไปเรื่อย ๆ เป็นต้น

ปะแล็ด พลาดหรือคลาดเคลื่อนเพียงเล็กน้อย เสียงปะแล็ด ความหมายทางดนตรีหมายถึงเสียงที่เทียบแล้วไม่กินกันดีนัก เพี้ยนไปเพียงเล็กน้อย

ปี๊ก ฝืด ไม่คล่อง ไม่ฉลาด **เสียงปี๊ก** หมายถึงเสียงทึบ เสียงที่ไม่กังวานสดใส

เป็นมอก เป็นมาตรฐาน เช่นคำว่าเอาฆ้องเป็นมอก หมายถึงเอาเสียงฆ้องเป็นมาตรฐาน เอาแนเป็นมอก หรือเอาขลุ่ยเป็นมอก

เป็นไม้เป็นตัว เสียงจากการเป่าแน ที่มีเทคนิคในการใช้ลิ้น(tounging)ที่ดี เสียงแนที่ออกมาจะชัดทุกตัวโน้ต ดนตรีสมัยใหม่เรียกว่าออกมาเป็นเม็ด ที่เข้าใจกันทั่วไปคือ ชัดถ้อยชัดคำนั่นเอง

พาทย์ ฆ้องวง ชาวลำปางเรียกฆ้องวงว่าพาทย์ และเรียกวงปี่พาทย์ว่าวงพาทย์ ส่วนชาวเชียงใหม่และลำพูน คำว่าพาทย์หมายถึงเครื่องดนตรีทั่วไปเช่น พาทย์ทอง-ฆ้องวง พาทย์ไม้-ระนาด เป็นต้น

คำนี้ อ่านออกเสียงแบบชาวเหนือว่า "ป้าด" จารึกโบราณทั่วไปเขียนว่า "พาด"

พาน คำนี้อ่านตามสำเนียงเมืองเหนือว่า ป่าน หมายถึง ฆ้องแบน ที่ไม่มีปุ่ม บางแห่งเขียนเป็นพางบ้าง ชองวองบ้าง อำเภอเมืองป่าน คือเมืองหน้าด่าน หากมีข้าศึกเข้ามาจะใช้ฆ้องแบนตีเป็นการส่งรหัสหรือสัญญาณแจ้งเหตุให้ชุมชนในเมืองได้ทราบ

พาว อ่านตามสำเนียงเมืองเหนือว่า ป่าว ประคอง ความหมายที่ใช้ในดนตรีก็คือ การเล่นดนตรีแบบไม่ใช้แรงตีมาก เล่นเบา ๆ

มอก มาตรฐาน ตัวอย่าง ขนาด เท่า เสมอ

ม่อ คล่อง สะดวก ไม่ติดขัด หัวม่อ หมายถึงเรียนรู้ได้เร็ว

เม็ด ลูกเล่น กลเม็ดเด็ดพราย ใส่เม็ด หมายถึงการใส่ลูกเล่นลงไปในการบรรเลง อีกนัยหมายถึง ความชัดเจน ให้ดูที่ เป็นเม็ดเป็นตัว

ไม้ชวกลิ้น ไม้ฉนวนสำหรับสอดเข้าไปในลิ้นแน เพื่อไม่ให้ลิ้นติดกัน ทำให้เป่าง่าย วัสดุที่ใช้ทำ เช่น ไม้เนื้อแข็ง ขนแม่น พลาสติค

ใย กังวาน เสียงกังวานสดใส เสียงมีใย คำนี้ตรงข้ามกับเสียงทึบหรือเสียงปึก

รูกาง รูสำหรับนิ้วหัวแม่มือด้านบนของแน และขลุ่ยใช้เปิดปิดเล่นลม บางแห่งจึงเรียกว่า รูลม รูตื๊ด(ปิด) รูอำ ดนตรีไทยเรียกว่า รูนิ้วค้ำ

ลัด เล่นทำนองลงจบ(cadence) ที่ไม่ตรงตามทำนองของเดิม เปรียบคล้ายดังลงทางลัดแล้วมาจบพร้อมกัน บางครั้งเรียกว่า ลัดเพลงบ้าง เล่นลัดบ้าง

เลอ ระดับเดียวกัน เช่นเดียวกับน้ำซึ่งจะอยู่ในสถานะที่มีลักษณะอันอยู่ในระดับเดียวกัน ในทางดนตรีหมายถึงเสียงดนตรีที่บรรเลงจากเครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน ขนาดเท่ากันโทนเสียงหรือสีสันก็เป็นแบบเดียวกัน เมื่อใช้เครื่องดนตรีเหล่านี้หลายชิ้นมาบรรเลงพร้อมกัน เสียงที่ได้จึงฟังเหมือนกันหรือคล้ายกันไปหมด ไม่เกิดความหลาก

หลาย โบราณจึงเรียกว่าเลอไปหมด ดังนั้นเพื่อไม่ให้เสียงเลอดังว่า จึงต้องใช้แน หน้อยกับแนหลวงมากะหลากัน หรือ ใช้ปี่จุม 3-4 เลามาประสมวงกัน ก็จะได้เสียงดนตรีที่มีทั้งเสียงเล็กแหลมอ่อนหวานคละเคล้ากับเสียงทุ้มห้าว ภาษาทางศิลปะเรียกว่าได้พื้นผิวที่ดี...

วางเพลง จบเพลง หรือไม่ก็หมดภาระของตัวแล้ว ให้คนอื่นมาร้องต่อ อย่างที่มักพบในการซอ ช่างซอเมื่อซอจบประโยคแล้วก็จะร้องว่าวางเพลง เป็นอันรู้ว่าต้องมีการมาร้องรับ หรือไม่ก็แสดงว่าจะจบทำนองนี้แล้ว

สล่า ครู อาจารย์ เป็นคำยืมจากภาษาพม่า เช่น สล่าเต้า-ครูเต้า
นักดนตรี หรือผู้เชี่ยวชาญสาขาใดสาขาหนึ่ง ซึ่งจะมีชื่อเครื่องดนตรี หรืออาชีพที่ผู้นั้นเชี่ยวชาญกำกับอยู่ เช่น สล่าแน-นักเป่าแน สล่าแห่-นักดนตรีวงแห่ สล่าแปงบ้าน- ช่างสร้างบ้าน

เสียงกัด เสียงแหลม ที่แสบหู

เสียงขง เสียงก้องกังวาน เสียงขงเสียงใหญ่กี่ว่า

เสียงจา(ชา) เสียงแหบ ไม่มีเสียง

เสียงหน้อย มีนัยแสดงถึงเครื่องดนตรีที่ให้เสียงแหลม หรือเสียงสูง เช่น แนหน้อย

เสียงแลบ เสียงบางเบา

เสียงยาว ทำนองดนตรีที่มีเสียงยาวนาน เช่นโน้ตที่มีเสียงยาว 5 จังหวะเคาะเป็นต้น

เสียงใหญ่ มีนัยแสดงถึงเครื่องดนตรีที่ให้เสียงทุ้มต่ำ เช่น แนหลวง เป็นต้น

หน็อก กระตุกเบา ๆ โดยใช้กำลังจากข้อมือ เช่น การตีกลองแบบกระตุกข้อมือว่า เรียกว่า ตีแบบหน็อกมือ

ห่ม ขย่ม เรียกการการบรรเลงดนตรีที่ออกลีลากระตุกชวนให้สนุก ดนตรีสากลแบแจสเรียกวิธีเล่นอย่างนี้ว่า การเล่นแบบสวิง(swing)

หมก ดูที่ หมง

หมง ส่วนที่ยื่นปูดออกมาเป็นปุ่ม ใช้เรียกปุ่มของฆ้องและส่วนที่นูนออกมาของฉาบ เช่น หมงฆ้อง หมงสว่า บางครั้งก็ใช้คำว่าหมกฆ้อง หมกสว่า

หลั่น มีระดับต่างกัน ในการดนตรีหมายถึงเครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงต่างกันเช่นแนหน้อยกับแนหลวง หรือเครื่องดนตรีที่มีโทนเสียงต่างกัน เช่น แนกับฆ้องวง เป็นต้น (ดูที่คำว่า **เลอ** ประกอบ)

ห้าน กะเผลก – อาการเดินไม่ปรกติ เรียกคำประพันธ์ที่ไม่สัมผัสกันตามกำหนด เรียกการเล่นดนตรีที่ฟังแล้วไม่รื่นหู ไม่ไพเราะ

หิ่ง กระพรวน เสียงแหลมเล็กมีกังวานสดใส เสียงหิ่งเสียงใยก็ว่า

เหม็นหู ดังหนวกหู เสียงที่ไม่ไพเราะ หมืนหูก็ว่า

แหม่ ปรับปรุง ขยายออก เพิ่มออก ขยายความ ทางดนตรีหมายถึงการขยายทำนอง หรือการแปรทำนองออกไป

อวายลม เป่าแบบให้มีลมอย่างต่อเนื่อง ดนตรีไทยเรียกว่า ระบายลม การอวายลมเป็นวัฒนธรรมในการเป่าเครื่องดนตรีของคนเอเชีย ไม่ว่าจะเป็นชาวไทย ลาว เขมร แขก หรือจีน หากเป็นนักเป่ามืออาชีพแล้วก็จะเป่าเครื่องดนตรีที่ตนถนัดแบบอวายลมได้กันทุกชาติ อธิบายเพิ่มเติมคือ ในขณะที่ลมออกจากปากไปนั้น ผู้เป่าก็จะลักหายใจเข้าทางจมูกลงไปที่ปอด หมุนเวียนกันอยู่อย่างนี้ สากลเรียกอวายลมว่า Circular breathing

อิ้วเสียง เป่าโหนเสียงจากเสียงต่ำขึ้นไปหาเสียงสูง เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งในการประดับทำนองให้น่าฟังอย่างหนึ่ง

เอิ้น-เหย เอิ้น ตะโกนเรียก เหย เอ่ยคำตอบรับเวลาถูกเรียก การเทียบเสียงกลองแอวกับฆ้องโหย่งนั้นใช้วิธีหันก้นกลองแอวไปทางฆ้องโหย่งที่ห้อยอยู่ใกล้กับก้นกลอง จากนั้นจึงตีกลองพร้อมกับทำการจ่ากลองไปเรื่อย ๆ เรียกขั้นตอนตรงนี้ว่า เอิ้น หากว่าเสียงกลองแอวกับฆ้องโหย่งกินกันหรือความถี่ของเสียงตรงกันแล้ว ฆ้องโหย่ง ก็จะคร่างเสียงขึ้นมา หรือเหยขึ้นมา อันเป็นการขานรับเสียงกลองนั่นเอง

การเทียบเสียงฆ้องอุ้ยกับฆ้องโหย่งก็ใช้วิธีเดียวกัน คือให้ฆ้องอุ้ยเอิ้นเสียงหาและให้ฆ้องโหย่งเหยรับ

เคยได้ยินสล่ารุ่นเก่าเรียกการเทียบเสียงวิธีนี้อีกอย่าง **"ตดใส่กัน"** เป็นการเรียกกันเล่นๆมากกว่า

เฮือง(เรือง) อาการที่ผลไม้ที่เริ่มแก่จะมีสีสันเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสดใส เหลือง แดง การเพี้ยนเสียง ครื่องดนตรีที่มีเสียงเพี้ยนหรือเสียงปะแล็ด เช่น ขณะที่ทำการประสมวงกันอยู่นั้นก็มีเสียงขลุ่ยเฮืองออกมา

บทสรุป

ศัพท์สังคีตดนตรีพื้นเมือง เป็นคำที่ใช้พูดกันทั่วไปในหมู่นักดนตรีพื้นเมือง เช่นเดียวกับศัพท์สังคีตของดนตรีไทย(เดิม)ที่ใช้พูดกันอยู่ในหมู่นักดนตรีไทย คำศัพท์สังคีตล้านนาในบทนี้ ครูควรสอนให้นักเรียกได้เข้าใจ เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับนักเรียน ที่จะทำให้การเรียนการสอนดนตรีวงปี่พาทย์พื้นเมืองได้อรรถรส และเข้าถึงวิถีชีวิตของนักดนตรีพื้นเมืองได้เป็นอย่างดี

คำถามท้ายบท

1. ศัพท์สังคีตดนตรีพื้นเมือง มีประโยชน์อย่างไร ?
2. จงบอกศัพท์สังคีตดนตรีพื้นเมือง พร้อมความหมายเท่าทราบ

บรรณานุกรม

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2543). **กิจกรรมดนตรีสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธัชชัย นาควงษ์. (2541). **การสอนดนตรีสำหรับเด็กตามแนวของโคได**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

————————. (2542) **การสอนดนตรีสำหรับเด็กตามแนวของ คาร์ล ออร์ฟ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

————————. (2543). **การสอนดนตรีสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประชุม บุญน้อม. (2533). **ทฤษฎีโน้ตสากลเบื้องต้น**. ลำปาง : วิทยาลัยครูลำปาง .

สุกัญญา สุจฉายา. (2545). **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเทพ บรรลือสินธุ์. (2537). **พื้นฐานการสอนดนตรีสำหรับครูประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

สุดใจ ทศพร. (2516). **ดนตรีศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงธน.

อรวรรณ บรรจงศิลป์.(2534). **พื้นฐานดนตรี**. กรุงเทพฯ : โรงเรียนสาธิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Orff, Carl & Keetman, Gunild. Music for Children, Vol. L, B. Schott' s Sohne/mainz, 1956

Willi Apel. (1972) **Harvard Dictionary of Music**. 2nd ed. Cambridge,Mass: the Bellkmap press of Harvard University Press.

Williams, Parry. (1972) D. Mus. **Amusic course for students**. London : Compton Printing Ltd.